

Sveučilište u Zagrebu

PRAVNI FAKULTET

Poslijediplomski specijalistički studij

Građanskopravne i obiteljskopravne znanosti

Marijana Capurso Kulišić

**IZRAŽAVANJE DJETETOVA
MIŠLJENJA U SUDSKIM POSTUPCIMA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor:

Prof. dr. sc. Irena Majstorović

Zagreb, 2025.

Ja, Marijana Capurso Kulišić, ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad pod nazivom: Izražavanje djetetova mišljenja u sudskim postupcima. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane, parafrazirane ili se temelje na drugim izvorima (bilo da su u pitanju knjige, znanstveni, stručni ili popularni članci, mrežni izvori, propisi, sudske odluke ili statistički podaci) su u radu jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature. U izradi rada nisam se koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Dubrovnik, 26. listopada 2025.

Marijana Capurso Kulišić

„ Potrebna nam je strategija koja uključuje svu djecu i podupire djecu u ranjivu položaju. Potrebna nam je i strategija koja promiče i podupire naše pravo na sudjelovanje u odlukama koje utječu na nas. Jer bez djece ne bi se smjelo odlučivati o ničemu što se odnosi na djecu. Vrijeme je da sudjelovanje djece postane normalno.“¹

¹ Dječji zaključci s 13. Europskog foruma o pravima djeteta, 2020., Strategija EU-a o pravima djeteta, uvodni dio, dostupno na stranici: <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/2021/11/19-11/EU%20Strategija%20o%20pravima%20djeteta.pdf>, pristup: 29.7. 2025.

SAŽETAK

Ovaj rad bavi se pravom djeteta na izražavanje mišljenja u sudskim postupcima, s naglaskom na normativni okvir i praktičnu primjenu tog prava u Republici Hrvatskoj. Cilj rada bio je analizirati usklađenost domaćeg zakonodavstva s međunarodnim standardima zaštite prava djeteta, posebice s odredbama Konvencije o pravima djeteta i relevantnim europskim dokumentima. Posebna se pozornost posvetila procesnom položaju djeteta u postupcima pred sudovima i drugim tijelima te ulozi institucija koje sudjeluju u ostvarivanju i zaštiti dječjih prava.

Metodološki, rad se temelji na normativnoj analizi međunarodnih i nacionalnih propisa, usporednopravnom pristupu te analizi sudske prakse Europskog suda za ljudska prava, Ustavnog suda Republike Hrvatske i domaćih sudova. Istraživanje je pokazalo da hrvatski zakonodavni okvir formalno prepoznaje pravo djeteta da izrazi svoje mišljenje, no u praksi se to pravo ne ostvaruje uvijek na dosljedan i učinkovit način. Uočene su razlike između propisa, osobito u odnosu na sudjelovanje djeteta u postupcima pred Hrvatskim zavodom za socijalni rad i u pitanjima zdravlja djeteta.

Rezultati analize upućuju na potrebu daljnjeg unaprjeđenja institucionalne i profesionalne podrške djeci u pravosudnim postupcima. Zaključuje se da ostvarenje prava djeteta na izražavanje mišljenja zahtijeva sustavnu edukaciju stručnjaka, licenciranje odvjetnika koji zastupaju djecu, osnivanje specijaliziranih sudova i stručnih službi te bolju koordinaciju između sudova i ustanova socijalne skrbi. Samo takav integrirani pristup može osigurati da se djetetovo mišljenje uistinu čuje, uvaži i uzme u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelošću, čime se ostvaruje načelo najboljeg interesa djeteta kao jedno od temeljnih načela obiteljskog prava.

Ključne riječi: pravo djeteta, izražavanje mišljenja, sudski postupak, obiteljsko pravo, Konvencija o pravima djeteta, najbolji interes djeteta.

Sadržaj

1. Uvod.....	5
2. Zakonodavni okvir kojim se jamče dječja prava	6
2.1. Međunarodni okvir	7
2.2. Unutarnje pravno uređenje	14
3. Neke posebnosti u unutarnjem pravnom uređenju kod kojih je odlučno djetetovo mišljenje	16
3.1. Ostvarenje prava na zdravlje	16
3.2. Mirno rješavanje sporova i postupak brakorazvoda	22
3.3. Zasnivanje posvojenja	28
3.4. Imenovanje skrbnika.....	28
4. Uređenje i važnost djetetova mišljenja u sudskim postupcima	29
4.1. Stranačka, poslovna i parnična sposobnost	29
4.2. Pokretanje postupka.....	32
4.2.1. Uloga skrbnika u nadomještanju poslovne i parnične sposobnosti djeteta.....	34
4.2.2. Posebni skrbnik.....	35
5. Izražavanje mišljenja	36
5.1. Napomene o teorijskom okviru	36
5.2. Odabrana sudska praksa u ostvarivanju prava djeteta na izražavanje mišljenja	42
5.2.1. Osvrt na praksu Europskog suda za ljudska prava.....	44
5.2.2. Osvrt na praksu Ustavnog suda Republike Hrvatske i redovnih sudova	47
6. Zaključak.....	63

1. Uvod

Obiteljski odnosi posebno su krhki jer je riječ o najprivatnijoj zoni osobnog života u kojoj nerijetko sudjeluju djeca – krhka bića koja još uvijek nisu spremna na vlastite odluke i odgovornosti te često ni ne razumiju što se oko njih događa.

„Dijete je, zbog toga što se rađa nespremno za život, prirodno vezano za svoju obitelj. Obitelj je najprirodnija i najpozvanija društvena sredina djeteta, a zdrava je obitelj jedini valjani izbor za rast i razvoj djeteta i njegovo oblikovanje u odgovornu odraslu jedinku.“²

Socio-emocionalne kompetencije djeteta razvijaju se unutar odnosa s drugim bitnim osobama u djetetovu životu. Te su osobe ponajprije roditelji, pogotovo kada se radi o manjoj djeci, a u daljnjem djetetovu razvoju sve važnija postaje i uloga drugih članova obitelji te osoba iz šireg društvenog okruženja djeteta. Kvaliteta tih ranih odnosa ima izniman utjecaj na socio-emocionalni razvoj djeteta s posljedicama koje se protežu i na odraslu dob.³

U interesu djeteta i razvoja pozitivne socio-emocionalne kompetencije uključenost je obaju roditelja u djetetov život. Kada dođe do narušavanja roditeljskih odnosa i poremećaja u uključenost roditelja u odgoj djeteta, neke potrebe djeteta valja staviti ispred drugih. Dijete mora biti zaštićeno od konflikta roditelja i ono ima prednost ispred potreba uključenosti oba roditelja u njegov život. Iako dijete treba zaštitu, to ne isključuje njegova prava. Dijete ima pravo izraziti svoje mišljenje i u konfliktnim situacijama. Međutim, navedeno zahtijeva oprez jer ujedno treba pronaći najbolju metodu kojom će se pristupiti djetetu prilikom traženja njegova mišljenja, pazeći pri tome da je postupanje sukladno njegovoj dobi i zrelosti.

U ovom radu bit će riječ o pravu djeteta na izražavanje mišljenja u vezi stvari koje ga se tiču, s osvrtom na pravno uređenje okvira i metode kojima se dolazi do mišljenja djeteta. Vrlo je važno kako sudovi i druga pomoćna tijela primjenjuju zakonodavne okvire i metode u ostvarenju prava djeteta izraziti svoje mišljenje. Prikazani su određeni primjeri u sudskoj praksi koji nam daju uvid o tome koliko sudovi i druga tijela i na koji način dobivaju povratnu informaciju od djeteta. Na tom temelju, razmatraju se međunarodni, globalni i regionalni instrumenti, koji, preuzimajući standarde zaštite dječjih prava, razrađuju i normativno uređuju pojedina prava djece, s ciljem detaljnijeg reguliranja određenih segmenata života djeteta i

² Hrabar, D., Prava djece u obitelji. Zagreb, Revija za socijalnu politiku, 1 (3), 1994., str. 264.

³ Jones, Greenberg i Crowley, 2015. prema Vranjican, D., Prijatelj, K. Kucalo, I., Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece, Napredak 160 (3-4), Zagreb, 2019., str. 323.

osiguravanja njihove učinkovite zaštite. Koncept dječjih prava, pa i prava djeteta izraziti svoje mišljenje, u tom se smislu dodatno razmatra s nacionalnog pravnog aspekta. Naime, dužnost je država na različitim razinama, putem zakonodavnih akata, strateških dokumenata i planskih instrumenata slijediti standarde Konvencije o pravima djeteta, kako bi se uspostavio sveobuhvatan i koherentan sustav zaštite prava djeteta i instrumenti ostvarivanja dječjih prava. Velika je odgovornost na državi jer mora pomoći djeci, ali i roditeljima u ostvarivanju njihovih odgovornosti i dužnosti odgoja te zaštite djeteta i njegovih prava.

2. Zakonodavni okvir kojim se jamče dječja prava

Niz međunarodnih dokumenata kroz desetljeća uređuje pitanja niza ljudskih prava pa tako i prava posebno ranjive kategorije – djece. Razvojem znanosti, novih tehnologija, uslijed većih migracija ljudi i užurbanijeg načina života, međunarodne organizacije u svojim dokumentima, kao i države u svojim zakonodavnim okvirima, rade na unapređenju i jasnijem uređenju dječjih prava te usklađenju određenih postupovnih pravila ostvarenja dječjih prava.

Pravo svakog čovjeka pa tako i djeteta izraziti svoje mišljenje i stavove dvojako je. Može biti riječi o komunikaciji u svakodnevnom životu međusobno, unutar obitelji, u javnim ustanovama kao što su vrtići, škole, sportska udruženja ili u sudskim i drugim postupcima koji ga se tiču. U svakodnevnoj komunikaciji roditelji, drugi članovi obitelji, odgojitelji, učitelji, u konačnici prijatelji i susjedi utječu na formiranje djetetova mišljenja te mu pomažu izraziti ga. Neki od sugovornika su dovoljno obučeni za rad s djecom određene dobi, kao odgajatelji i učitelji, dok roditelji, osim urođenog instinkta i naučenog kroz vlastiti odgoj, nemaju posebnu obuku na koji način komunicirati s djecom. Stoga se često pitaju jesu li mogli bolje i drukčije. Mislim da je vrlo bitno usmjeravati roditelje i na individualnu pa i grupnu psihološku pomoć kad je to potrebno kako bi i u svakodnevnom životu na prikladan način ostvarili komunikaciju s vlastitom djecom, naučili saslušati dijete i „čuti“ što nam ono hoće reći. S druge strane, za izražavanje mišljenja djeteta u okruženjima kao što su sudovi i druge institucije u koje dolazi kad već egzistira neki problem, moraju postojati određena pravila, način postupanja i propisani preduvjeti stručne osposobljenosti sugovornika. U nastavku se razmatraju ključni međunarodni dokumenti koji uređuju prava djeteta, s posebnim naglaskom na pravo djeteta na izražavanje mišljenja i načelo najboljeg interesa djeteta.

2.1. Međunarodni okvir

Republika Hrvatska, nakon što je postala samostalni subjekt međunarodnog prava, osamostaljenjem, preuzela je brojne međunarodne ugovore te pristupila i novim. Svi oni koje je Republika Hrvatska ratificirala i objavila postaju obvezujući i po pravnoj snazi su iznad zakona jer postaju sastavni dio pravnog sustava Republike Hrvatske i obvezujući su za sve pravne subjekte.⁴ Za obiteljsko pravo posebno su važni globalni, mnogostrani međunarodni ugovori, uglavnom oni doneseni u okviru Ujedinjenih naroda.⁵ U daljnjem tekstu bit će riječi o onim globalnim mnogostranim međunarodnim ugovorima koji govore o pravu djeteta na izražavanje mišljenja, a u svezi s tim i najboljem interesu djeteta.

Konvencija o pravima djeteta⁶ čije odredbe, u skladu s Ustavom RH, imaju pravnu snagu iznad zakona, obvezala je države stranke navedene Konvencije da osiguraju djetetu koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, te uvažavanje djetetova mišljenja i stavova u skladu s dobi i zrelošću djeteta. Obvezala je osigurati djetetu izravno ili preko posrednika da bude saslušano u sudskom postupku koji ga se tiče sukladno proceduri propisanoj nacionalnim zakonodavstvom.⁷ Osim toga, dijete ima pravo slobodno se izraziti kroz slobodu traženja, primanja i širenja obavijesti, ideja bilo kojim prikladnim sredstvom po njegovom izboru (usmeno, pisano, tiskom, umjetničkim izražajem i dr.), a ovo pravo može biti ograničeno samo iznimno.⁸ Isto tako, kao ključno se nameće i poimanje najboljeg djetetovog interesa.⁹

⁴ Članak 41. Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 8/98 – pročišćeni tekst, 113/00, 124/00 – pročišćeni tekst, 28/01, 41/01 – pročišćeni tekst, 55/01 – ispravak, 76/10, 85/10 – pročišćeni tekst, 05/14.

⁵ V. Hrabar, D. (ur.), Obiteljsko pravo, Zagreb, 2021., str. 22.

⁶ Konvencija o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, br. 15/1990., Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 12/93, 20/97. (dalje u bilješkama: KDP).

⁷ Članak 12. KPD: „1. Države stranke će osigurati djetetu koje je sposobno oblikovati svoje osobno mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svog mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose, i uvažavati to mišljenje u skladu s dobi i zrelošću djeteta.

2. U tu svrhu, djetetu se napose mora osigurati da bude, izravno ili preko posrednika, odnosno odgovarajuće službe, saslušano u svakom sudskom i upravnom postupku koji se na njega odnosi na način koji je u skladu s postupovnim pravilima domaćeg prava.“

⁸ Članak 13. KPD: „1. Dijete ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo mora uključivati slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja svake vrste, usmeno, pismeno ili tiskom, umjetničkim oblikom ili kojim drugim sredstvom prema izboru djeteta i bez obzira na granice.

2. Ostvarivanje ovoga prava može biti podvrgnuto samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i koja su prijeko potrebna radi:

a) poštivanja prava i ugleda drugih, ili

b) zaštite državne sigurnosti, javnog reda (*ordre public*), zdravlja ili morala.“

⁹ Članak 3. KPD: „1. U svim akcijama koje se odnose na djecu, bilo da ih poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, najbolji interes djeteta mora imati prednost.

Najbolji interes djeteta postao je najvažniji pravni standard kad je riječ o djeci i njihovim pravima. On je ugrađen u Konvenciju o pravima djeteta i znači da se u svakoj odluci mora voditi računa prije svega o dobrobiti djeteta. To je stroga obveza, a ne stvar slobodnog izbora. „Konvencija o pravima djeteta zbog svog univerzalnog značenja predstavlja okosnicu i mjerilo za razvoj dječjih prava.“¹⁰ U obiteljskom pravu ovaj princip je posebno važan jer pomaže pri rješavanju sukoba između roditelja i djece ili između različitih interesa. Najbolji interes djeteta obuhvaća više dimenzija: materijalne i duhovne potrebe, tjelesni i emocionalni razvoj, kratkoročne i dugoročne potrebe. Budući da djeca imaju različite potrebe, taj interes se uvijek mora procjenjivati fleksibilno i u konkretnom slučaju.¹¹ Države članice obvezane su sukladno s razvojnom sposobnošću djeteta osigurati upute i usmjeravati dijete u ostvarivanju njegovih prava koja su priznata u Konvenciji.¹² Pravo izraziti svoje mišljenje oko stvari koji ih se tiču, obuhvaća svako dijete ponaosob, ali i skupini djece kao npr. skupini koja pripada nekom razredu, djeci koje pripadaju posebnim ustanovama i sl.

Pravo izraziti svoje mišljenje samo je jedno od niza dječjih prava zajamčenih Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta (1989.), a njome se propisuju općeniti standardi i načela koja služe zaštiti djeteta od kažnjavanja, diskriminacije te nastojanju afirmacije i poštovanja svakog djeteta. Tako dijete ima pravo na ime, skrb, državljanstvo, pravo da zna tko su mu roditelji i pravo na njihovu brigu, pravo na vjeroispovijest, slobodu udruživanja, mirnog okupljanja... Upravo je ovaj dokument bio glavni pokretač interesa stručnjaka pa i javnosti za dječja prava te je potakao države potpisnice u promicanju dječjih prava.¹³ Ona je temeljem i globalnog djelovanja u stvaranju daljnjih dokumenata u svrhu osiguranja i promicanja dječjih prava, a i vrlo bitan utjecaj na regionalno djelovanje država potpisnica Konvencije.¹⁴ Na globalnoj razini, Konvencija utvrđuje sveobuhvatan katalog građanskih, političkih,

2. Države članice se obvezuju da će odgovarajućim zakonodavnim i upravnim mjerama osigurati takvu zaštitu i skrb djeteta kakva mu je prijeko potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih skrbnika ili drugih osoba koje su za nj pravno odgovorne.

3. Države članice će osigurati da ustanove, službe i tijela odgovorna za skrb ili zaštitu djece budu pod stručnim nadzorom i da djeluju u skladu sa standardima uspostavljenim od strane nadležnih tijela, osobito u području sigurnosti, zdravlja te broja i stručnosti osoblja.“

¹⁰ Hrabar, D., Prava djece u Europskoj uniji-pravni okvir, D. Hrabar i drugi, Europsko obiteljsko pravo, Zagreb, 2013., str. 29.

¹¹ V. Hrabar, D. (ur.), Obiteljsko pravo, *op.cit.*, bilješka 5., str. 207-208.

¹² Članak 5. KPD: „Države članice će poštivati odgovornosti, prava i dužnosti roditelja ili, kad je potrebno, članova proširene obitelji ili zajednice kad to nalažu mjesni običaji, zakonskih skrbnika ili drugih osoba koje su zakonski odgovorne za dijete, da djetetu osiguraju, u skladu s njegovim razvojnim sposobnostima, odgovarajuće usmjeravanje i vođenje u ostvarivanju prava priznatih ovom Konvencijom.“

¹³ Hrabar, D., Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava-novi prilog promicanju dječjih prava, Hrestomatija hrvatskog obiteljskog prava, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2010., str. 291-292.

¹⁴ O njejoj važnosti v. Hrabar, D. (ur.), Obiteljsko pravo, *op.cit.*, bilješka 5., str. 196-198.

gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava djeteta te nameće državama obvezu njihova poštovanja, zaštite i promicanja.

Na regionalnoj razini, odredbe Konvencije poslužile su kao polazište za donošenje specifičnih instrumenata i razvoj sudske prakse. Razumijevanju i primjeni konvencijskih načela pridonosi Opći komentar Odbora UN-a za prava djece br. 12 (2009) o pravu djeteta na izražavanje mišljenja.¹⁵

Na razini Vijeća Europe, Konvencija o ostvarivanju dječjih prava¹⁶ ima prvenstveno svrhu promicanja dječjih prava, dok joj je cilj: promicanje dječjih prava, osiguranje postupovnih prava i njihovo olakšano ostvarivanje. Pri tome je naglasak stavljen na obiteljskopravne postupke pred sudovima i upravnim tijelima i to upravo u pogledu olakšanja ostvarivanja prava djeteta. Konvencija se primjenjuje na svu djecu koja nisu navršila 18. godina te ona ne određuje na koju vrstu postupaka će se primjenjivati u pojedinom nacionalnom pravu i predstavlja minimum standarda zaštite djece u sudskim i upravnim postupcima.¹⁷ Predviđa da dijete koje, prema nacionalnom pravnom poretku, posjeduje dovoljnu sposobnost razumijevanja, ima pravo zahtijevati i primiti relevantne informacije, biti konzultirano te izraziti svoje mišljenje, kao i da bude obaviješteno o posljedicama izraženog mišljenja i odlukama nadležnih tijela.¹⁸ Osim toga, Konvencija o ostvarivanju dječjih prava predviđala je i posebna postupovna prava i to: pravo djeteta zahtijevati imenovanje posebnog zastupnika¹⁹ i pravo na izbor osobe koja će mu pomoći izraziti vlastiti mišljenje, vlastitog

¹⁵ General Comment no. 12 (2009): The right of the child to be heard, CRC/C/GC/12, 20. 7. 2009, dostupno na: https://commission.europa.eu/system/files/2022-12/the_right_of_the_child_to_be_heardcrc-c-gc-12.pdf, dan pristupa 10. 7. 2025.

¹⁶ Konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 1/10, 3/10.

¹⁷ Konvencija je nametnula državama članicama da same odrede najmanje tri vrste slučajeva obiteljske problematike na koje će se pred sudom primijeniti. Tako je Republika Hrvatska dala Izjavu prilikom proglašenja Zakona o potvrđivanju Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava: „U skladu sa člankom 1. stavkom 4. Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Republika Hrvatska određuje da će se Europska konvencija primjenjivati na sljedeće kategorije obiteljskih predmeta koji se provode pred njezinim sudbenim tijelima:

- postupak odlučivanja o roditeljskoj skrbi tijekom razvoda braka roditelja,
- postupak ostvarivanja roditeljske skrbi,
- mjere za zaštitu osobnih prava i interesa djeteta,
- postupak posvojenja, i
- postupak skrbništva za maloljetne osobe.“

¹⁸ Članak 3. Konvencije o ostvarenju dječjih prava: „Djetetu, za koje se prema unutarnjem pravu smatra da ima dovoljnu sposobnost razumijevanja, u postupku pred sudbenim tijelom koji ga se tiče, dodijelit će se, te će biti ovlašteno, zahtijevati sljedeća prava: a) dobiti sve odgovarajuće informacije; b) biti konzultirano i izraziti svoje mišljenje; c) biti obaviješteno o mogućim posljedicama koje bi nastale u skladu s tako iznesenim mišljenjem i o mogućim posljedicama bilo koje odluke.“

¹⁹ Članak 4. Konvencije o ostvarivanju dječjih prava: „U skladu sa člankom 9., dijete ima pravo zahtijevati, osobno ili posredstvom drugih osoba ili tijela, posebnog zastupnika u postupcima pred sudbenim tijelima koji se tiču djeteta kada unutarnje pravo priječi nositelje roditeljske odgovornosti da zastupaju dijete kao rezultat sukoba interesa s potonjim.

zastupnika ili odvjetnika.²⁰ Pri tome se naglašava i da će države razmotriti mogućnost / pravo ostvarivati neka ili sva ili prava koja imaju stranke u sudskim postupcima.

Konvencije o kontaktima s djecom²¹ najvećim dijelom uređuje pitanje ostvarivanja prava na kontakte između djece i drugih osoba, ponajprije roditelja, ali i drugih srodnika pa i osoba koje nisu srodnici, ali su u bliskim odnosima s djetetom, a potom i obvezu sudske primjene konvencijskih načela u postupcima u kojima se odlučuje o kontaktima, pa između ostalog i primjenu načela od posebne važnosti koja se odnose na procesna prava djeteta, načine rješavanja sporova o kontaktima, te mjere osiguranja i jamstva radi ostvarivanja prava na kontakte.²² Tako je u članku 6. Konvencije o kontaktima s djecom,²³ naglašeno da će se djetetu omogućiti informacija, konzultacije i izražavanje svojih stavova osim ako je to nesumnjivo suprotno njegovom interesu. Stavovima, utvrđenim željama i osjećajima djeteta posvetit će se dužna pozornost.

U konačnici, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda²⁴ propisala je opća prava svakog na slobodu mišljenja i izražavanja. Ona pruža efikasnu konvencijsku zaštite

²⁰ Članak 5. Konvencije o ostvarivanju dječjih prava: a) pravo zahtijevati da im pomaže prikladna osoba koju sami izaberu kako bi im pomogla izraziti njihovo mišljenje; b) pravo zahtijevati, osobno ili uz pomoć drugih osoba ili tijela, imenovanje posebnog zastupnika, u odgovarajućim slučajevima odvjetnika; c) pravo imenovati svojega vlastitog zastupnika.

²¹ Konvencija o kontaktima s djecom, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br.7/08, 1/09.

²² Rešetar, B. Pravna zaštita prava na susrete i druženje, Pravni fakultet u Osijeku, Sveučilište J.J. Strossmayera, Osijek, 2011., str.145-149.

²³ Konvencija o kontaktima s djecom: „1. Ako dijete prema unutarnjem pravu u dovoljnoj mjeri razumije o čemu se radi ima pravo, osim u slučaju kada bi to bilo nedvojbeno suprotno njegovom interesu:

- primiti pravodobne obavijesti,
- biti konzultirano,
- izraziti vlastite stavove.

2. Ovim stavovima te utvrđenim željama i osjećajima djeteta posvetit će se dužna pozornost.“

²⁴ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17, članak 9: „1. Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi; to pravo uključuje slobodu da se promijeni vjeroispovijed ili uvjerenje i slobodu da pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoju vjeroispovijed ili uvjerenje bogoslužjem, poučavanjem, praktičnim vršenjem i obredima. 2. Sloboda iskazivanja vjeroispovijedi ili uvjerenja podvrgnut će se samo takvim ograničenjima koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa javnog reda i mira, zaštite javnog reda, zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

Članak 10.: „1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprječava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju djelatnost radija ili televizije te kinematografsku djelatnost. 2. Kako ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti, ono može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, koji su u demokratskom društvu nužni radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.“

ljudskih prava s obzirom da se može realizirati pred Europskim sudom za ljudska prava te nije na razini apstrakcije.²⁵

Na razini Europske unije, Povelja temeljnih prava Europske unije²⁶ jamči pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti²⁷, pravo na obrazovanje²⁸, a posebno su uređena dječja prava:²⁹

1. Djeca imaju pravo na zaštitu i brigu koja je potrebna za njihovu dobrobit. Djeca mogu slobodno izražavati svoje mišljenje. Njihovo se mišljenje uzima u obzir u pitanjima koja se na njih odnose, u skladu s njihovom dobi i zrelosti.

2. U svakom djelovanju koje se odnosi na djecu, bez obzira na to provode li ga tijela javne vlasti ili privatna ustanova, primarni cilj mora biti zaštita interesa djeteta.

3. Svako dijete ima pravo na održavanje redovitog osobnog odnosa i izravan dodir s oba roditelja, osim ako je to u suprotnosti sa zaštitom njegovih interesa.

I ovdje su ključni element dobrobit i najbolji djetetov interes kao kriteriji za postupanje s djecom, dok su dob i zrelost važni za procjenu hoće li se djetetovo mišljenje uzeti u obzir. „Povelja o temeljnim pravima EU koja izričito jamči prava djece i prepoznaje dijete kao neovisnoga subjekta prava EU sa svojim individualnim interesima i potrebama je značajan korak naprijed u priznavanju samostalnih prava djece.“³⁰ Povelja je otvorila mogućnost Europskoj uniji da utječe posredno preko zaštite ljudskih prava i na, između ostalog, obiteljsko pravo, koje je u nadležnosti materijalnopravnog uređenja pojedinih država.³¹ Prava iz Povelje primjenjuju se u situacijama kad se primjenjuje i pravo Europske unije, te svi pravni akti Europske unije moraju biti u skladu s Poveljom te je značajno da se za primjenu prava iz Povelje o temeljnim pravima Europske unije upućuje na Europsku konvenciju za

²⁵ Rešetar, B., Pravna zaštita prava na susrete i druženje, *op.cit.*, bilješka 22., str. 196.

²⁶ Povelja temeljnih prava Europske unije, Službeni list Europske unije C 202/38, članak 10. i članak 14., u daljnjem tekstu: Povelja.

²⁷ Članak 10. Povelje: „Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi. To pravo uključuje slobodu promjene vjeroispovijedi ili uvjerenja te slobodu, pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazivanja vjeroispovijedi ili uvjerenja bogoslužjem, poučavanjem, praksom i obredima. 2. Priznaje se pravo na prigovor savjesti, u skladu s nacionalnim zakonima koji uređuju ostvarivanje tog prava.“

²⁸ Članak 14. Povelje: „1. Svatko ima pravo na obrazovanje i na pristup strukovnom i trajnom osposobljavanju. 2. To pravo uključuje mogućnost besplatnog obveznog školovanja. 3. Sloboda osnivanja obrazovnih ustanova, uz poštovanje demokratskih načela, te pravo roditelja da svojoj djeci osiguraju obrazovanje i poučavanje u skladu sa svojim vjerskim, filozofskim i pedagoškim uvjerenjima, poštuju se u skladu s nacionalnim zakonima koji uređuju ostvarivanje takve slobode i prava.“

²⁹ Članak 24. Povelje

³⁰ Prema: Rešetar, B., Dijete i pravo - Interdisciplinarni pristup, Dijete i pravo, Pravni fakultet u Osijeku, Sveučilište J.J. Strossmayera, Osijek, 2009., str. 308.

³¹ Korać Graovac, A., Povelja o temeljnim pravima Europske unije i obiteljsko pravo; Hrabar, D. i drugi, Prava djece u Europskoj uniji-pravni okvir Europsko obiteljsko pravo, Zagreb, 2013., str. 26.; više o značaju Povelje vidi Hrabar D., Prava djece u Europskoj uniji-pravni okvir, *op.cit.* bilješka 10., str. 35.

zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.³² Tako je primjerice pred sudom Europske unije pokrenut prethodni postupak u predmetu C- 491/10 PPU Aguirre Zarrage v. Pelz, radi navodne povrede članka 24. Povelje temeljnih prava Europske unije u pogledu prava djeteta. Stajalište Suda u tom predmetu bilo je da iz navedene odredbe ne proizlazi da je obveza suda u svakom slučaju saslušati dijete, samo obveza suda u poduzimanju mjera koje su prikladne da bi se takvo pravo ostvarilo, imajući na umu najbolji interes djeteta i okolnosti svakog pojedinog slučaja.³³

Potrebno je osvrnuti se i na Uredbu Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019., koja se odnosi na nadležnost, priznavanje i izvršenje odluka u bračnim sporovima te u predmetima povezanim s roditeljskom odgovornošću i međunarodnom otmicom djece (tzv. *Bruxelles II ter*).³⁴ U Preambuli je naglašena potreba osiguravanja prava djeteta da mu se pruži prilika izraziti vlastito mišljenje u postupku.³⁵ U dokumentima koji su prethodili donošenju predmetne Uredbe ukazano je na to da Uredba (EZ) br. 2201/2003 Vijeća od 27. studenoga 2003.³⁶ (tzv. *Bruxelles II bis*) nedostavno naglašava važnost saslušanja djeteta u sporovima koji se odnose na roditeljsku odgovornost te da se ne uspostavlja harmonizirana nacionalna postupovna pravila u pogledu tog pitanja.³⁷ Tako je u *Bruxelles II ter* unesena odredba članka 21. pod nazivom „Pravo djeteta na izražavanje mišljenja,“ kojom je predviđeno da pri izvršavanju svoje nadležnosti u skladu s odjeljkom 2. tog poglavlja sudovi država članica, u skladu s nacionalnim pravom i postupkom, djetetu koje je u stanju oblikovati svoja mišljenja pružaju stvarnu i učinkovitu mogućnost da izrazi svoja mišljenja, izravno ili putem zastupnika ili odgovarajućeg tijela. Ako sud, u skladu s nacionalnim pravom i postupkom, pruži mogućnost djetetu da izrazi svoja mišljenja u skladu s tim člankom, sud djetetova mišljenja uzima u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelosti. Ovim je predviđen minimum standarda koje države članice moraju u svojim zakonodavstvima predvidjeti.

³² Vidi: Korać Graovac, A., Povelja o temeljnim pravima Europske unije i obiteljsko pravo, *op.cit.* bilješka 31., str. 29.

³³ [2010] ECR I – 14242; Majstorović, I., Napomene uz kriterij najboljeg interesa djeteta (čl. 3. Konvencije o pravima djeteta), Europsko obiteljsko procesno pravo, Župan, M., Medić I., Korać Graovac, A., Majstorović I., Pravosudna akademija, Zagreb, 2015., str. 117-118.

³⁴ Službeni list Europske unije, L 178, 2. srpnja 2019., o njoj primjeni više: Župan, M., Kokić, T., Uredba Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću te o međunarodnoj otmici djece, Pravosudna akademija, Zagreb, 2022.

³⁵ Točka 39. Preambule Uredbe Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019.

³⁶ Službeni list Europske unije SL L 338, 23. prosinca 2003.

³⁷ Medić, I., Sedlar, K., Ususret novom režimu u europskim obiteljskim postupcima, Zagrebačka pravna revija 11(1), 2022., str. 53.

Dakle, sukladno ovoj Uredbi dvije su obveze nacionalnih sudova. Prva, djetetu koje je u stanju oblikovati svoje mišljenje pružiti stvarnu i učinkovitu mogućnost izraziti svoje mišljenje, izravno ili putem zastupnika ili tijela. Druga je obveza suda pred kojim se vodi postupak uzeti u obzir djetetovo mišljenje u skladu s njegovom dobi i zrelosti.

U odnosu na mogućnosti djeteta izraziti mišljenje kao i metodi saslušanja djeteta odlučuje sud podrijetla. Valja naglasiti i da se ne može odbiti priznanje odluke u jednoj državi, samo zbog toga što je sud podrijetla primijenio različitu metodu za saslušanje djeteta od one koju bi primijenio sud države članice priznavanja.³⁸

Osim toga, ovom Uredbom, Poglavlje III – Međunarodna otmica djece predviđena je i primjena članka 21. na postupke povrata djece u skladu s Haškom konvencijom o građanskopravnim vidovima međunarodne otmice djece iz 1980.³⁹ Tako je i u Zakonu o provedbi Konvencije o građanskopravnim vidovima međunarodne otmice djece inkorporirano pravo djeteta izraziti mišljenje.⁴⁰

Svako dijete uključeno u postupke iz područja primjene Bruxelles II *ter* mora imati mogućnost izraziti svoje mišljenje, pod uvjetom da je sposobno oblikovati vlastito mišljenje. S obzirom na to da odredba članka 21. ne navodi dob ili stupanj zrelosti djeteta, pojam „sposobnost oblikovanja mišljenja“ označava minimalnu razinu samosvijesti, što uključuje i vrlo malu djecu, koja stoga moraju biti saslušana na način primjeren njihovoj dobi i u zaštićenom okruženju. Iz istog članka proizlazi i obveza da djetetu bude osigurana „stvarna i učinkovita mogućnost“ izražavanja mišljenja. To ne podrazumijeva nužno fizičku prisutnost djeteta. Činjenica da dijete iz objektivnih razloga, poput protivljenja roditelja ili drugih okolnosti, ne može fizički prisustvovati saslušanju, ne oslobađa nadležno tijelo obveze da učini sve što je moguće kako bi utvrdilo mišljenje djeteta. U tu svrhu dopuštena je uporaba

³⁸ Točka 57. Preambule Uredbe Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019.

³⁹ Članak 26. Preambule Uredbe Vijeća (EU) 2019/1111; Članak 13. Konvencije o građanskopravnim vidovima međunarodne otmice djece, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 8/18. (u daljnjem tekstu: Haška konvencija) u relevantnom dijelu glasi: „Sudsko ili upravno tijelo može, također, odbiti odrediti povratak djeteta ako utvrdi da se dijete protivi povratku, a da je navršilo one godine i stupanj zrelosti kada je prikladno uzeti u obzir njegovo mišljenje. Pri razmatranju okolnosti spomenutih u ovom članku, sudska ili upravna tijela uzimaju u obzir podatke koji se odnose na socijalno okruženje djeteta dobivene od središnjeg tijela ili nekog drugog nadležnog tijela države djetetova uobičajenog boravišta.“

⁴⁰ Zakon o provedbi Konvencije o građanskopravnim vidovima međunarodne otmice djece, Narodne novine br. 99/18., članak 7. glasi:

„(1) Tijela iz članka 4. ovoga Zakona osobito će paziti na zaštitu prava i dobrobiti protupravno odvedenog ili zadržanog djeteta.

(2) Dijete ima pravo na stručnu pomoć kako bi na prikladan način saznalo važne činjenice i okolnosti slučaja i izrazilo svoje mišljenje.

(3) Mišljenje djeteta uzima se u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelosti.“

videokonferencija i drugih tehnologija za komunikaciju na daljinu, osim ako zbog posebnih okolnosti slučaja upotreba takve tehnologije ne bi bilo primjerena za pravično vođenje postupka.⁴¹

Određeni dokumenti kao Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci iz 2010.,⁴² Preporuka Vijeća (EU) 2021/1004 od 14. lipnja 2021. o uspostavi europskog jamstva za djecu⁴³ ili pak Strategija EU-a o pravima djeteta⁴⁴ inicijative su koje nastoje zaštititi svu djecu i pomažu u ostvarivanju njihovih prava. Predstavljaju poticaj u poboljšanju zaštite prava djeteta u pravnim sustavima te promiču prava djece da budu saslušana, obaviještena, zaštićena i nediskriminirana, usmjeravaju i podsjećaju na važnost globalnog sagledavanja problema ostvarivanja dječjih prava, ukazuju na važnost međunarodnih dokumenata i sl. Jednako tako, države nastoje putem raznih sustava jačati promicanje dječjih prava te osigurati opće informacije o načinu ostvarivanja dječjih prava.

2.2. Unutarnje pravno uređenje

Hrvatski obiteljskopравни sustav slijedi globalne i regionalne standarde pa se tako Ustavom Republike Hrvatske jamči sloboda mišljenja i izražavanja misli.⁴⁵ Ostala prava djeteta uvrštena su u tzv. socijalna prava.⁴⁶ Iako djeca nisu izrijekom navedena, ova se prava jamče i djeci jer je riječ o temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima.⁴⁷

Osnovni zakonodavni okvir koji uređuje obiteljske odnose u našem pravnom sustavu je Obiteljski zakon⁴⁸ koji je tijekom posljednjih 10 godina prošao znatne promjene. U njemu su sadržana opća načela, materijalna i postupovna pravila.⁴⁹

⁴¹ Točka 53. Preambule Uredbe Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019., v. Medić, I., Sedlar, K. Ususret novom režimu u europskim obiteljskim postupcima, *op.cit.*, bilješka 36., str. 54.

⁴² Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci, Vijeće Europe, 2010; dostupno na stranici:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a450a>, dan pristupa: 29.7.2025.

⁴³ Preporuka Vijeća (EU) 2021/1004 od 14. lipnja 2021. o uspostavi europskog jamstva za djecu, Službeni list EU L 223/14.,

⁴⁴ Bruxelles, 24.3.2021. COM(2021)

⁴⁵ Članak 38. Ustava Republike Hrvatske.

⁴⁶ Članak 31. stavak 1. Ustava Republike Hrvatske:

„Obitelj je pod osobitom zaštitom države“; članak 62. Ustava Republike Hrvatske: „Država štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život...“

⁴⁷ O važnosti u obiteljskom pravu v. Hrabar, D. (ur.), Obiteljsko pravo, *op. cit.*, bilješka 5., str. 16.

⁴⁸ Obiteljski zakon, Narodne novine br. 103/15., 98/19., 47/20., 49/23., 156/23., u daljnjem tekstu ObZ.

Od općih načela za temu rada osobito je relevantno načelo da su roditelji i druge osobe koje skrbe o djetetu dužni poštovati mišljenje djeteta u skladu s njegovom dobi i zrelošću.⁵⁰ U ovoj odredbi sažeto je općenito pravo djeteta izraziti svoje mišljenje u životnim okolnostima na način i u opsegu koje je prikladno za njegovu dob. Zasigurno nije isto pitati za mišljenje dvogodišnje djetete, desetogodišnje ili pak ono od šesnaest godina. Nećemo uvijek čuti ono što bismo htjeli, niti će mišljenje koje je djetete izrazilo biti odlučujuće u postupcima ostvarivanja njegovih prava jer nerijetko ono nije u skladu s njegovom dobrobiti. Kad mišljenje djeteta u vezi nekog događaja, okolnosti i situacije nije u skladu s njegovim interesima ili nije primjereno događaju, okolini i situaciji, djetete ima pravo dobiti pojašnjenja, u skladu s njegovom dobi. Drugi dio ove zakonske norme ukazuje na pravo djeteta u postupcima u kojima se odlučuje o njegovom pravu ili interesu na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet i izraziti svoje mišljenje te biti obaviješteno o mogućim posljedicama poštovanja njegova mišljenja. Mišljenje djeteta uzima se u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelošću. „Svakako, odluka o tome kada saslušati djetete ovisi o dvama elementima kumulativno – to su dob i zrelost djeteta. Ne bi bilo dobro odrediti samo jedan od tih elemenata kao dostatan, jer se time odustaje od individualiziranog pristupa.“⁵¹

Pravilnikom o načinu pribavljanja mišljenja djeteta⁵² kao podzakonskim aktom uređeno je tko, kada i u kojim uvjetima i pod kojim pretpostavkama pribavlja mišljenje djeteta.

U idućem poglavlju daje se prikaz određenih pravnih situacija u kojima može biti relevantno i važno upravo mišljenje djeteta, budući da njegova suglasnost i formiranje nekog pravnog odnosa ovisi o djetetovoj volji, s tim da će se naglasiti i pravo djeteta na zdravlje s obzirom na njegovu iznimnu važnost, a s druge stranke koliziju odredbi koje ga trenutno uređuju. Nešto kraći osvrt daje se na pojedine druge pravne situacije, a kao najodlučnije formiranje, traženje, ishođenje i prihvaćanje mišljenja djeteta u sudskim postupcima, kroz pravne probleme i dvojbe, s osvrtom na sudsku praksu. Postoje razni slučajevi iz kojih je vidljivo da se nastoji ojačati pravna autonomija djeteta kod stvaranja obiteljskopравnih odnosa.

⁴⁹ Obiteljsko procesno pravo se može podijeliti u tri cjeline: obiteljsko sudsko procesno pravo, obiteljsko upravno procesno pravo, postupci pred neupravnim tijelima kao što su medijatori - Uzelac A., Novo uređenje obiteljskih sudskih postupaka – glavni pravci reforme obiteljskih parničnih postupaka u trećem Obiteljskom zakonu, Novo uređenje obiteljskih sudskih postupaka, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2014., str. 22.

⁵⁰ Članak 86. ObZ.

⁵¹ Majstorović, I., Napomene uz kriterij najboljeg interesa djeteta ..., *op. cit.*, bilj. 33., str. 117.

⁵² Pravilnik o načinu pribavljanja mišljenja djeteta, Narodne novine br. 123/15.

3. Neke posebnosti u unutarnjem pravnom uređenju kod kojih je odlučno djetetovo mišljenje

Člankom 3. stavkom 1. Konvencije o pravima djeteta obvezuju se javne i privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava i zakonodavna tijela da u svim akcijama koje se odnose na djecu procijene koji su najbolji interesi djeteta i da im daju prednost.

Obiteljski zakon je predvidio određene pravne situacije u kojima se dijete zatekne, a riječ je o ostvarivanju njegovih prava ili je riječ o postupku, odnosno radnji koja je u skladu s njegovom dobrobiti, za koje je potreban njegov (informirani) pristanak ili mišljenje.

3.1. Ostvarenje prava na zdravlje

Pravo djeteta na zdravlje je temeljno ljudsko pravo koje osigurava djeci pristup odgovarajućoj zdravstvenoj skrbi, uključujući preventivne mjere, liječenje i rehabilitaciju. To pravo podrazumijeva i pravo na sigurno i zdravo okruženje te pristup informacijama o zdravlju.

Tako u Općem komentaru br. 15 (2013.) o pravu djeteta na uživanje najviše moguće razine zdravlja (članak 24.)⁵³ Odbor za prava djece ističe:

„To se načelo mora poštovati u svim odlukama koje se odnose na zdravlje pojedinačne djece ili skupina djece. Najbolji interesi pojedinačne djece trebaju se zasnivati na njihovim tjelesnim, emocionalnim, društvenim i obrazovnim potrebama, na njihovoj dobi, spolu, odnosu s roditeljima i skrbnicima te obiteljskom i društvenom podrijetlu, nakon što ih se sasluša u skladu s člankom 12. Konvencije....

U skladu s njihovim razvojnim sposobnostima, djeci treba biti dostupna povjerljiva savjetodavna pomoć i savjeti za koje nije potreban pristanak roditelja ili zakonskog skrbnika, kada stručnjaci koji rade s djecom procijene da je to u njihovom najboljem interesu. Države trebaju precizirati zakonodavne postupke za imenovanje odgovarajućih skrbnika za djecu bez roditelja ili zakonskih skrbnika, koji mogu dati pristanak u djetetovo ime ili pomoći djetetu da da pristanak, ovisno o djetetovoj dobi i zrelosti. Države trebaju preispitati i razmotriti mogućnost da se djeci dopusti davanje pristanka za neke oblike liječenja i intervencija bez dopuštenja roditelja, skrbnika, kao na primjer za testiranje na HIV i zdravstvene usluge

⁵³ Opći komentar br. 15 (2013.) o pravu djeteta na uživanje najviše moguće razine zdravlja (članak 24.), točka 12., točka 31., prijevod: Ured pravobraniteljice za djecu, dostupno: <https://dijete.hr/hr/dokumenti/medunarodni-dokumenti/opci-komentari-odbora-za-prava-djeteta-un-a/>, dan pristupa: 29. 7. 2025.

vezane uz spolno i reproduktivno zdravlje, uključujući obrazovanje i smjernice o spolnom zdravlju, kontracepciji i sigurnom pobačaju. “

Člankom 16. stavkom 1. i 2. Zakona o zaštiti prava pacijenata⁵⁴ propisano je da pacijent ima pravo prihvatiti ili odbiti pojedini dijagnostički, odnosno terapijski postupak, osim u slučaju neodgodive medicinske intervencije čije bi nepoduzimanje ugrozilo život i zdravlje pacijenta ili izazvalo trajna oštećenja njegovoga zdravlja. Prihvaćanje pojedinoga dijagnostičkog ili terapijskog postupka pacijent izražava potpisivanjem suglasnosti. Odredbom članka 17. Zakona o zaštiti prava pacijenata, između ostalog, propisano je da za maloljetnog pacijenta, osim u slučaju neodgodive medicinske intervencije, suglasnost iz članka 16. stavka 2. tog Zakona potpisuje zakonski zastupnik, odnosno skrbnik pacijenta. U slučaju neodgodive medicinske intervencije u kojoj je ugrožen život i ozbiljno dovedeno u pitanje zdravlje malodobnog pacijenta, ne traži se pristanak. Ukoliko su interesi maloljetnog pacijenta i njihovih zakonskih zastupnika, odnosno skrbnika suprotstavljeni, zdravstveni radnik je dužan odmah o tome obavijestiti Hrvatski zavod za socijalni rad. S druge strane, ObZ u odredbi članka 88. propisuje da dijete koje je navršilo šesnaest godina i koje prema ocjeni doktora medicine raspolaže s obavijestima potrebnim za oblikovanje vlastitog mišljenja o konkretnoj stvari i prema njegovoj je ocjeni dovoljno zrelo za donošenje odluke o preventivnom, dijagnostičkom ili terapijskom postupku u vezi sa svojim zdravljem ili liječenjem, može samostalno dati pristanak na pregled, pretragu ili medicinski postupak (informirani pristanak). Tek ukoliko se prema procjeni doktora medicine radi o medicinskom postupku koji je povezan s rizicima teških posljedica za fizičko ili psihičko zdravlje djeteta pacijenta, uz pristanak djeteta potrebna je i suglasnost djetetovih roditelja ili drugog zakonskog zastupnika. U slučaju spora između djeteta i roditelja o poduzimanju medicinskog postupka koji je povezan s rizicima teških posljedica za fizičko ili psihičko zdravlje djeteta pacijenta, sud će u izvanparničnom postupku na prijedlog djeteta ili roditelja donijeti rješenje radi zaštite dobrobiti djeteta.

Uočavamo da odredba članka 17. Zakona o zaštiti prava pacijenata nije podudarna s odredbom članka 88. Obiteljskog zakona. Prema Zakonu o zaštiti prava pacijenata svaka osoba koja nije punoljetna svoj pristanak daje putem skrbnika, zakonskog zastupnika i roditelja, dok prema Obiteljskom zakonu samostalni pristanak može dati maloljetnik s navršениh 16 godina, ako je dovoljno zrelo za donošenje odluke o preventivnom,

⁵⁴ Zakona o zaštiti prava pacijenata, Narodne novine br. 169/04. i 37/08.

dijagnostičkom ili terapijskom postupku u vezi sa svojim zdravljem ili liječenjem. Tako B. Rešetar⁵⁵ upućuje da s obzirom da Zakon o zaštita prava pacijenata ne pravi razliku između mlađeg djeteta i adolescenta, a da ObZ, koji je novijeg datuma, djetetu adolescentu jamči pravo na autonomiju, tu proturječnost treba riješiti tako što će liječnik obavijestiti Hrvatski zavod za socijalni rad ako je riječ o djetetu mlađem od 16 godina.

A. Čulo Margaletić⁵⁶ istraživala je kako se pristanci djece na medicinske intervencije mogu smatrati valjanima, s naglaskom na kapacitet djeteta za donošenje informiranih odluka. Istraživala je razlike u pristupu pristanku između djece i odraslih te kako se u različitim fazama razvoja djeteta procjenjuje sposobnost za donošenje odluka. U zaključku autorica naglašava da je važno balansirati između prava djeteta na autonomiju i zaštite njegovog interesa, kako bi se osigurao pravičan i etički prihvatljiv pristup medicinskim intervencijama. Složila bih se s A. Čulo Margaletić da kod ovog prava djeteta možemo govoriti o potiskivanju prava i dužnosti roditelja skrbiti o životu i zdravlju djeteta i omogućiti mu korištenje mjera za unaprjeđenje, čuvanje i vraćanje zdravlja u korist prava djeteta na autonomiju. Do koje granice djeca imaju pravo autonomije? Ona se uvijek mora tumačiti u svjetlu načela najboljeg interesa djeteta, kao i njegove konkretne sposobnosti razumijevanja.⁵⁷ Roditeljski pristanak zadržava odlučujuću ulogu kod ozbiljnijih i rizičnijih postupaka, kao što su medicinska istraživanja, transplantacije organa⁵⁸ te ostali medicinski zahvati koji mogu imati teže posljedice, kao i psihijatrijsko liječenje, dok se u području rutinske zdravstvene zaštite kao što je snimanje rtg koljena, kontrolni pregledi kod liječnika specijalista uslijed nekog prijeloma ili kao manji kirurški zahvat skidanja madeža djeci treba priznati autonomiju. Time bi se uspostavila ravnoteža između zaštite djeteta i poštovanja njegove sve veće autonomije. Kako

⁵⁵ Vidi komentar članka 88. ObZ-a, Rešetar B., Komentar Obiteljskog zakona, Organizator, Zagreb, 2022., str. 364.

⁵⁶ O tome: Čulo Margaletić, A., Pravo djeteta pacijenta na informirani pristanak, u: Dijete i pravo, Rešetar, B., Pravni fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2009., str. 139-160.

⁵⁷ *Ibid.*, str. 141.

⁵⁸ Vrijedno je ukazati da se organi se smiju uzeti samo punoljetnoj osobi, pod uvjetom da je poslovno sposobna (članak 13. Zakona o presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja, Narodne novine, br. 144/12). Isto je propisano u svezi uzimanja tkiva (članak 15. Zakon o primjeni ljudskih tkiva i stanica, Narodne novine, br. 144/12), uz iznimku da se tkivo se može prikupiti od djeteta te od punoljetne osobe koja nije poslovno sposobna ako su ispunjeni svi sljedeći uvjeti:

- da je primatelj roditelj, brat ili sestra darivatelja,
- da nema na raspolaganju odgovarajućeg darivatelja koji je sposoban dati pisani pristanak,
- da darivanje ima za svrhu spašavanje života primatelja,
- da je pribavljen pristanak u pisanom obliku zakonskog zastupnika, odnosno skrbnika darivatelja ili ako ga nema, etičkog povjerenstva zdravstvene ustanove u kojoj će se izvršiti postupak uzimanja,
- da se mogući darivatelj ne protivi.

Članak 21. Zakona o presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja propisao je da je presađivanje organa dopušteno samo uz pisani informirani pristanak primatelja, koji mora biti rezultat njegove slobodne volje i razumijevanja svrhe, tijeka i rizika zahvata, a u slučaju maloljetnih ili poslovno nesposobnih osoba pristanak daje njihov zakonski zastupnik ili skrbnik. Isto je propisano čl. 10. Zakon o primjeni ljudskih tkiva i stanica.

dijete odrasta, raste i njegova sposobnost racionalnog razmišljanja, a time i podobnost donošenja odluka. Primjer tome daju odredbe o zastupanju djetetovih prava, procesnoj autonomiji u sudskim postupcima i sl. gdje se djetetu zreloom shvatiti značenje postupka, daje autonomija da samostalno poduzme radnje, odnosno da se samo zastupa.⁵⁹ Kad su u pitanju medicinski zahvati bitno je da pacijent da pristanak na zahvat. Da bi mogao dati pristanak važno je da je informiran o vrsti zahvata, njegovom tijeku i rizicima. U tome sudjeluju liječnik i pacijent. Kada je pacijent dijete vrlo je važno da dijete može shvatiti ono što mu liječnik predočava kako bi mogao sagledati sve bitne odrednice nekog zahvata i konačnici donijeti odluku primjerenu očuvanju njegovog zdravlja.

A. Čulo Margaletić se u svom radu pitala kakav je položaj djeteta u situaciji kada je potrebno odlučiti o pojedinom medicinskom zahvatu? Može li dijete koje, unatoč tome što nije poslovno sposobno, ali je u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice namjeravanog zahvata, dati pravno relevantno očitovanje volje kojim prihvaća ili odbija medicinski zahvat na svome tijelu kao apsolutno zaštićenom osobnom dobru ili će to za njega morati učiniti roditelji kao zakonski zastupnici? Različita su mišljenja u pravnoj teoriji o naravi pristanka na zahvat. Jedni smatraju da se radi o pravnom poslu te da je njegovu valjanost potrebno ispuniti sve opće pretpostavke valjanosti pravnog posla, dok drugi smatraju da se ne radi o tipičnom pravnom poslu te da se ne moraju ispuniti opće pretpostavke valjanosti pravnog posla. A. Čulo Margaletić opravdano u svom radu ukazuje na nelogičnost zakonskog uređenja propisanog Zakonom o zaštiti prava pacijenata prema kojem informirani pristanak na zahvat može dati samo punoljetna i poslovno sposobna osoba.

Kako bismo shvatili razloge, dovoljno je razmotriti zakonske odredbe. Maloljetna osoba starija od 16 godina koja je sklopila brak uz odobrenje suda, stječe poslovnu sposobnost. Ove osobe, unatoč tome što su stekle potpunu poslovnu sposobnost po Obiteljskom zakonu, zbog odredbi Zakona o zaštiti prava pacijenata ne mogu za sebe dati informirani pristanak za zahvat zbog toga što nisu punoljetne. N. Mišić Radanović⁶⁰ ukazuje i na koliziju članka 18. Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece⁶¹ prema kojoj maloljetnica s navršениh 16 godina može samostalno dati pristanak na

⁵⁹ Članak 87. ObZ: „Dijete koje je navršilo četrnaest godina ima pravo samostalno pokrenuti postupke pred nadležnim tijelima u vezi s ostvarivanjem svojih prava i interesa sukladno članku 359. ovoga Zakona.“

⁶⁰ Mišić Radanović, N., Pravni aspekti odbijanja medicinskog postupka, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 2021., str. 256.

⁶¹ Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece, Narodne novine, br. 18/78., 31/86., 47/89., 88/09.

zahvat prekida trudnoće s odredbom Zakona o zaštiti prava pacijenta prema kojima je i u tom slučaju potrebna suglasnost roditelja.⁶²

A. Čulo također upozorava da Deklaracija o pravima djeteta na zdravstvenu zaštitu Svjetske zdravstvene organizacije iz listopada 1998. propisuje da se mišljenje maloljetne osobe uzima u obzir kao sve značajniji čimbenik u razmjeru s njenim ili njegovim godinama i stupnjem zrelosti, ali isto tako prepušteno je nacionalnim zakonodavstvima da urede to pitanje. Također treba naglasiti relevantnost Konvencije o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini konvencije (tzv. Oviedo Konvencije)⁶³ koja u članku 6. stavku 2. predviđa da ako, prema zakonu, maloljetna osoba nije sposobna dati pristanak na zahvat, zahvat se može izvršiti samo uz odobrenje njezina zastupnika ili organa vlasti, ili osobe ili tijela koje predviđa zakon. Mišljenje maloljetne osobe uzima se u obzir kao sve značajniji čimbenik u razmjeru njenim ili njegovim godinama i stupnju zrelosti. Nacionalnim zakonodavstvima je prepušteno urediti pitanje je li ili nije maloljetna osoba i u kojoj dobi sposobna dati svoj pristanak i pod kojim uvjetima. Konvencija naglašava da je sve važnije i mišljenje maloljetne osobe uz razmjer s godinama i stupnjem zrelosti. Mišljenja sam da zakonske odredbe koje različito uređuju ovo pitanje, svakako zahtijevaju izmjene.

Zakon o zaštiti prava pacijenata nije revidiran i mijenjan od 2008. godine. Smatram da se kod postojeće različite zakonske regulative trebaju primijeniti odredbe Obiteljskog zakona jer su one novije, a osim toga, Obiteljski zakon, kao mjerodavan propis, uređuje preciznije i jasnije djetetova prava i obaveze, sukladno načelu *lex posterior derogat legi priori* i *lex specialis derogat legi generali*.

U slučaju djeteta koje je navršilo šesnaest godina prilikom posjeta doktoru medicine potrebno je utvrditi je li za pojedini preventivni, dijagnostički ili terapijski postupak dijete dovoljno zrelo oblikovati svoje mišljenje o konkretnom postupku, pri čemu bi se svakako trebalo pretpostaviti da je u postupcima kao što su posjet liječniku obiteljske medicine radi simptoma bolesti gripe, viroze i infekcije, posjet zubaru, redovni pregled okulistu, kontrolni pregled u slučaju neke ozljede i sl., odnosno pretragu kao što je vađenje krvi, analiza urina i sl. dijete

⁶² Isto i Čulo Margaletić, A., Pravo djeteta pacijenta na informirani pristanak, *op.cit.*, bilješka 56., str. 147.

⁶³ Konvencija o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini, sastavljena u Oviedu, 4. travnja 1997., Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 18-163/03.

sposobno shvatiti i oblikovati svoje mišljenje kako bi dalo pristanak na takve postupke.⁶⁴ Za sve ozbiljnije dijagnostičke i terapijske tretmane, a osobito medicinske postupke kao što su operacije i zahvati na tijelu koji ugrožavaju psihičko i fizičko zdravlje djeteta, potrebno je prethodno o tome obavijestiti dijete i roditelje, odnosno skrbnike tj. zakonske zastupnike te provesti ih uz njihovu suglasnost. Prvo je odluka na doktoru medicine koji procjenjuje je li riječ o medicinskom postupku koji je povezan s rizikom za zdravlje djeteta, a potom i na procjeni je li dijete (adolescent) zrelo za donošenje odluke. Ako liječnik utvrdi da jedna od ovih pretpostavaka nije ispunjena, dužan je zatražiti suglasnost roditelja. U slučaju da se mišljenja roditelja, odnosno zakonskog zastupnika ili skrbnika djeteta i djeteta nisu suglasna, adolescent ili roditelj ili skrbnik djeteta ovlašteni su pokrenuti sudski postupak, te će sud ocijeniti tko je ovlašten dati informirani pristanak.⁶⁵

Prema B. Rešetar, s donošenjem odluke o tome tko je ovlašten dati informirani pristanak, prvenstveno će se susresti Hrvatski zavod za socijalni rad u okviru postupka obveznog savjetovanja. Isto tako skreće pažnju da u situaciji zajedničke roditeljske skrbi kada jedan roditelj da suglasnost na medicinski zahvat, dužan je o tome obavijestiti drugog roditelja. Drugi roditelj se može usprotiviti toj odluci pa se zahvat se ne bi smio poduzeti. Iznimka su hitne situacije u kojima je ugrožen život djeteta.⁶⁶ U komparativnim sustavima različito je uređeno.⁶⁷

Smatram da treba ozbiljno razmisliti o izmjeni zakonskih odredbi na način kako to uređuje Nizozemska, Engleska i djelomično Španjolska gdje se za dijete starije od 16 godina predmnijeva da je zrelo i sposobno shvatiti značenje medicinskih postupaka i liječenja. Za dijete između 14 i 16 godina bilo bi racionalno nakon utvrđenja da je sposobno shvatiti značenje postupka, omogućiti mu izražavanje svog mišljenja, uz mišljenje roditelja, pa u slučaju neslaganja uputiti na sudski postupak. Nadalje, kod manje značajnih neinvazivnih terapijskih i dijagnostičkih tretmana kao što su vađenje krvi, pregled kod zubara i sl., za dijete s navršених 14 godina ne bi trebalo zahtijevati suglasnost njegovih roditelja, odnosno skrbnika.

⁶⁴ Isto: Rešetar, B., Komentar Obiteljskog zakona, *op.cit.*, bilješka 55., str. 362-363.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 364.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 364-365.

⁶⁷ Usporedni podaci navode se prema: Čulo Margaletić, A., *op.cit.*, bilješka 56., str. 148-153.

U nizozemskom pravu za medicinski zahvat na djetetu mlađem od 12 godina potreban je pristanak roditelja, za dijete u dobi od 12 do 16 godina predviđen je pristanak roditelja i djeteta. Ukoliko roditelj uskrati pristanak, bit će dovoljan pristanak djeteta ukoliko se radi o zahvatu koji je potrebno poduzeti radi sprječavanja ozbiljne opasnosti po zdravlje pacijenta. Dijete starije od 16 godina samostalno odlučuje o medicinskim zahvatima na svome tijelu. U engleskom pravu u ranom djetinjstvu dijete nema sposobnost dati pristanak. U drugom stupnju dijete je sposobno dati informirani pristanak, ako je dovoljno zrelo i sposobno, treći stupanj u dobi od 16 do 18 godina dijete je u dobi u kojoj mu zakon priznaje pravo dati pristanak na medicinski zahvat. U španjolskom pravu pretpostavlja se da emocionalnu i intelektualnu zrelost za pristanak na medicinski zahvat ima dijete starije od 16 godina. Mišljenje djeteta se mora uzeti u obzir uvijek ako je ono starije od 12 godina, te ako je mlađe od 12, ali je dovoljno zrelo shvatiti značenje odluke.

U Hrvatskoj prema Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu za 2023.⁶⁸ proizlazi da je prijava pojedinačnih povreda zdravstvenih prava djece 2022. godine bilo 141, a 2023. 97 prijava. Prema ovim podacima uočava se da je prijava povreda zdravstvenih prava djeteta u opadanju. Međutim, nije jasno je li doista osvijestena obveza medicinskih ustanova i onih koji brinu o zdravstvenim pravima djece, ili je manje prijava.

3.2. Mirno rješavanje sporova i postupak brakorazvoda

Značaj uvažavanja i isticanja mišljenja djeteta kao ključnog u ostvarivanju njegovih prava u našem pravnom sustavu uočava se već kod činjenice da se ono uvodi kao pravo već u postupcima koji prethode sudskom, odnosno u postupcima sastavljanja plana o roditeljskoj skrbi, obiteljskoj medijaciji i obveznom savjetovanju.

Prije pokretanja sudskog postupka kao odraz načela poticanja sporazumnog rješavanja obiteljskih odnosa kao zadaće svih koji obitelji pružaju stručnu pomoć ili odlučuju o obiteljskim odnosima,⁶⁹ odvijaju se postupci obveznog savjetovanja i obiteljske medijacije. Kakav je položaj djeteta u ovim postupcima? Pravo izraziti svoje mišljenje o svojim pravima u ovoj fazi, ovise o volji roditelja. Roditelji su dužni upoznati dijete sa sadržajem plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi i omogućiti mu da izrazi svoje mišljenje u skladu s njegovom dobi i zrelošću te ga poštovati u skladu s djetetovom dobrobiti. U oba postupka i postupku

⁶⁸ Dostupno na: <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>, dan pristupa: 29.7. 2025.

⁶⁹ V. članak 9. ObZ.

obiteljske medijacije⁷⁰ i postupku obveznog savjetovanja⁷¹ mišljenje djeteta bit će razmotreno samo uz suglasnost roditelja.

Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi zakonski je određen kao pisani sporazum roditelja o načinu ostvarivanja zajedničke roditeljske skrbi u okolnostima u kojima roditelji djeteta trajno ne žive u obiteljskoj zajednici. Već prilikom sastavljanja plana roditelji su dužni upoznati dijete sa sadržajem plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi i omogućiti mu da izrazi svoje mišljenje u skladu s dobi i zrelošću te ga poštovati u skladu s djetetovom dobrobiti, neovisno je li plan sastavljen samostalno, postupku obveznog savjetovanja ili postupku obiteljske medijacije. Tako odredbe o obveznom savjetovanju prije razvoda braka govore o mogućnosti izražavanja mišljenja djeteta, ali samo uz pristanak roditelja.

Odredba članka 329. ObZ propisuje da se u svim postupcima obveznog savjetovanja koje su roditelji i drugi članovi obitelji dužni pokrenuti djetetu može, uz pristanak njegovih roditelja, omogućiti izražavanje mišljenja. Kad roditelji nisu uspjeli postići sporazum o planu o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, Hrvatski zavod za socijalni rad savjetovat će im da sporazum pokušaju postići u postupku obiteljske medijacije. Ujedno će upozoriti roditelje na to o čemu će se odlučivati u sudskom postupku pokrenutom po tužbi te upoznati roditelje i s tim da će sud omogućiti djetetu izražavanje mišljenja, sukladno članku 360. ObZ.⁷² Uvjetovanje izražavanja mišljenja djeteta o važnim pitanjima skrbi i njegovim pravima u postupcima koji ga se tiču suglasnošću roditelja zadržava se na postupcima koji prethode sudskom postupku jer je riječ o pokušaju rješavanja odnosa među roditeljima mirnim putem, sukladno njihovim suglasnostima volja, ukoliko su one u skladu s dobrobiti djeteta. Kad volje za dogovorom nema ni u postupku obveznog savjetovanja, ni u postupku obiteljske medijacije dijete postaje

⁷⁰ V. članak 339. stavak 2. ObZ.

⁷¹ V. članak 325. stavak 3. ObZ.

⁷² Člankom 360. ObZ propisano je:

"(1) U postupcima u kojima se odlučuje o osobnim i imovinskim pravima i interesima djeteta sud će omogućiti djetetu da izrazi svoje mišljenje, osim ako se dijete tome protivi.

(2) Sud će omogućiti djetetu da izrazi mišljenje na prikladnom mjestu i u nazočnosti stručne osobe, ako procijeni da je to s obzirom na okolnosti slučaja potrebno.

(3) Sud koji vodi postupak nije dužan utvrđivati mišljenje djeteta kad za to postoje posebno opravdani razlozi koji se u odluci moraju obrazložiti."

(4) Dijete iz stavka 1. ovoga članka mora biti obaviješteno o predmetu, tijeku i mogućem ishodu postupka na način koji je prikladan njegovoj dobi i zrelosti te ako to ne predstavlja opasnost za razvoj, odgoj i zdravlje djeteta.

(5) Obvezu obavješćavanja djeteta iz stavka 4. ovoga članka imaju posebni skrbnik djeteta, sud ili stručna osoba Hrvatskog zavoda za socijalni rad, ovisno o okolnostima slučaja, o čemu je sud dužan voditi računa.

(6) Ministar nadležan za poslove socijalne skrbi pravilnikom će propisati način pribavljanja mišljenja djeteta.

samostalnom strankom u sudskom postupku čija prava i interese, kao prioritete, u sudskim statusnim sporovima, dužan je štiti sud.

Nije jasna svrha koja se htjela postići uvjetovanjem suglasnošću roditelja. Ukoliko roditelji pristupe sporazumnom razvodu braka i postoji suglasnost oko svih pitanja koja se tiču prava djece, u pravilu djeca neće biti ni saslušana.⁷³ Iznimno, ako stručne osobe u Hrvatskom zavodu za socijalni rad procijene da postoji sumnja da sporazumom roditelji grubo krše interese i prava djece, tada će zaključiti da bi se mišljenjem djeteta moglo prikupiti određenih informacija važne za odluku. U tom slučaju roditelji mogu odbiti dati suglasnost, pa se neće moći otkloniti sumnja u ispravnost dogovora roditelja. Ukoliko već u toj prethodnoj fazi dolazi do konflikta, tada će ionako o pravima roditelja i djece odlučivati sud.

Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi sastavlja se na obrascu koji je propisan Pravilnikom o obveznom sadržaju obrasca plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi.⁷⁴ Taj obrazac sadrži rubriku „Roditelji su omogućili djetetu da izrazi svoje mišljenje vezano za sadržaj Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi (upisati »DA« ili »NE«)“, pa ako je odgovor „ne“ navode se u iduću rubriku razlozi neomogućavanja djetetu da izrazi mišljenje vezano za sadržaj Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi. Na isti način je uređeno i u odnosu na to jesu li prihvatili mišljenje djeteta.

Obiteljska medijacija kako je definira ObZ u članku 331. - kao postupak u kojem stranke nastoje sporazumno riješiti spor iz obiteljskih odnosa uz pomoć jednog ili više obiteljskih medijatora također je prethodni postupak sudskom, ali je dobrovoljan, dok je postupak obveznog savjetovanje u zakonom propisanim slučajevima nužan preduvjet pokretanja sudskog postupka. Postupak obiteljske medijacije detaljnije je uređen Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja Registra obiteljskih medijatora, uvjetima stručne osposobljenosti obiteljskih medijatora, prostornim uvjetima i načinu provođenja obiteljske medijacije.⁷⁵ No, i taj postupak oblik je pomoći članovima obitelji da donesu sporazumne odluke o obiteljskim odnosima vodeći posebnu brigu o zaštiti obiteljskih odnosa u kojima sudjeluje dijete te o

⁷³ Moglo bi se razmotriti uključivanje djece u postupak obveznog savjetovanja, kako bi već u toj fazi dobila relevantne informacije te, u skladu sa svojom dobi i stupnjem zrelosti, izrazila svoje mišljenje o sporazumnoj odluci roditelja, uz istovremeno osiguranje da njihovo sudjelovanje ne bude u suprotnosti s njihovim najboljim interesima. Ovo bi moglo biti od značaja za sud, u slučaju kasnijeg spora u pogledu odluke o izmjeni sporazumnog plana roditelja u vezi pitanja važnih za dijete.

⁷⁴ Pravilnik o obveznom sadržaju obrasca plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, Narodne novine, br. 123/15.

⁷⁵ Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra obiteljskih medijatora, uvjetima stručne osposobljenosti obiteljskih medijatora, prostornim uvjetima i načinu provođenja obiteljske medijacije, Narodne novine br. 29/21.; ranije Pravilnik o obiteljskoj medijaciji, Narodne novine br. 123/15., 132/15., 132/17., 29/21.

pravnim posljedicama nepostizanja sporazuma i pokretanju sudskih postupaka u kojima se odlučuje o osobnim pravima djeteta. Ni pravila koja uređuju postupak pred medijatorom ne predviđaju obvezu pa čak ne upućuju ni izravno na to da bi dijete u tom postupku uopće moglo izraziti svoje mišljenje. O tome treba li dijete sudjelovati u postupku medijacije, ukazuje se na oprečna mišljenja.⁷⁶

Međutim, vrlo je važno i možda odlučno upravo u postupcima koji se vode pred obiteljskim medijatorima ili Hrvatskim zavodom za socijalni rad na prikladan način, sukladno dobi i zrelosti, saznati mišljenje djeteta.⁷⁷ Formiranje djetetova stajališta u kasnijoj fazi može biti rezultat utjecaja okoline ili roditelja s kojim provodi pretežiti dio vremena. U početnoj fazi roditeljskog sukoba, u pravilu, dijete još nije započelo trajni suživot isključivo s jednim roditeljem, niti je duljina takvog suživota mogla imati presudan učinak na oblikovanje njegovog mišljenja ili razvoj emocionalne privrženosti. Nadležna tijela u navedenim postupcima, Hrvatski zavod za socijalni rad u postupku obveznog savjetovanja, te obiteljski medijator u postupku obiteljske medijacije dužni su, između ostalog, upoznati sudionike o negativnim učincima sukoba u obitelji u odnosu na dijete i prednostima sporazumnog uređenja obiteljskih odnosa te dužnosti članova obitelji da razgovaraju s djetetom i uzmu u obzir njegovo mišljenje.⁷⁸ U ovim slučajevima dijete ne daje svoje mišljenje Hrvatskom zavodu za socijalni rad ili obiteljskim medijatorima niti su ga oni dužni pozivati. Cilj odredbe je da se osvijeste roditelji o važnosti djetetova mišljenja u cilju očuvanja njegove dobrobiti i najboljeg interesa prilikom pokušaja sporazumnog uređenja međusobnih odnosa i odnosa s djetetom. No, je li to dovoljno?⁷⁹ Je li ovo zakonsko uređenje u skladu s međunarodnim dokumentima koji su obvezujući za Republiku Hrvatsku?

Konvencija o pravima djeteta u članku 12. stavku 1. propisuje „Države stranke osigurati će djetetu koje je sposobno oblikovati svoje osobno mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svog mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose i uvažavati to mišljenje u skladu s dobi i zrelošću djeteta.“ Jednako tako, kako je već rečeno, članak 3. stavak 1. Konvencije o pravima djeteta propisuje: „U svim akcijama koje u svezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, mora se

⁷⁶ Više o tome Majstorović, I. Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija *de lege lata* i *de lege ferenda*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 8., 2017., str.141-142.

⁷⁷ „Djeca stoga nipošto ne smiju trpjeti pritisak odgovornosti, ali držimo da se njihovo sudjelovanje u obiteljskoj medijaciji ne bi smjelo uvjetovati pristankom roditelja, što sad zakonodavac određuje, jednako kao i za obvezno savjetovanje.“ *Ibid.*, str.141.

⁷⁸ Članak 330. ObZ.

⁷⁹ V. Majstorović, I., The realisation of the right of the child to express his/her views– how »visible« are children in Croatian family judicial proceedings?, Ljetopis socijalnog rada 2017., 24 (1), str. 55-71.

prvenstveno voditi računa o interesima djeteta.“ Da bismo shvatili domašaj konvencijskih odredbi dobro je imati na umu sadržaj Općeg komentara Odbora za prava djeteta, tako je u točki 17. Općeg komentara br. 14 (2013.)⁸⁰ istaknuto da djetetovi najbolji interesi moraju imati prednost, odnosno da je prilikom provedbe svih postupanja koje se odnose na dijete ili djecu potrebno uzeti u obzir njihov najbolji interes kao čimbenik koji ima prednost. Riječ „postupanje“ se ne odnosi samo na odluke, već se odnosi i na sve akte, prijedloge, usluge, postupke i druge mjere. Nadalje, termine ne treba shvaćati usko ili tako da se odnose samo na ustanove socijalne skrbi u užem smislu, već ih treba razumjeti tako da označavaju sve ustanove čiji rad i odluke utječu na djecu i ostvarivanje njihovih prava. Odbor je naglasio da se riječ „sudovi“ odnosi na sve sudske postupke, na svim razinama – bez obzira upravljaju li postupkom profesionalni suci ili laici – i na sve relevantne postupke koji se odnose na djecu, bez ikakvog ograničenja; uključujući postupke mirenja, medijacije i arbitraže.⁸¹ U tom smislu, doseg prava koji jamči Konvencija o pravima djeteta daleko nadilazi postupovna prava u sudskim i drugim formalnim postupcima u kojima se odlučuje o pravima djeteta.

Možemo primijetiti da odredbe domaćeg zakonodavstva nisu posve u suglasnosti s člankom 12. Konvencije o pravima djeteta. Konvencija propisuje bezuvjetno omogućiti djetetu izraziti svoje mišljenje te ono ne bi trebalo biti uvjetovano suglasnošću roditelja niti u prethodnom upravnom postupku.⁸²

Važno je i dobiti sliku razvoda braka iz perspektive djeteta i u tu svrhu razgovarati s djetetom, ako ono to želi i saznati iskustvo djeteta u teškim obiteljskim situacijama, kako ih ono doživljava te vidi li mogući način rješavanja. Aktivno slušanje djetetovih mišljenja i želja može pridonijeti prevenciji budućih sukoba među roditeljima. Sudjelovanjem u obveznom savjetovanju ili obiteljskoj medijaciji djetetu se pruža prilika da izrazi svoje osjećaje u kontekstu spornih obiteljskih odnosa, što može pozitivno utjecati i na promjenu stavova te ponašanja roditelja.⁸³ Djetetu treba, kad god je to moguće, omogućiti da bude izravno saslušano u postupcima. Ako to nije moguće, njegovo mišljenje može prenijeti posrednik – posebni skrbnik, odvjetnik, psiholog ili socijalni radnik, koji sudjeluju u sudskom postupku. Posrednici moraju imati iskustvo u radu s djecom, poznavati proces donošenja odluka i

⁸⁰ Dostupno na: <https://dijete.hr/hr/dokumenti/medunarodni-dokumenti/opci-komentari-odbora-za-prava-djeteta-un-a/>

⁸¹ V. točke 26 i 27. Općeg komentara br. 14 (2013.).

⁸² Majstorović, I., *The realisation of the right ...*, *op.cit.*, bilješka 79., str. 60.

⁸³ V. Rešetar, B. i Lucić, N., *Pravo djeteta na izražavanje mišljenja u pravu i socijalnom radu*, *Dijete i obitelj u suvremenom društvu*, 2024., str. 80.; Rešetar, B. (2022). *Komentar Obiteljskog zakona op.cit.*, bilješka 55., 350–351.

prenositi mišljenje djeteta vjerno, uvijek zastupajući isključivo njegove interese, a ne interese roditelja, udomitelja ili ustanova. Stoga je potrebno razviti kodekse ponašanja za sve koji prenose mišljenje djeteta.⁸⁴ Pri tom se ne bi smjelo izgubiti iz vida da djetetovi stavovi i volja mogu biti oblikovani i čak izmanipulirani ovisno o tome tko je i kako razgovarao s djetetom.⁸⁵ Ovdje bih istakla i istraživanje koje je provela A. Radina i u konačnici zaključila i potvrdila moja razmišljanja da u sudskim postupcima u pravilu djetetu nije zajamčen položaj stranke te bi njegove interese trebao zaštititi posebni skrbnik.⁸⁶ Istraživanje je pokazalo da se uloga posebnog skrbnika najčešće svodi na izražavanje suglasnosti s predloženom mjerom, stručnim mišljenjem i predloženim dokazima od strane centra za socijalnu skrb, sada Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Analizirajući predmete naslutila je da posebni skrbnik u pojedinim slučajevima nije niti proučio prijedlog kao ni stručno mišljenje centra za socijalnu skrb, pa se u ovim postupcima uloga posebnog skrbnika kao zaštitnika djetetovih prava i interesa u postupku svodi na izjavu o prepuštanju odluke sudu ili prijedlog sudu da donese odluku u najboljem interesu djeteta. Smatra da ostaju nerealizirane odredbe Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava u vezi sa zastupnikom djeteta u postupcima koji ga se tiču. Djeca će ponekad kroz svoj razgovor usmjeriti pažnju na određena pitanja o kojima roditelji, slomljeni u frustraciji i ljuti zbog sukoba, nisu razmišljali, a jako je važno za razrješenje odnosa i u konačnici postizanje sporazuma. Ponekad razgovor s djetetom daje mu priliku reći kako se osjeća, a što u konačnici može utjecati na promjenu stavova i ponašanja njegovih roditelja.⁸⁷

Iako se analiza temeljila na prethodnim temama, ne smije se zanemariti ni pravni okvir pristanka kod zasnivanja posvojenja i imenovanja skrbnika, pa se u tom kontekstu daje sažeti osvrt.

⁸⁴ V. Rešetar, B. i Lucić, N., Pravo djeteta na izražavanje mišljenja u pravu i socijalnom radu, *op.cit.*, bilješka 83., str.72.

⁸⁵ Majstorović, I., The realisation of the right ..., *op.cit.*, bilješka 82., str. 57.; vidi i: Hrabar, D., Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava – poseban zastupnik djeteta // Dijete u pravosudnom postupku – Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu. Zagreb: Ured pravobranitelja za djecu Republike Hrvatske, 2012. str. 103-116.

⁸⁶ O tome Radina, A.: Praksa suda i posebnog skrbnika u postupcima radi odlučivanja o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, u Rešetar, B. i Aras, S. (ur.), Represivne mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta Interdisciplinarni, komparativni i međunarodni osvrti, Pravni fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2014., str.39.

⁸⁷ Čulo Margaletić, A., Prava djeteta u obiteljskoj medijaciji, Pregledni znanstveni rad, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, vol. VIII, Posebni broj, Zagreb, 2017., str. 166.

3.3. Zasnivanje posvojenja

Obiteljskim zakonom propisano je da dijete koje je navršilo dvanaest godina mora dati pristanak za zasnivanje posvojenja. Dijete mlađe od dvanaest godina ima pravo izraziti svoje mišljenje o posvojenju. Njegovo mišljenje i želje uzet će se u obzir ako su sukladno njegovoj dobi i zrelosti. Dijete unatoč određenoj dobi u kojoj se očekuje stupanj zrelosti da može shvatiti značenje i izraziti razumljivo svoje stavove i mišljenja, možda zbog životnih okolnosti nema odgovarajući stupanj zrelosti, zbog čega nije dovoljna procjena samo po dobi, već kumulativno moraju biti ispunjene obje pretpostavke. U ovom slučaju dijete izražava svoje mišljenje bez prisutnosti roditelja i osobe koja ga želi posvojiti. Pretpostavlja se da prisutnost roditelja ili potencijalnog posvojitelja može utjecati na formiranje djetetova mišljenja, budući da dijete može osjećati strah da će izražavanjem vlastitog stava povrijediti jednu od prisutnih osoba. Stoga dijete, s obzirom na svoju dob i stupanj zrelosti do dvanaeste godine, često neće slobodno izraziti svoje subjektivno mišljenje. "U ovom slučaju dijete se nalazi, zapravo, u najzahtjevnijoj ulozi, ulozi roditelja." (Hrabar, D. i dr., Obiteljsko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2021., str. 288). Pravilnikom o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost za posvojenje, sadržaju stručnog mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje, metodama utvrđivanja podobnosti i prikladnosti, sadržaju izvješća o djetetu, vođenju registra o potencijalnim posvojiteljima te načinu vođenju registra o posvojenjima nisu propisane odredbe o pribavljanju mišljenja djeteta u postupku posvojenja pa niti u Glavi V. koja uređuje pitanje sadržaja izvješća o djetetu. Isto mišljenje pribavit će se sukladno već spomenutom Pravilniku o načinu pribavljanja mišljenja djeteta.

3.4. Imenovanje skrbnika

Kad se dijete stavlja pod skrbništvo, Hrvatski zavod za socijalni rad dužan je pribaviti mišljenje o osobi skrbnika djeteta koje je sposobno shvatiti značenje skrbništva, te uzeti u obzir želje djeteta o izboru osobe skrbnika, osim ako su u suprotnosti s njegovom dobrobiti. Skrbnik preuzima ulogu koju su trebali imati roditelji. Vrlo je važno da dijete razvije povezanost sa skrbnikom u veoma ranoj dobi, i ako je to primjereno, tu povezanost je potrebno održavati kako bi se djetetu osiguralo stabilno okruženje. Ključnu ulogu u određivanju skrbnika za dijete može imati upravo mišljenje djeteta, koje ne mora biti izraženo izričito, već analizom njegovog ponašanja, izražavanja osjećaja prema potencijalnim osobama

skrbnika može se zaključiti je li već postoji odnos privrženosti i povjerenja, a što će olakšati razvoj djeteta, a ukoliko dijete i živi sa skrbnikom, doprinijeti odrastanju u stabilnoj okolini.

U slijedećem poglavlju osvrnut ću se na odredbe i načela kojima naš pravni sustav daje prednost i primjenjuje konvencijsko pravo djeteta na izražavanje vlastitog mišljenja u sudskim postupcima.

4. Uređenje i važnost djetetova mišljenja u sudskim postupcima

Konvencija o pravima djeteta je najvažniji i prvi međunarodni ugovor koji djetetu izrijekom priznaje pravo na izražavanje svojih mišljenja oko stvari koje ga se tiču, tzv. prava sudjelovanja, „*participation right*.“ U Općem komentaru Odbora za prava djeteta broj 12. Odbor je pojasnio i naglasio da je pravo djeteta da izrazi svoje mišljenje, odnosno da bude saslušano u postupku, njegovo pravo, ali ne i obveza.

U nastavku se razmatraju odredbe Obiteljskog zakona koje reguliraju pravo djeteta na izražavanje vlastitog mišljenja u sudskim postupcima, kao i način njihove primjene u sudskoj praksi. Radi potpunijeg razumijevanja prava djeteta i mehanizama njegova ostvarivanja, prethodno će biti obrađena pitanja stranačke, poslovne i procesne sposobnosti djeteta te instituta njegovog zastupanja u postupcima pred sudom.

4.1. Stranačka, poslovna i parnična sposobnost

Dijete ima stranačku sposobnost budući da je člankom 77. stavkom 1. Zakona o parničnom postupku⁸⁸ propisano da svaka fizička osoba može biti stranka u postupku. Procesnopravni subjektivitet obično se priznaje onima kojima pravni poredak dodjeljuje sposobnost biti nositeljima materijalnopравnih prava i obveza, kako bi im se omogućilo ostvarivanje ustavnog i zakonskog prava na sudsku zaštitu.⁸⁹ Shodno tomu, dijete uživa *ius standi in iudicio*.

⁸⁸ Zakon o parničnom postupku, Narodne novine br. 53/91., 91/92., 112/99., 129/00., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 96/08., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11. - službeni pročišćeni tekst, 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22., 155/23., dalje u bilješkama: ZPP).

⁸⁹ Uzelac, A. i Rešetar, B., Procesni položaj i zastupanje djeteta u sudskom postupku prema hrvatskom i komparativnom pravu – neka otvorena pitanja, Dijete i pravo, Zagreb, 2009., str. 165.

Fizička osoba poslovnu sposobnost stječe punoljetnošću.⁹⁰ Od tog temeljnog pravila postoji iznimka. Poslovnu sposobnost može steći i maloljetnik sklapanjem braka.⁹¹ Za maloljetnika pravne poslove sklapaju, upravljaju njegovom imovinom i daju druga očitovanja volje u njegovo ime i za njegov račun roditelji, uz iznimke kao kod zaposlenog maloljetnika.⁹² Za pojedina očitovanja volje i sklapanje pravnih poslova, roditelj kao zakonski zastupnik trebat će odobrenje suda. Što se djece tiče, oni se u pravilu ne mogu naći u položaju ograničeno poslovno sposobne osobe. Dijete je u položaju potpuno poslovno nesposobne, odnosno, iznimno, položaju potpuno poslovno sposobne osobe. Pri tome valja naglasiti da bi dijete moglo biti ograničeno poslovno sposobno pod uvjetom da je steklo potpunu poslovnu sposobnost prije punoljetnosti, a potom da je rješenjem suda lišeno te poslovne sposobnosti.⁹³ Stranka koja je potpuno poslovno sposobna može sama obavljati radnje u postupku, odnosno potpuno je parnično sposobna.⁹⁴

Međutim, dijete nema parničnu sposobnost, odnosno njegova očitovanja u sudskom postupku ne proizvode procesnopravne učinke. Za njega relevantno očitovanje volje kroz poduzimanje radnji u njegovo ime i za njegov račun obavlja zakonski zastupnik. „Kategorija parnične sposobnosti u uskoj je korelaciji s pojmom poslovne sposobnosti, tako da se i sama parnična sposobnost ponekad naziva procesnom poslovnom sposobnošću.“⁹⁵

Djeca mlađa od 18 godina nemaju ni poslovnu niti parničnu sposobnost.⁹⁶ U pravilu, njihovu volju u pravnom prometu očituje roditelj ili skrbnik.⁹⁷ Oni ne mogu samostalno pokrenuti parnične i druge postupke te u njima ne mogu poduzimati radnje s valjanim procesnopravnim učinkom. U tom ih pogledu također zastupaju njihovi zakonski zastupnici, koji u njihovo ime i za njihov račun poduzimaju sve radnje te tako supstituiraju nedostatak njihove procesnopravno relevantne volje.⁹⁸

Odredba Obiteljskog zakona kao jedno od osnovnih načela sadržanih u odredbi čl. 86. propisuje da roditelji i druge osobe koje skrbe o djetetu dužni su poštovati mišljenje djeteta u skladu s njegovom dobi i zrelošću. U svim postupcima u kojima se odlučuje o nekom

⁹⁰ Članak 18. stavak 2 Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22., 145/23., 155/23., dalje u bilješkama: ZOO.

⁹¹ Članak 117 stavak 2. i 3. ObZ.

⁹² O tome detaljnije v. Šimović, I. Utjecaj dobi na poslovnu i parničnu sposobnost, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu.; 61(5), 2011., str.1634.

⁹³ *Ibid.*, str. 1632.

⁹⁴ Članak 79. stavak 1. ZPP.

⁹⁵ Uzelac A. i Rešetar, B., Procesni položaj i zastupanje djeteta... *op.cit.*, bilješka 89., str. 167.

⁹⁶ Uz iznimke: sklapanje braka prije punoljetnosti (u kojem slučaju se poslovna sposobnost stječe *ex lege*).

⁹⁷ Članak 18. stavak 4. ZOO.

⁹⁸ Šimović I., Utjecaj dobi na poslovnu i parničnu sposobnost, *op.cit.*, bilješka 92., str. 1630.

djetetovom pravu ili interesu, dijete ima pravo na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet i izraziti svoje mišljenje te biti obaviješteno o mogućim posljedicama poštovanja njegova mišljenja. Mišljenje djeteta se uzima u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelošću. Tim više, priznata je i parnična sposobnost i djeci. Članak 87. Obiteljskog zakona propisao je da dijete koje je navršilo četrnaest godina ima pravo samostalno pokrenuti postupke pred nadležnim tijelima u vezi s ostvarivanjem svojih prava i interesa kada se odlučuje o njegovim osobnim pravima i interesima.⁹⁹ Preporuke Agencije Europske unije za temeljna prava jesu osposobiti sustav u kojem su djeca upoznata s mehanizmima za skrbništvo i zakonsko zastupanje, sa svojim pravom na izražavanje i na uvažavanje njihova mišljenja u kojem će se djeca poticati na sudjelovanje i omogućiti im sudjelovanje i doprinos praćenju sustava skrbništva.¹⁰⁰

Obiteljski zakon u članku 130. sadrži odredbe o tome da dijete ima pravo sudjelovati i izraziti svoje mišljenje u postupcima procjenjivanja i određivanja mjera za zaštitu njegovih prava i dobrobiti. Dijete koje je navršilo četrnaest godina, uz dopuštenje suda, može iznositi činjenice u sudskom postupku, predlagati dokaze, podnositi i pravne lijekove i druge radnje u postupku.¹⁰¹ Odlučno je da je sud prethodno zaključio da je konkretno dijete sposobno shvatiti značenje i pravne posljedice radnji koje poduzima i namjerava poduzeti. O ovom pravu djeteta sud odlučuje rješenjem, nakon što zatraži mišljenje Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Protiv rješenja kojim se zastupanje dopušta, nije dopuštena žalba. Zakonski zastupnik djeteta, uz dijete, može poduzimati procesne radnje, međutim ako su one suprotne radnji djeteta, sud će uzimajući u obzir sve okolnosti, osobito dobrobit djeteta, procijeniti hoće li uzeti u obzir radnju djeteta ili zakonskoga zastupnika djeteta.¹⁰² U slučaju da dijete koje je navršilo četrnaest godina i kojem je rješenjem priznata sposobnost za poduzimanje radnji u postupku ovlasti punomoćnika, sud mu neće imenovati posebnog skrbnika. Iznimka je zaštita pojedinih osobnih i imovinskih prava i interesa djeteta stranog državljanina ili djetetu bez državljanstva koje se bez pratnje zakonskoga zastupnika zatekne na teritoriju Republike Hrvatske. Najčešće

⁹⁹ Primjerice u Nizozemskoj djeca mogu izraziti prigovore protiv svojih skrbnika ako su im narušena prava ili ako smatraju da ne zastupaju njihove interese. Centar za skrbništvo ima zakonsku obvezu uspostaviti neovisni postupak za podnošenje prigovora. Povjerenstvo za prigovore sastoji se od najmanje tri neovisne osobe koje nisu zaposlene u samoj organizaciji (Zakon o skrbi o djeci - Wet op de jeugdzorg, članak 68.), Priručnik Skrbništvo nad djecom kojoj je uskraćena roditeljska skrb, Europska komisija, str. 51 dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-guardianship-children_hr.pdf, pristup: 29.7. 2025.

¹⁰⁰ *Ibid.*, str. 52.

¹⁰¹ Članak 359. ObZ.

¹⁰² Isto.

je riječ o potrebi hitnog i jednokratnog postupanja za koje je najbrže imenovati djelatnike Hrvatskog zavoda za socijalni rad jer su u sustavu najdostupniji.¹⁰³

Kako se pretpostavke za priznanje postupovne sposobnosti mogu ispitati samo u parničnom ili izvanparničnom postupku koji je u tijeku, sud će u tom incidentalnom postupku raspravljati s djetetom iako ono nije potpuno poslovno ni postupovno sposobno. Dijete ujedno može biti pokretač takvog incidentalnog postupka i sudjelovati u raspravljanju o svojoj postupovnoj sposobnost te uložiti žalbu protiv rješenja kojim mu se negira postupovna sposobnost.¹⁰⁴

4.2. Pokretanje postupka

Obiteljski zakon predviđa specifične situacije u kojima dijete može inicirati postupak. Prema odredbama Zakona, dijete ima pravo pokrenuti izvanparnični postupak radi izricanja zabrane roditelju, baki, djedu, sestri, bratu, polusestri, polubratu, drugom članu obitelji koji ne stanuje s djetetom ili drugim osobama iz članka 120. Zakona da se neovlašteno približavaju djetetu na određenim mjestima ili udaljenostima te da ga na drugi način uznemiravaju, primjerice neovlaštenim uspostavljanjem kontakta ili praćenjem (članak 154.). Dijete je, također, ovlašteno pokrenuti postupak radi oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, pri čemu sud donosi odluku u okviru izvanparničnog postupka (članak 156.). Nadalje, dijete može inicirati izvanparnični postupak radi povjeravanja djeteta s problemima u ponašanju ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji radi pružanja podrške u odgoju (članak 165.), kao i postupak radi donošenja rješenja o lišenju prava na roditeljsku skrb (članak 172.).

S. Aras skreće pažnju na dvojako tumačenje ovih odredbi.¹⁰⁵ Prvo tumačenje smatra da se djetetu priznaje (specifična) postupovna sposobnost za pokretanje obiteljskih izvanparničnih postupaka radi izricanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Ako dijete podnese prijedlog prema tim odredbama, sud je dužan s tim prijedlogom postupati kao s prijedlogom potpuno poslovno sposobne osobe, a time i postupovno sposobne osobe. Drugo tumačenje bi bilo u smislu da bi dijete moglo predložiti pokretanje takvih postupaka, ako mu sud dopusti da

¹⁰³ Rešetar, B., Rupiće, D., Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskopравnom sustavu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 1991., v. 37, br. 3, 2016., str. 1184.

¹⁰⁴ V. Aras Kramar, S. Položaj djeteta u postupku prema novom Obiteljskom zakonu, Novo uređenje obiteljskih sudskih postupaka, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2014., str. 50.

¹⁰⁵ *Ibid.*, str.52.

to učini, prije čega treba ocijeniti da je dijete u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji. Smatra da bi trebalo prihvatiti prvo tumačenje pri čemu iznosi sljedeće argumente:

"(1) ObZ 2014 u odredbama u kojima propisuje osobe koje su ovlaštene pokrenuti postupak radi određivanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta izrijeком određuje dijete koje je navršilo četrnaest godina; dakle, sam Zakon predmnijeva da je dijete te dobi u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice podnošenja prijedloga odnosno pokretanja tih postupaka (arg. ex: čl. 151. st. 1., čl. 154. st. 2., čl. 156. st. 1., čl. 165. st. 1., čl. 172. st. 1. ObZ 2014). Time se zapravo djetetu priznaje postupovna sposobnost koja je specifična stoga što je ograničena na poduzimanje pojedine radnje, odnosno pokretanje postupka;

(2) prava i interesi djeteta (dodatno) se štite kroz odredbe koje određuju da će sud – čim primi takav prijedlog (djeteta) za pokretanje postupka radi određivanja djetetu imenovati posebnog skrbnika iz ustanove za zastupanje djece (arg. ex: čl. 240. st. 1. t. 3., čl. 487. ObZ 2014);

(3) sud bi u pokrenutom postupku, radi određivanja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, djetetu mogao dopustiti i poduzimanje daljnjih radnji u postupku – iznošenje činjenica, predlaganje dokaza, podnošenje pravnih lijekova i poduzimanje drugih radnji u postupku – ako sud utvrdi da je dijete sposobno shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji (priznanje postupovne sposobnosti na temelju odluke suda: arg. ex čl. 359. st. 1. ObZ 2014);¹⁰⁶

(4) uz dijete kojemu je sud priznao postupovnu sposobnost za poduzimanje određenih radnji, poseban skrbnik kao zakonski zastupnik djeteta ovlašten je i dalje poduzimati radnje u postupku (čl. 359. st. 4. ObZ 2014). U slučaju suprotnosti radnje djeteta kojemu je priznata postupovna sposobnost i posebnog skrbnika kao zakonskog zastupnika djeteta sud će, uzimajući u obzir sve okolnosti, osobito dobrobit djeteta, prema svojem uvjerenju procijeniti hoće li uzeti u obzir radnju djeteta ili zakonskoga zastupnika djeteta (čl. 359. st. 5. ObZ 2014);

(5) pritom roditelji djeteta nisu ovlašteni uz posebnoga skrbnika (te dijete) poduzimati radnje u postupku u ime djeteta (čl. 487. ObZ 2014)."¹⁰⁷

S obzirom na sadržaj odredbe članka 87. Obiteljskog zakona,¹⁰⁸ koja upućuje na odredbu članka 359. stavka 1. istog Zakona,¹⁰⁹ stajalište je da dijete ima pravo samo pokrenuti

¹⁰⁶ Identična je odredba u članku 359. ObZ-a (2015.).

¹⁰⁷ Aras Kramar, S., Položaj djeteta u postupku prema novom Obiteljskom zakonu... *op.cit.*, bilješka 104., str. 52-53.

¹⁰⁸ Dijete koje je navršilo četrnaest godina ima pravo samostalno pokrenuti postupke pred nadležnim tijelima u vezi s ostvarivanjem svojih prava i interesa sukladno članku 359. ObZ.

¹⁰⁹ Članak 59 stavak 1. ObZ u relevantnom dijelu glasi: "...u stvarima u kojima se odlučuje o osobnim pravima i interesima djeteta sud će na zahtjev djeteta rješenjem dopustiti djetetu koje je navršilo četrnaest godina da iznosi

postupak, te da sud mora prihvatiti inicijativu takvog postupka ako ga pokrene dijete koje je navršilo četrnaest godina. U kontekstu zakonskog rješenja, opravdano je smatrati i u situaciji kada tužbu podnese maloljetno dijete nakon navršene četrnaeste godine, da bi sud trebao donijeti posebno rješenje kojim mu se zakonski dopušta poduzimanje navedene radnje. Naime, nema opravdanja da se izdavanje takvog rješenja zahtijeva isključivo kada se djetetu dopušta sudjelovanje u postupku koji je već u tijeku i koji je pokrenuo netko drugi, dok se isto ne primjenjuje u slučaju kada dijete inicira postupak samostalno.

4.2.1. Uloga skrbnika u nadomještanju poslovne i parnične sposobnosti djeteta

Sud ili Hrvatski zavod za socijalni rad će djetetu u postupku radi zaštite njegovih osobnih i imovinskih prava postaviti posebnog skrbnika¹¹⁰ i to: djetetu u bračnim sporovima i u postupcima osporavanja majčinstva ili očinstva; djetetu u drugim postupcima u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi, pojedinim sadržajima roditeljske skrbi i osobnim odnosima s djetetom kad postoji spor među strankama; djetetu u postupku izricanja mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta iz nadležnosti suda kada je to propisano odredbama Zakona; djetetu u postupku donošenja rješenja koje zamjenjuje pristanak na posvojenje; djetetu kad postoji sukob interesa između njega i njegovih zakonskih zastupnika u imovinskim postupcima ili sporovima, odnosno pri sklapanju pojedinih pravnih poslova; djeci u slučaju spora ili sklapanja pravnog posla između njih kad ista osoba nad njima ostvaruje roditeljsku skrb; djetetu stranom državljaninu ili djetetu bez državljanstva koje se bez pratnje zakonskoga zastupnika zatekne na teritoriju Republike Hrvatske; u drugim slučajevima kada je to propisano odredbama Zakona, odnosno posebnih propisa ili ako je to potrebno radi zaštite prava i interesa djeteta.

Poseban skrbnik, osim što zastupa dijete u postupku za koji je imenovan, dužan je obavijestiti dijete o predmetu spora, tijeku i ishodu na način koji je primjeren djetetovoj dobi. U kontekstu teme vrlo je odlučan zadatak posebnog skrbnika razgovarati s djetetom na što ukazuju odredbe kojima se uređuje postupak pred sudom u dijelu u kojem se omogućuje djetetu izraziti svoje mišljenje, a koje obvezuje posebnog skrbnika razgovarati s djetetom, bez obzira na dob, kako bi saznalo razmišljanja i želje djeteta.¹¹¹

činjenice, predlaže dokaze, podnosi pravne lijekove i poduzima druge radnje u tom postupku ako je sposobno shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji."

¹¹⁰ Članak 240. ObZ.

¹¹¹ V. i Rešetar, B. i Rupić, D., Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskopravnom sustavu, *op.cit.*, bilješka 103., str. 1186.

4.2.2. Posebni skrbnik

Reforma procesnog položaja djeteta, uključujući i institut posebnog skrbnika, rezultat je dugotrajnog i sustavnog djelovanja stručnjaka iz područja obiteljskog prava koji su kontinuirano zagovarali unaprjeđenje standarda zaštite djece u pravosudnim postupcima. Njihovi prijedlozi obuhvaćali su uspostavu specijaliziranih sudova za predmete iz obiteljskopravne materije, uvođenje obveznog licenciranja odvjetnika za zastupanje djece, formiranje posebnih stručnih službi pri sudovima, jačanje stručnih kapaciteta tadašnjih centara za socijalnu skrb te sustavnu edukaciju svih profesionalaca uključenih u postupke u kojima dijete nastupa kao stranka ili sudionik.¹¹²

Osobe koje u svom poslu komuniciraju s djecom trebaju biti educirane o pravima i potrebama djece različitih dobni skupina, o načinu komunikacije s djecom sukladno dobi i u svim fazama razvoja, a posebno s djecom u situacijama osobite ranjivosti pa posebni skrbnici moraju proći i program posebne edukacije.¹¹³ Način i obveze edukacije detaljno su propisani Pravilnikom o edukacijama, stručnim znanjima i vještinama potrebnim za komunikaciju s djetetom i odraslom osobom pravnika s položenim pravosudnim ispitom te dodatnim stručnim znanjima, vještinama i kompetencijama socijalnog radnika, psihologa i socijalnog pedagoga zaposlenog u Centru za posebno skrbništvo.¹¹⁴ Dužnosti posebnog skrbnika su iste neovisno o tome tko je donio o rješenje o imenovanju posebnog skrbnika, sud ili Hrvatski zavod za socijalni rad.¹¹⁵ Ravnatelj Centra za posebno skrbništvo, odnosno ravnatelj Hrvatskog zavoda za socijalni rad, obavlja nadzor nad imenovanim posebnim skrbnikom. Izvješće o radu podnosi se Centru za posebno skrbništvo ili Hrvatskom zavodu za socijalni rad. B. Rešetar i D. Rupiće skreću pažnju da “ Iz zakonske formulacije proizlazi da je poseban skrbnik dužan podnijeti izvješće o svom radu i na zahtjev tijela koje ga je imenovalo posebnim skrbnikom, što će u pravilu biti sud također u roku od osam dana od okončanja postupka za koji je imenovan. Kako sud u spisu ima sve podatke o aktivnostima koje poduzima posebni skrbnik,

¹¹² *Ibid.*, str. 1176.

¹¹³ Neke od posebnih edukacija:

- „Pristup djetetu iz psihosocijalne perspektive“ koja se održala u trajanju od dva dana (14 sati), 6. i 7. prosinca 2018., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/319212>;
- „Komunikacija s djetetom u pravosuđu“, čime se stječe Sveučilišni certifikat o osposobljenosti za samostalnu komunikaciju s djetetom u pravosuđu,
- „Pristup pravosuđu za djecu“ i „Prekogrančno kretanje - osobni status i identitet“, podaci dostupni na <https://www.czps.hr/centar/poseban-skrbnik/111>, dan pristupa 23. 8. 2025.

¹¹⁴ Narodne novine, br. 2/21., 131/21., 21/24.

¹¹⁵ V. detaljnije o imenovanju posebnog skrbnika: Rešetar, B. i Rupiće, D., Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskopravnom sustavu, *op.cit.*, bilješka 103., str. 1187.

razgovoru s djetetom i zastupanju djeteta, čini se da će podnošenje izvješća u ovim okolnostima biti suvišno.“¹¹⁶ Centar za posebno skrbništvo nema dovoljan broj posebnih skrbnika s obzirom na broj sudskih predmeta, što rezultira izrazito velikim opterećenjem. Zbog toga posebni skrbnici teško mogu u svakom pojedinom predmetu zastupati dijete u skladu s odredbama relevantnih međunarodnih i nacionalnih dokumenata.¹¹⁷

5. Izražavanje mišljenja

Uvažavanje i osiguravanje prava djeteta na izražavanje vlastitog mišljenja predstavlja jedno od temeljnih načela suvremenog obiteljskopravnog poretka te ključan element ostvarivanja djetetove pravne osobnosti. Pravo djeteta da bude saslušano, sadržano u brojnim međunarodnim instrumentima i nacionalnim propisima, ne podrazumijeva tek formalnu mogućnost iznošenja stava, nego i obvezu nadležnih tijela da to mišljenje ozbiljno razmotre pri donošenju odluka koje se odnose na dijete. Time se osigurava ne samo poštovanje djetetova dostojanstva, nego i veća legitimnost te kvaliteta odluka donesenih u njegovu korist. Stoga se u nastavku razmatra teorijski pravni okvir koji uređuje pravo djeteta na izražavanje mišljenja te način na koji se to pravo ostvaruje u sudskoj praksi.

5.1. Napomene o teorijskom okviru

U sudskim postupcima u kojima se odlučuje o osobnim i imovinskim pravima djeteta sud će omogućiti djetetu izražavanje svog mišljenja, osim ako se dijete tome protivi. Na koji način će se u sudskom postupku pribaviti mišljenje djeteta propisano je Pravilnikom o načinu pribavljanja mišljenja djeteta.¹¹⁸ Potrebno je omogućiti prikladno mjesto na kojem će se dijete osjećati sigurno i zaštićeno kako bi izraženo mišljenje bilo u skladu s njegovom pravom voljom. Sud je dužan djetetu koje je navršilo četrnaest godina omogućiti izraziti svoje mišljenje samostalno, a ako sud procijeni da je to s obzirom na okolnosti slučaja potrebno sud će pozvati i stručnu osobu. Djetetu mlađem od četrnaest godina sud će omogućiti izraziti svoje mišljenje putem posebnog skrbnika ili druge stručne osobe, s tim da će sud prethodno biti dužan upoznati posebnog skrbnika ili stručnu osobu u kojim je stvarima potrebno utvrditi mišljenje djeteta.

¹¹⁶ *Ibid.* str. 1186.

¹¹⁷ V. Rešetar, B. i Lucić, N., Pravo djeteta na izražavanje mišljenja u pravu i socijalnom radu *op.cit.*, bilješka 83., str.79.

¹¹⁸ Narodne novine br. 123/15.

Mogu postojati određeni razlozi koji dovode do toga da sud smatra da okolnosti opravdavaju da dijete ipak ne iznese svoje mišljenje. Ove razloge sud mora posebno obrazložiti u svojoj odluci. Dakle, pravilo je da će dijete na prikladan način izraziti svoje mišljenje u sudskom postupku, a tek ako postoje određene okolnosti koje opravdavaju odluku suda da ne sasluša mišljenje djeteta jer je to u cilju zaštite njegovih interesa i dobrobiti, neće to učiniti. Ako dijete bude saslušano i u svom iskazu iznese mišljenje o jednom od roditelja koje bi moglo ozbiljno narušiti odnos roditelja prema djetetu, sudac je dužan procijeniti što je u najboljem interesu djeteta. Ukoliko okolnosti ukazuju da mišljenje djeteta otkriva roditeljsko ponašanje suprotno dobrobiti djeteta, što zahtijeva daljnje postupanje, sudac je obavezan zabilježiti te informacije u zapisniku i poduzeti odgovarajuće mjere. Primjerice, mišljenje djeteta može ukazivati na bilo koji oblik nasilja, neprimjerenog postupanja ili grubog kršenja prava djeteta od strane roditelja. S druge strane, ukoliko izneseno mišljenje djeteta o roditelju nije presudno za odluku o pravima djeteta i njegovoj najboljoj dobrobiti, a postoji rizik da bi njegovo uključivanje moglo narušiti odnos između djeteta i roditelja, smatram da sudac, procijenivši da uključivanje mišljenja nije nužno ni u najboljem interesu djeteta, ne bi trebao takve navode unositi u zapisnik.

U svakom slučaju, načelo zaštite najboljeg interesa djeteta treba imati prednost nad načelom jednakosti oružja. Teorijski, najbolji interes djeteta podrazumijeva postupanje onako kako bi dijete samo odlučilo kad bi za to imalo sposobnost.¹¹⁹ Nije svako mišljenje djeteta automatski u njegovu najboljem interesu; stoga odluka stručnjaka treba procijeniti je li djetetovo mišljenje oblikovano roditeljskim utjecajem, rezultat konflikta lojalnosti ili je, pak, autentično.

Dijete u sudskom postupku mora biti prikladno obaviješteno o predmetu, tijeku postupka, mogućem ishodu postupka i njegovim posljedicama.¹²⁰ Ovu obavijest dužan je pružiti poseban skrbnik djeteta, sud ili stručna osoba Hrvatskog zavoda za socijalni rad, ovisno o okolnostima slučaja, o čemu je sud dužan voditi računa. Djetetu će se obavijest pružiti na način koji je prikladan njegovoj dobi i zrelosti. Pri tome treba voditi računa da dana obavijest ne predstavlja opasnost za razvoj, odgoj i zdravlje djeteta. Sud je dužan voditi računa tijekom sudskog postupka da je dijete primilo obavijest sukladno navedenim pretpostavkama.¹²¹ Nakon što sud donese odluku koja se tiče prava djeteta ili je u njegovom interesu, posebni

¹¹⁹ Majstorović, I.: Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija de lege lata i de lege ferenda, *op.cit.*, bilješka 76., str. 142.

¹²⁰ Članak 230. ObZ.

¹²¹ Članak 360. ObZ.

skrbnik, odnosno zakonski zastupnik djeteta, dužan je upoznati dijete sa sadržajem odluke i pravom na izjavljivanje žalbe, osobno ili uz pomoć stručne osobe, s tim da treba voditi računa hoće li upoznavanje djeteta s obrazloženjem sudske odluke utjecati na njegovo zdravlje i razvoj.

Ukoliko zakonski zastupnik ili poseban skrbnik zaključi da bi upoznavanje djeteta sa sadržajem obrazloženja sudske odluke moglo utjecati negativno na njegov razvoj i zdravlje, upoznavanje sa sadržajem obrazloženja će izostati. S obzirom da postupak na sudu završava donošenjem odluke, odluka o tome hoće li dijete upoznati sa sadržajem odluke je na posebnom skrbniku.

K. Knol Radoja pritom ističe da u raspravama o pravu djeteta na izražavanje mišljenja u postupku obično prevladavaju dva ključna pitanja: koje su kognitivne sposobnosti potrebne da bi se moglo ostvariti pravo na izražavanje mišljenja i kojim se djetetovim interesima to pravo zadovoljava.¹²² Ukazuje na oprečna stajališta o tome jesu li pravo djeteta izraziti svoje mišljenje u postupku iz članka 12. Konvencije o pravima djeteta i najbolji interesi djeteta u smislu članka 3. Konvencije komplementarni ili proturječni.

Neki autori¹²³ pritom ističu da pravo djeteta na izražavanje mišljenja u postupku u značajnoj mjeri ovisi o njegovoj dobi. Oni smatraju da se sposobnost prosudbe razvija s godinama te zagovaraju provođenje procjene djetetove sposobnosti prije njegovog saslušanja pred sudom. Drugi autori,¹²⁴ pak, smatraju da će djeca u određenoj dobi steći kompetencije za izraziti i oblikovati svoje mišljenje.

U svakom slučaju primarni interes je dobrobit i sigurnost djeteta, neovisno o težnji izbjegavanja situacija da odluku za dijete donose drugi, a da nemaju pravo izraziti svoje mišljenje. Ukazuje se na doktrinu i praksu u kojima prevladavaju stajališta da se pravo djeteta na izražavanje mišljenja treba ostvariti posredno jer se time izbjegava nepotrebno izlaganje stresnim situacijama dolaska djeteta na sud i činjenica da je dijete svoje mišljenje izrazilo u nekoj prirodnijoj sredini, a ne na sudu, zasigurno neće utjecati na višu razinu zaštite njegovih prava. Naime, ovakav stav doktrine i prakse mi je prihvatljiv s obzirom i na činjenicu da

¹²² Knol Radoja K., Pravo na saslušanje i izražavanje mišljenja u posebnim ovršnim postupcima radi predaje djeteta i ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 42, br. 1, Rijeka, 2021. str. 167.

¹²³ Tako i Majstorović, I., The realisation of the right of ..., *op.cit.*, bilješka 79., 55-71.

¹²⁴ Parać Garma, M., Položaj djeteta i pravo na izražavanje mišljenja u sudskim postupcima u kojima se odlučuje o pravima djeteta, Dijete u pravosudnom postupku, Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu, Pravobranitelj za djecu Republike Hrvatske, Zagreb, 2012., str. 145.

sudnice i sudovi u Republici Hrvatskoj, unatoč nastojanjima za promjenama, nisu najljepša ni najugodnija sredina za djecu. Uobičajeno i prvim dojmom ulaskom u zgradu i odrasle osobe doživljavaju nelagodu, a tek kako bi je osjetilo dijete. Tek ukoliko bi se obiteljski odjeli u sudovima na određeni način izdvojili i prilagodili i prostorno za djecu koja bi u njih dolazila, te uz prisutnost dječjih psihologa i drugih stručnih osoba, mogli bismo govoriti o poželjnim uvjetima u kojima bi dijete slobodno moglo izraziti svoje mišljenje. Osim toga, ključno je prije utvrđivanja mišljenja djeteta provesti odgovarajuću pripremu, uključujući procjenu njegove sposobnosti i zrelosti, te osigurati adekvatne uvjete za samo izražavanje mišljenja. Osim toga, osoba koja utvrđuje mišljenje djeteta mora biti stručna. Treba imati na umu da često nije dovoljno subjektivno mišljenje suca koji vodi postupak da je s obzirom na iskustvo u privatnom životu i temeljem konzultacije sa stručnom literaturom kompetentan razgovarati s djecom.¹²⁵

Pravilnikom je definirano što pojedina faza pripreme i izražavanja mišljenja obuhvaća.¹²⁶ Pravilnik ima svega deset odredbi. Osim što ponavlja zakonske odredbe, određuje tko bi mogla biti stručna osoba kojoj zakon daje legitimitet da bude prisutna dok dijete izražava svoje mišljenje. Propisuje da će to u pravilu biti psiholog, a iznimno i druga stručna osoba odgovarajuće stručne spreme te stručnih znanja i vještina potrebnih za utvrđivanje mišljenja djeteta. Određuje da će sud kad pribavlja mišljenje djeteta mlađeg od četrnaest godina, prethodno upoznati posebnog skrbnika ili stručnu osobu u kojim je stvarima potrebno utvrditi mišljenje djeteta. Poseban skrbnik će sam pribaviti mišljenje ako ima stručna znanja i vještine potrebne za komunikaciju s djetetom i utvrđivanje mišljenja djeteta, u suprotnom će koristiti pomoć stručne osobe. Dalje određuje što je to prikladno mjesto koje je predviđeno zakonskim odredbama. Prikladno mjesto je prostor izvan sudnice opremljen i prilagođen za rad s djetetom, u kojem je nužno osigurati privatnost, sigurnost djeteta i nesmetan rad. Ovaj prostor može se nalaziti u sudu, Hrvatskom zavodu za socijalni rad, Centru za posebno skrbništvo, ali i neki drugi prostor kojeg odredi sud, kao primjerice djetetov dom gdje se dijete osjeća sigurno i ugodno ili neki drugi prostor koji je namijenjen svrsi i osiguran izvan zgrade suda.¹²⁷ Ključno je da prostor i uvjeti u kojima dijete izražava svoje mišljenje udovoljavaju zahtjevima privatnosti, sigurnosti djeteta i nesmetanog rada stručnjaka. Izražavanje mišljenja djetetu

¹²⁵ Isto Majstorović I., The realisation of the right of, *op.cit.*, bilješka 79., str. 64; Parać Garma, M., Položaj djeteta i pravo na izražavanje mišljenja..., *op.cit.*, bilješka 124., str. 146-147.

¹²⁶ Narodne novine br. 123/15.; Šantek, R. i Parać Garma M., Sudjelovanje djeteta u sudskim postupcima te zaštita prava i dobrobiti djeteta u tim postupcima, Pravosudna akademija, Zagreb, 2016., str.45-46.

¹²⁷ Vidi preporuke Parać Garma, M., Položaj djeteta i pravo na izražavanje mišljenja... *op.cit.*, bilješka 124., str. 146.

može se stoga odobriti u domu roditelja uz njihovu suglasnost, u domu udomitelja, u prostoru fizičke ili pravne osobe kod koje je dijete smješteno, pod uvjetom da prostorija zadovoljava navedene kriterije. Također je moguće omogućiti izražavanje mišljenja putem videoveze. Preporučuje se predvidjeti snimanje razgovora s djetetom kako bi se spriječilo višestruko ponavljanje iznošenja mišljenja i kako bi se izbjeglo da postupak negativno utječe na emocionalni razvoj djeteta izlaganjem stresu, nelagodnosti i višekratnim ponavljanjima.¹²⁸

Bez obzira na mjesto ili način pribavljanja mišljenja djeteta, roditelji ne smiju biti prisutni tijekom njegova iznošenja. Kada mišljenje djeteta pribavlja psiholog ili poseban skrbnik s odgovarajućim stručnim znanjima i vještinama za komunikaciju s djecom, dužni su koristiti stručne metode koje su primjerene da dijete mlađe od četrnaest godina izrazi svoje mišljenje, uz istovremenu zaštitu njegovih prava i sigurnosti. Po potrebi se u postupak mogu uključiti i druge stručne osobe različitog profila, ovisno o razvojnim, zdravstvenim ili drugim specifičnostima djeteta.

Nakon što sud odredi okolnosti za koje je potrebno pribaviti mišljenje djeteta, psiholog, poseban skrbnik ili druga stručna osoba prvenstveno mora procijeniti sposobnost i zrelost djeteta da razumije pitanje koje mu se postavlja te odabrati najprikladniju stručnu metodu kojom će se pribaviti mišljenje koje odražava djetetovu volju. Dijete se pritom mora informirati o pravu da izrazi svoje mišljenje, o načinu provođenja postupka, o mogućem utjecaju njegovog mišljenja na ishod postupka te o mogućem uključivanju drugih stručnih osoba.

Dijete se može protiviti davanju mišljenja; u tom slučaju stručna osoba neće pribaviti mišljenje te će o tome obavijestiti sud. Ako procijeni da dijete ne razumije postupak, nije sposobno izraziti mišljenje ili bi njegovo uključivanje predstavljalo rizik za njegov razvoj, odgoj ili zdravlje, postupak utvrđivanja mišljenja će se prekinuti, a sud će biti obaviješten. Procjena sposobnosti i zrelosti djeteta uključuje procjenu kognitivnih sposobnosti za oblikovanje i izražavanje mišljenja na razuman i nezavisan način, te razumijevanje mogućih ishoda izraženog mišljenja. Samo izražavanje mišljenja djeteta treba se odvijati u pozitivnom, poticajnom i sigurnom okruženju, gdje se dijete osjeća poštovano. Ukoliko stručna osoba procijeni da dijete nije u mogućnosti verbalno izraziti mišljenje, moguće je pribaviti mišljenje kroz neverbalne oblike komunikacije, uključujući igru, projektivne tehnike, govor tijela i mimiku lica.

¹²⁸ *Ibid.*

Uvažavanje i zaštita prava djeteta na izražavanje mišljenja reflektiraju se i u normativnim rješenjima koja uređuju ovršne postupke radi ostvarivanja osobnih odnosa između djeteta i roditelja.

Prema Obiteljskom zakonu iz 2003. godine,¹²⁹ na ovršni postupak radi ostvarivanja susreta i druženja roditelja s djetetom primjenjivale su se odredbe ovršnog postupka za predaju djeteta, uključujući sve karakteristike i načela tog postupka, pa tako i prisilno oduzimanje i predaju djeteta kao sredstvo ovrhe. Obiteljskim zakonom iz 2015. uređen je ovršni postupak radi predaje djeteta, pri čemu je propisana suradnja suda, policije i Hrvatskog zavoda za socijalni rad pri provođenju ovrhe prisilnim oduzimanjem i predajom djeteta. Važna novina u uređenju ovršnog postupka prema Obiteljskom zakonu jest obveza suda održati ročište, uključujući mogućnost saslušanja stranaka i djeteta u ovršnom postupku radi ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom (članak 522. stavak 2. Obiteljskog zakona). Prije određivanja sredstva ovrhe, sud je dužan saslušati osobu protiv koje se ovrha provodi, što upućuje na zakonodavčevu intenciju poticanja sporazumnog rješavanja prijepora i ostvarivanja dobrovoljne predaje djeteta. U okviru takvog postupanja, sud zakazuje ročište radi saslušanja stranaka te omogućuje djetetu da, posredstvom posebnog skrbnika ili druge stručne osobe, iznese svoje mišljenje o pitanju koje ga se neposredno tiče. Kada to nalažu okolnosti konkretnog slučaja, dijete se može uputiti na stručni razgovor, osobito radi pripreme za ostvarivanje osobnih odnosa ili u situacijama izraženog protivljenja provedbi ovrhe.

Iako u postupku ovrhe radi predaje djeteta nije izričito propisano odbijanje prijedloga za ovrhu u slučaju kada se dijete starije od četrnaest godina protivi predaji, sud može odlučiti o obustavi ovrhe ako utvrdi da je djetetovo protivljenje autentičan izraz njegove volje, a ne rezultat vanjskog utjecaja, te da bi provođenje ovrhe bilo protivno njegovu najboljem interesu. Sud pritom nastoji potaknuti stranke na mirno rješenje spora, uključujući mogućnost provedbe obiteljske medijacije kao načina postizanja dogovora koji je u skladu s dobrobiti djeteta.

U pravilu su stranke, uključujući maloljetno dijete, već iskoristile pravo na saslušanje i izražavanje mišljenja u prethodnom postupku (parničnom ili izvanparničnom) iz kojeg je proizašla ovrha. U tom kontekstu postavlja se pitanje ekonomičnosti postupka i zaštite najboljeg interesa djeteta: je li opravdano ponovno izlagati dijete emocionalnom stresu nakon iscrpljujućih prethodnih postupaka? Sud mora, procijenivši okolnosti svakog pojedinog

¹²⁹ Obiteljski zakon, Narodne novine" br. 116/03., 17/04., 136/04., 107/07., 57/11., 61/11., 25/13., u daljnjem tekstu: ObZ/2003.

slučaja, utvrditi nadmašuje li interes izražavanja mišljenja djeteta načelo ekonomičnosti postupka, te hoće li saslušanje vjerojatno utjecati na ishod postupka i pridonijeti zaštiti interesa djeteta. Obiteljskim zakonom propisano je da, u slučaju protivljenja djeteta koje je navršilo četrnaest godina ostvarivanju osobnih odnosa s roditeljem ili drugom osobom ovlaštenom ovršnom ispravom, te nakon razgovora sa stručnom osobom prema uputi suda, sud mora odbiti prijedlog za ovrhu (članak 525. stavak 2. Obiteljskog zakona).

Nakon izloženog teorijskog okvira, važno je navesti da je kroz analizu sudske prakse moguće sagledati napredak u ostvarivanju prava djece na izražavanje mišljenja u okviru domaćeg pravnog sustava, utjecaj njihovih mišljenja na sudske odluke, kao i pristupe i preporuke iz područja europskog prava. Takva analiza omogućuje uvid u to u kojoj mjeri sudovi u praksi uzimaju u obzir volju i interese djeteta, te identificira eventualne nedostatke ili neujednačenosti u primjeni zakonskih odredbi. Proučavanje sudske prakse također pruža temelj za usporedbu s europskim standardima i praksom drugih država članica, čime se otvara prostor za preporuke za daljnja unapređenja zakonodavstva i sudskih procedura. Sljedeće poglavlje stoga pruža pregled relevantne sudske prakse, s posebnim naglaskom na učinke djetetovog mišljenja na ishod postupaka i na mehanizme koji mogu dodatno osnažiti sudjelovanje djece u odlučivanju o vlastitim pravima.

5.2. Odabrana sudska praksa u ostvarivanju prava djeteta na izražavanje mišljenja

Hrvatski zavod za socijalni rad, Centar za posebno skrbništvo i sudovi kao organizirane strukture najbolji su primjer pokazatelja napretka u primjeni pojedinih instituta i zakonskih odredbi, a ako se primjenjuju je li ih sudovi i druga nadležna tijela primjenjuju pravilno. Sudska praksa daje zakonodavcu povratnu informaciju o stvarnoj primjenjivosti i pozitivnim ili negativnim učincima primjene nekog pravila i instituta, odgovara na izazove stvarnog života i nepredvidivih situacija. U ovom poglavlju prikazat će se određeni primjeri kroz sudske odluke različitih sudova o način na koji se sudovi nose s izazovom uvažavanja mišljenja djeteta o pravima i odnosima koji ga se tiču.

Valja napomenuti da se u primjeni ObZ/2003 u praksi sudova u sporovima o roditeljskoj skrbi, jako rijetko saslušavalo dijete i nije se utvrđivalo njegovo mišljenje. Rjeđe, i to u slučajevima kad su u postupku sudjelovala starija djeca, to pravo djeteta bi se svodilo na utvrđivanje mišljenja djeteta kroz razgovor psihologa u tadašnjem centru za socijalnu skrb.

Vrlo rijetko na drugim mjestima, a gotovo nikada na sudu pred sucem, bilo samostalno bilo uz pomoć stručne osobe. Najčešće bi se u mišljenju i prijedlogu centra za socijalnu skrb kojeg je davao na zahtjev suda, iz razgovora s djetetom prezentiralo njegovo mišljenje, uz očitovanje stručnih osoba o zrelosti djeteta, te mišljenje je li iskazana volja djeteta u skladu s djetetovim interesom. No, ni u tim slučajevima se suci u obrazloženju presuda nisu posebno osvrtni na iskazano mišljenje djeteta, niti su suci u obrazloženju presuda pisali jesu li odluku donijeli uvažavajući i mišljenje djeteta, osobito ne s razlozima zašto su ga prihvatili, odnosno zašto ga nisu prihvatili.¹³⁰

Na tragu Općeg komentara broj 12. Odbora za prava djeteta, A. Korać Graovac naglašava da je dužnost svakog nadležnog tijela koje vodi sudski ili upravni postupak u kojemu se odlučuje o nekom od pitanja koje se odnosi na dijete omogućiti djetetu da ostvari svoje pravo da bude saslušano te dodaje, ono što je odlučno za sudske spise i praksu da bi u spisima o „tome svakako trebalo ostaviti odgovarajući trag.“¹³¹ A. Korać Graovac naglašava, zaključno, nakon podataka o prethodno provedenim istraživanjima, da u obrazloženjima odluka takav trag nedostaje, ističući: „jesu li nadležna tijela obavijestila dijete da ima pravo izraziti i ne izraziti svoje mišljenje, o tome kakvo je mišljenje djeteta, a povratnu informaciju o tome od kakvog je utjecaja bilo mišljenje djeteta dijete može dobiti tek posredno, saznanjem sadržaja sudske odluke, koju će mu po logici stvari u pravilu priopćiti roditelji, osim ako se ne ograničuje roditeljska skrb.“¹³²

Osim toga, M. Parać Garma¹³³ ističe da je sud dužan u obrazloženju presude jasno iznijeti je li i na koji način sudac omogućio djetetu izraziti svoje mišljenje. Nadalje, je li sudac pridodao i kakvu pažnju navedenom mišljenju, ako nije, obrazložiti navođenjem razloga takve odluke.

Kroz istraživanje i pregled sudskih odluka pokušat će se u nastavku ilustrirati je li u pisanju sudskih odluka napravljen pozitivan pomak k primjeni konvencijskih načela. Inspiracija u tome zasigurno mogu biti odluke Europskog suda za ljudska prava koje sve češće okupiraju razmišljanja sudaca hrvatskih sudova i drugih pravnih stručnjaka. Stoga se u nastavku kratko prikazuju odabrani predmeti iz sudske prakse koji oslikavaju način na koji se u konkretnim

¹³⁰ Šantek, R. i Parać Garma, M., Sudjelovanje djeteta u sudskim postupcima ..., *op.cit.*, bilješka 126., str. 43.

¹³¹ Korać Graovac, A., Pravo djeteta da bude saslušano - Opći komentar br. 12 Odbora za prava djeteta, u: Dijete u pravosudnom postupku – Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu, Ured pravobranitelja za djecu Republike Hrvatske, Zagreb, 2012., str. 121.

¹³² *Ibid.*

¹³³ Parać Garma, M., Položaj djeteta i pravo na izražavanje mišljenja... *op.cit.*, bilješka 124., str. 147.

okolnostima ostvaruju načela zaštite prava djeteta, osobito u kontekstu saslušanja djeteta i procjene njegova najboljeg interesa.

5.2.1. Osvrt na praksu Europskog suda za ljudska prava

Europski sud za ljudska prava u presudi M. M. protiv Republike Hrvatske¹³⁴ u kojem su podnositeljice prigovorile povredi postupovnog aspekta čl. 3. i 8. Konvencije, između ostalog, da hrvatske vlasti nisu promijenile odluku o roditeljskoj skrbi, zbog čega je prva podnositeljica nastavila stanovati s ocem te stoga nije bila zaštićena od daljnjeg nasilja, naveo:

„Ovo pravo na osobnu autonomiju – što u slučaju odraslih znači pravo na donošenje odluka o tome kako voditi vlastiti život, pod uvjetom da to neopravdano ne utječe na prava i slobode drugih – ima drugačiji opseg u slučaju djece. Nedostaje im puna autonomija odraslih, ali su ipak subjekti prava... Ova ograničena autonomija u slučajevima djece, koja se postupno povećava s njihovom razvojem zrelosti, ostvaruje se kroz njihovo pravo da budu konzultirani i saslušani. Kako je navedeno u članku 12. Konvencije o pravima djeteta ..., dijete koje je sposobno formirati vlastito mišljenje ima pravo izraziti ga i pravo da se tim mišljenjima prida dužna važnost, u skladu s njegovom dobi i zrelošću, te mu se posebno mora pružiti prilika da bude saslušano u svim sudskim i upravnim postupcima koji ga se tiču.“¹³⁵

„Uzimajući u obzir članak 12. Konvencije o pravima djeteta ...o pravu djeteta da bude saslušano), Sud utvrđuje da se ista razmatranja primjenjuju mutatis mutandis u svim sudskim ili upravnim postupcima koji utječu na prava djece prema članku 8. Europske konvencije o ljudskim pravima. Posebno se u takvim slučajevima ne može reći da su djeca sposobna formirati vlastito mišljenje bila dovoljno uključena u proces donošenja odluka ako im nije pružena prilika da budu saslušana i tako izraze svoje mišljenje.“¹³⁶

„... Štoviše, prva podnositeljica zahtjeva, koja je učenica s odličnim uspjehom i koju su stručnjaci smatrali učenicom dobrih ili čak iznadprosječnih intelektualnih sposobnosti..., imala je devet i pol godina na početku postupka, a sada ima trinaest i pol godina. Stoga bi bilo teško tvrditi da, s obzirom na njezinu dob i zrelost, nije sposobna formirati vlastite stavove i slobodno ih izražavati. Sud stoga utvrđuje da bi nepoštivanje njezinih želja u vezi s

¹³⁴ Zahtjev br. 10161/13, 3. 9. 2015., dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156522> , dan pristupa 14. 8. 2025.

¹³⁵ Ibid., paragraf 171.

¹³⁶ Ibid., paragraf 181.

pitanjem s kojim će roditeljem živjeti, u specifičnim okolnostima ovog slučaja, predstavljalo kršenje njezina prava na poštivanje privatnog i obiteljskog života.“¹³⁷

Europski sud je u toj odluci istaknuo da prva podnositeljica (dijete) u trenutku donošenja presude još uvijek nije bila saslušana, iako je bilo očigledno da je sposobna oblikovati i izraziti vlastito mišljenje. Ako je dijete, uzimajući u obzir njegovu dob i zrelost, sposobno oblikovati svoje mišljenje i izraziti ga, mora se uzeti u obzir želja djeteta s kojim roditeljem bi htjelo živjeti.

Osim što je u konkretnom predmetu došlo do povrede članka 8. EKLJP u pogledu prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života zbog dugotrajnosti postupka, došlo je i do povrede istog prava zbog neuključenosti djeteta u postupak. Ova odluka ukazala je na problem u primjeni domaćih propisa iz članka 89. stavka 5. ObZ/2003 koji su već u to vrijeme propisivale pravo djeteta na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet i izraziti svoje mišljenje, u skladu s dobi i zrelosti, uz postupovnu obvezu iz članka 269. stavka 2. ObZ/2003 suda da to omogući. Valja ukazati i na problematičnost današnjeg propisa koji pravo djeteta na izražavanje svog mišljenja zakon vezuje za određenu dob, što je možebitno suprotno odredbama Konvencije o pravima djeteta.¹³⁸

U predmetu C. protiv Republike Hrvatske,¹³⁹ Europski sud za ljudska prava utvrdio je dva propusta nacionalnog suda: prilikom odlučivanja o roditeljskoj skrbi, unatoč očitom sukobu interesa između podnositelja i njegovih roditelja, podnositelj zahtjeva (dijete) nije imao status stranke niti mu je bio dodijeljen poseban skrbnik koji bi zastupao samo njegov interes. Navedeni propust nacionalnih tijela predstavljao je stoga povredu važećeg Obiteljskog zakona iz 2003. i Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava. Kao drugi propust utvrđeno je da tijekom čitavog trajanja postupka, od njegova pokretanja 2010. godine do donošenja ove presude Europskog suda, sud koji je odlučivao o roditeljskoj skrbi nikada nije osobno saslušao podnositelja.

¹³⁷ *Ibid.*, paragraf 186.

¹³⁸ Čulo Margaletić, A., Presuda u predmetu M. i M. protiv Hrvatske // Presude o roditeljskoj skrbi Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021., str. 156.

¹³⁹ Zahtjev broj 80117/17, 8.1.2021., dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-204826>, dan pristupa 14. 8. 2025.

Opisane provede konvencijskih prava, dakako, nisu specifičnost samo hrvatskog sustava, tako je primjerice u predmetu Sahin protiv Njemačke¹⁴⁰ Europski sud za ljudska prava zauzeo je stajalište da je obrazloženje sudskog vještaka, koji je sudjelovao u postupku pred njemačkim sudom, bilo dostatno iako djeteta nije bilo neposredno saslušano o svojoj želji za viđanjem s ocem. Vještak je nakon razgovora sa strankama i djetetom zaključio da bi izravno ispitivanje djeteta pred sudom predstavljalo rizik koji se ne bi mogao izbjeći ni posebnim prilagodbama postupka. Europski sud je ocijenio da nacionalni sud nije prekoračio granice svoje slobodne ocjene kada je pri donošenju odluke uzeo u obzir mišljenje stručnjaka, unatoč tome što nije postavio izravna pitanja o odnosu djeteta s roditeljima.

Predmet Europskog suda za ljudska prava Sommerfeld protiv Njemačke¹⁴¹ je značajan jer pokazuje kako Europski sud balansira između zaštite interesa djeteta i prava roditelja. Ovaj predmet, nadalje, potvrđuje široku marginu prosudbe nacionalnih sudova u pitanjima obiteljske skrbi i kontakata, jasno pokazuje da Europski sud za ljudska prava inzistira na tome da se najbolji interes djeteta stavi u središte odluke. Sommerfeld je bio otac izvanbračne kćeri koju je priznao. Do 1986. godine živio je s djetetom i njegovom majkom, ali nakon prekida veze majka je u potpunosti onemogućila kontakte između oca i kćeri. Otac je 1990. pokrenuo postupak pred njemačkim sudovima tražeći pravo na susrete. Njemački sudovi su, oslanjajući se na izvješća socijalnih službi i psihološke nalaze, ocijenili da bi kontakti s ocem mogli negativno utjecati na dobrobit djeteta. Posebno su uzeli u obzir i izjave djeteta koje je, više puta tijekom postupka, izrazilo želju da ne održava odnose s ocem. Na temelju tih razloga, nacionalni sudovi su odbili odrediti susrete. Predmet je došao pred Europski sud za ljudska prava s tvrdnjom, između ostalog da je odbijanjem prava na susrete povrijeđen članak 8. Europske konvencije o ljudskim pravima (pravo na poštovanje obiteljskog života). Sud je utvrdio da je uskraćivanje kontakta nesumnjivo bilo miješanje u pravo na obiteljski život. Međutim, to miješanje bilo je zakonito, imalo je legitiman cilj (zaštitu dobrobiti djeteta) i u postupku su uzeti u obzir svi relevantni faktori: mišljenja stručnjaka, izvještaji socijalnih službi i izjave djeteta. Sud je naglasio da u obiteljskim sporovima o skrbi i kontaktima s djecom nacionalni sudovi uživaju široku „marginu prosudbe“ jer su oni u izravnom kontaktu sa strankama i djetetom. Budući da su sudovi imali dovoljno materijala za procjenu Sud nije našao povredu članka 8., odnosno prava na poštovanje obiteljskog života.

¹⁴⁰ Zahtjev broj 30943/96, 8.7.2003., dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61194>, dan pristupa 14. 8. 2025.

¹⁴¹ Zahtjev broj 31871/96, 8. 7. 2003., dostupno na <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61137>, dan pristupa 14. 8. 2025.

Ovim presudama zajedničko je da su ojačale europski standard zaštite prava djeteta. Potvrdile su da je pravo djeteta da izrazi mišljenje dio prava na poštovanje obiteljskog života (čl. 8. EKLJP). Nametnule su državama obvezu da osiguraju stvarnu i učinkovitu participaciju djeteta u postupcima koji se tiču njegovog života i odnosa s roditeljima. Utjecale su i na razvoj prava EU – posebno na Bruxelles II *bis* i kasnije Bruxelles II *ter*, gdje se pravo djeteta na saslušanje izričito naglašava.

Drugim riječima, ove presude oblikovale su temeljne standarde Europskog suda za ljudska prava u pitanjima prava roditelja i djece, posebno u pogledu ravnoteže između interesa djeteta i procesnih jamstava roditelja.

5.2.2. Osvrt na praksu Ustavnog suda Republike Hrvatske i redovnih sudova

Visoke standarde zaštite prava djeteta, oblikovane u praksi Europskog suda za ljudska prava, slijedi i hrvatska sudska praksa, prvenstveno praksa Ustavnog suda Republike Hrvatske. Tako je i u praksi hrvatskih sudova načelno zauzeto shvaćanje da pretjerano inzistiranje na opetovanom saslušanju maloljetnog djeteta i traženju da više puta iznese svoje mišljenje u kratkom razmaku nije u interesu i dobrobiti djeteta jer se dijete nepotrebno izlaže stresnim i neugodnim situacijama. Tako Ustavni sud Republike Hrvatske u Odluci broj U-III/5779/2020 navodi:

„U odnosu na podnositeljev prigovor da mlt. djetetu nije bilo omogućeno izjašnjavanje u konkretnom predmetu, Ustavni sud primjećuje da je prvostupanjski sud prihvatio mišljenje posebne skrbnice i CZSS-a da mlt. dijete ne treba ponovno ispitivati u konkretnom postupku, jer je od provođenja razgovora s djetetom (14. listopada 2019.) do podnošenja prijedloga (3. ožujka 2020.) prošlo relativno kratko vrijeme te ponovno izlaganje mlt. djeteta razgovoru ne bi bilo u interesu i na dobrobit djeteta. Posebna skrbnica, koja je stekla stručno znanje i vještine potrebne za komunikaciju s djecom i utvrđivanje mišljenja djece, te posjeduje i sveučilišni certifikat o stručnoj osposobljenosti u području zaštite procesnih prava djeteta i komunikacije s djetetom u pravosuđu, provela je s mlt. kćeri razgovor, kojom prilikom je mlt. kći vrlo detaljno iznijela svoje mišljenje o odnosu s podnositeljem.“¹⁴²

Ova odluka naglašava kompetentnost posebne skrbnice kao vjerodostojnog stručnog izvora u pravosudnim postupcima, te pokazuje kako se može uskladiti zaštita interesa djeteta s procesnim pravima roditelja. Sud potvrđuje da stručno vođen razgovor može zamijeniti

¹⁴² Ibid., Paragraf 17.1.

izravno saslušanje pred sudom, čime se smanjuje potencijalni stres za dijete, a postupak ostaje u skladu s načelima pravičnosti i zaštite prava djeteta.

Važno je naglasiti koja su to posebna znanja i vještine te na koji način su kompetencije posebnih skrbnika propisane, a o čijim ulogama u postupku je bilo riječi u poglavljima 4.2.1 i 4.2.2. Prema Pravilniku o edukacijama, stručnim znanjima i vještinama, socijalni radnici, psiholozi i socijalni pedagozi zaposleni u Centru za posebno skrbništvo moraju posjedovati dodatna stručna znanja, vještine i kompetencije potrebne za komunikaciju s djecom i odraslim osobama.¹⁴³ Ministarstvo nadležno za obitelj i socijalnu politiku, u suradnji s obrazovnim institucijama, strukovnim organizacijama i udrugama, organizira edukacije ili programe koje ove stručne osobe moraju proći. Edukacije su dizajnirane kako bi omogućile specifične i napredne kompetencije u području: komunikacije s djecom u postupcima ostvarivanja roditeljske skrbi i osobnih odnosa s roditeljem, uključujući djecu s problemima u ponašanju i djecom s poteškoćama u razvoju; primjene konvencijskih načela u zaštiti prava i interesa djece te osoba s invaliditetom.

Slično tome, Agencija Europske unije za temeljna prava¹⁴⁴ izdala je priručnik s preporukama za unaprjeđenje sustava skrbništva i odnosa s djecom. Priručnik naglašava da je odnos povjerenja između skrbnika i djeteta ključan preduvjet za učinkovito skrbništvo. Bez povjerenja nije moguće pouzdano utvrditi želje i osjećaje djeteta, što otežava zastupanje njegovih interesa. Odnos skrbnika i djeteta trebao bi biti temeljen na uzajamnom povjerenju, otvorenosti i povjerljivosti. Skrbnik bi trebao: osobno poznavati dijete; čuvati tajnost informacija, osim kada je nužno radi zaštite sigurnosti; biti iskren prema djetetu i ispunjavati obećanja; iznositi jasne i razumljive informacije; pokazivati stvarnu brigu i osjećaj odgovornosti; omogućiti djetetu da mu se uvijek može obratiti za pomoć; obraćati pozornost na verbalnu, neverbalnu i emocionalnu komunikaciju. Učestali kontakti i dostupnost skrbnika smatraju se nužnim za izgradnju povjerenja. Kako bi se to učinkovito ostvarilo, važno je voditi računa o opterećenosti posebnih skrbnika brojem predmeta te im osigurati adekvatnu podršku, uključujući i emocionalnu potporu pri obavljanju njihovih zadaća.¹⁴⁵

¹⁴³ Narodne novine br. 2/21., 131/21., 21/24.

¹⁴⁴ Dostupno na https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-guardianship-children_hr.pdf, datum pristupa 14. 8. 2025.

¹⁴⁵ *Ibid.*, str. 102.

Ovdje je značajno istaknuti da je Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike donijelo Akcijski plan za prava djece u RH (2022.–2024.),¹⁴⁶ u kojem je posebno definiran Cilj 5: osiguranje učinkovitog i djelotvornog pravosuđa u postupcima koji se tiču djece, s naglaskom na unaprjeđenje sudske obiteljskopravne zaštite radi zaštite prava i interesa djeteta u svim sudskim postupcima. Plan predviđa sljedeće mjere:

*„osnivanje novih specijaliziranih sudskih odjela u općinskim sudovima utvrđenim posebnim zakonom za postupanje u predmetima prema zakonu kojim se uređuju obiteljski odnosi, od pomoći je kod zaštite interesa svakog djeteta. U ove će se odjele moći rasporediti samo suci koji ispune posebne uvjete stručnog usavršavanja te koji imaju izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke djece, vladaju osnovnim znanjima iz područja socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe, uz obvezu redovnog pohađanja stručnog usavršavanja iz prethodno navedenih područja. Također, u te će se sudske odjele posebno rasporediti i određen broj stručnih suradnika prema posebnoj odluci ministra nadležnog za poslove pravosuđa. Na ovaj način provođenje ove mjere doprinijet će provedbi posebnog cilja. Ova će se mjera ostvarivati kroz aktivnosti Hrvatske odvjetničke komore i Pravosudne akademije.“*¹⁴⁷

Tako je u skladu s navedenim planom donesen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima¹⁴⁸ koji propisao da se Godišnjim rasporedom poslova određuju se suci i državni službenici za rad na predmetima nasilja u obitelji. Pri određivanju sudaca za rad na ovim predmetima predsjednik suda vodit će računa o tome da suci koji se raspoređuju na rad na ovim predmetima moraju imati izražen osjećaj i sklonost za rad na predmetima ove vrste te redovito pohađati stručno usavršavanje iz ovog područja. Program i način održavanja stručnog usavršavanja pravilnikom propisuje ministar nadležan za poslove pravosuđa. Pregledom Izvješća o provedbi Nacionalnog plana za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2024. godine, za 2022. godinu i za 2023.¹⁴⁹ uočeno je da su se tijekom

¹⁴⁶ Dostupno na:

<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Dokumenti/Akcijski%20plan%20za%20prava%20djece%20u%20RH%20za%20razdoblje%20od%202022.%20do%202024.%20godine.pdf>, datum pristupa 25.10.2025.

¹⁴⁷ Akcijski plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2024. godine, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Zagreb, 2022., str. 24., dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/pristup-informacijama-16/strategije-planovi-programi-izvjesca-statistika/nacionalni-planovi/12135>, dan pristupa: 14.8.2025.

¹⁴⁸ Zakona o sudovima, Narodne novine br. 36/24.

¹⁴⁹ Izvješće o provedbi Nacionalnog plana za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2024. godine, za 2022. godinu, str.12-13 i Izvješća o provedbi Nacionalnog plana za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2024. godine, za 2023. godinu Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Zagreb, 2024., str.25-26.

2022. i 2023. provodile edukacija sudaca i drugih stručnjaka te je zaposleno posebnih skrbnika. No, je li to bilo dovoljno?¹⁵⁰

Ustavni sud Republike Hrvatske i u Odluci broj U-III/2700/2022 zauzeo je shvaćanje:

„Maloljetnoj djeci omogućeno je iznošenje mišljenja u skladu sa njihovom dobi i zrelosti i to kroz nekoliko razgovora provedenih u CZSS-u, zatim u Poliklinici za zaštitu djece B. prilikom multidisciplinarne obrade te prilikom provođenja kombiniranog vještačenja.

Obzirom su sa djecom provedeni višekratno razgovori sud nije inzistirao na provođenju razgovora djece i njihovog posebnog skrbnika, obzirom struka (dječji psiholozi) smatraju nepotrebnim pa čak i škodljivim višekratno izlaganje djece takvim razgovorima..... Ustavni sud utvrđuje da su sudovi pri donošenju osporenih odluka o roditeljskoj skrbi i osobnim odnosima roditelja s djecom, omogućili djeci izraziti mišljenje u skladu s njihovom dobi i zrelosti razgovorima u CZSS-u i Poliklinici za zaštitu djece B., te utvrdili na koji je način svaki od roditelja provodio vrijeme s djecom i ostvarivao roditeljsku skrb prije pogoršanja roditeljskih odnosa, te su pribavili nalaze i mišljenje ovlaštenih sudskih vještaka.“¹⁵¹

Iz navedene prakse može se zaključiti da Ustavni sud priznaje pravo djeteta na izražavanje mišljenja, ali uz uvjet da se zaštiti njegova dobrobit i sigurnost. Uočava se da stručno vođeni razgovori s djecom (posebni skrbnici, psiholozi, socijalni radnici) često zamjenjuju izravno saslušanje pred sudom. Načelo najboljeg interesa djeteta uvijek ima prednost u odnosu na formalne proceduralne zahtjeve. Sud naglašava važnost stručne osposobljenosti skrbnika i stručnih osoba, te potrebu za kontinuiranom edukacijom i podrškom, kako bi se osigurala zaštita prava djeteta.

Neki primjeri sudske prakse ilustriraju koliko Ustavni sud pridaje značaj mišljenju djeteta i njegovom pravu da se izjasni u pitanjima koja ga se tiču. Tako je u Odluci broj U-III/6756/2022 Ustavni sud Republike Hrvatske istaknuo da su više nadležnih tijela koja su razmatrala zahtjev majke za povrat odvedenog i zadržanog maloljetnog djeteta, kao i sudovi, bilo dužno

¹⁵⁰ Vidi istraživanje, V. Rešetar, B. i Lucić, N., Pravo djeteta na izražavanje mišljenja u pravu i socijalnom radu *op.cit.*, bilješka 83., str. 84., i relevantni dio: " U nizu istraživanja pokazano je kako se pravo na participaciju u socijalnom radu s djecom ne ostvaruje dovoljno efikasno zbog više razloga: socijalni rad je više usmjeren na odrasle, zbog diskriminacije na temelju dobi, tradicionalne ideologije, stavova i uvjerenja, paternalističkog pristupa zaštiti djece, slabo razvijenog odnosa socijalnog radnika s djetetom, birokratizacije socijalnog rada, kao i nedostatka financijskih sredstva i nesustavnog uvida u nova znanja u ovom području (prema: McCafferty i Mercado Garcia, 2023, 14; Fortin, 2009, 552)," str. 87-88.

¹⁵¹ Paragraf 5.1. i paragraf 11.2.

„utvrditi i prije svega zaštititi pravni interes mldb. djeteta u odnosu na zatraženi povratak. Mldb. D. R. u postupku je iskazao volju kojom se protivio povratku majci, a prvostupanjski sud je na temelju cjelokupnog dokaznog postupka ocijenio da je mldb. dijete steklo takav stupanj zrelosti da je primjereno uzeti njegovo mišljenje u obzir. Stoga je i odbijen zahtjev za njegov povratak podnositeljici...“¹⁵²

Županijski sud u Zagrebu (poslovni broj GŽ Ob-20/20-2 od 21. siječnja 2020.) u svojoj odluci smatra da je nepotrebno i suprotno interesu maloljetnog djeteta ponovno saslušanje na sudu s obzirom da su djeca saslušana od strane psihologa i posebne skrbnice i na taj način izrazili svoje mišljenje:

„Pravilno nije prihvaćen niti dokazni prijedlog tužitelja za saslušanjem mlt. djece na sudu, jer su djeca saslušana od strane psihologa X1 i posebne skrbnice mlt. djece i djeca su izrazila svoje mišljenje (mlt. A. nije mogla odrediti gdje joj je ugodnije biti, a mlt. S. navela je da bi joj bilo lijepo živjeti kod tate), pa je nepotrebno da ih se još posebno saslušava na sudu, tim više što su djeca do sada više puta saslušavana od strane X1, posebne skrbnice i Poliklinike za zaštitu djece, što sve nije u interesu djece. Kako je djeci omogućeno da izraze svoje mišljenje u skladu s čl. 360 st. 1 Obiteljskog zakona („Narodne novine“ br. 103/15 - dalje: ObZ), neosnovano se žalitelj poziva na konvencije i zakone koji reguliraju ovu materiju. Valja reći da se temeljem čl. 86 st. 2 ObZ mišljenje djeteta uzima u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelošću, a u konkretnom slučaju pravilno je utvrđeno da je u najboljem interesu djece da i dalje žive s majkom.“

Sljedeći primjeri sudske prakse poslužiti će za analizu načina na koji sudovi donose odluke o privremenim mjerama.

Županijski sud u Slavonskom brodu, Stalna služba u Požegi u Odluci pod brojem GŽ Ob-24/2024-3 od 7. svibnja 2024. potvrdio je odluku suda prvog stupnja, iako je žalitelj ukazivao u žalbi da stranke nisu saslušane, a da dijete nije izrazilo svoje mišljenje. Naime, sud smatra da

„iako je prvostupanjski sud prije donošenja privremene mjere trebao saslušati roditelje i zatražiti o tome mišljenje maloljetnog djeteta i upoznati ga s donesenom odlukom, postupanje suda suprotno tim odredbama nije dovelo do nezakonitosti pobijanog rješenja, jer odredba članka 362. stavak 3. ObZ-a dopušta odlučivanje i bez saslušanja roditelja, pri čemu je

¹⁵² Paragraf 10.2.

posebna okolnost što je prije donošenja rješenja prvostupanjski sud izvršio uvid u zapisnik sa saslušanjem stranaka u ovršnom postupku, u kojim iskazima su iste govorile upravo o istim bitnim činjenicama o kojima ovisi donošenje odluke o privremenoj mjeri koja je predložena, a članak 360. stavak 3. ObZ-a dopušta donošenje odluke i bez pribavljanja mišljenja maloljetnog djeteta, ako za to postoje posebno opravdani razlozi, koje međutim prvostupanjski sud nije posebno obrazlagao, ali isti proizlaze iz sadržaja cjelokupnog obrazloženja. Pored suda koji vodi postupak dužnost upoznavanja maloljetnog djeteta sa postupkom i odlukama suda je osim toga i na posebnom skrbniku na temelju odredbe članka 360. stavak 5. ObZ-a, kojem je predmetna odluka dostavljena i koji na istu nije ulagao žalbu.“

Iako je u žalbi istaknuto da sud prije donošenja privremene mjere nije saslušao roditelje niti pribavio mišljenje djeteta, žalbeni sud smatra da to nije dovelo do nezakonitosti jer ObZ dopušta donošenje odluka i bez njih u slučaju opravdanih okolnosti. Sudovi smatraju u konkretnom slučaju dostatnim korištenje zapisnika prethodnog saslušanja stranaka, a dužnost upoznavanja maloljetnog djeteta dijelom je preuzela i posebna skrbnica, koja nije uložila žalbu.

Općinski građanski sud u Zagrebu u predmetu pod brojem P Ob-759/19-137 od 29. siječnja 2024. kao sud prvog stupnja je donio privremenu mjeru kojom je zabranio osobne odnose tuženika s maloljetnom djecom do pravomoćnog završetka postupka ili eventualno promijenjenih okolnosti. Odluku je donio na temelju mišljenja stručnog tima Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Županijski sud u Zagrebu u odluci Gž Ob-179/2024-2 od 16. travnja 2024. smatra da sud nije pribavio mišljenja maloljetne djece, što je bio zakonski dužan učiniti prema čl. 360. ObZ-a i čl. 12. Konvencije o pravima djeteta. Djeca imaju pravo biti informirana o postupku, dati savjet i izraziti svoje mišljenje u skladu s dobi i zrelošću, a sud ih mora uvažiti.

Odluke o privremenim mjerama, i prethodna i Odluka Županijskog suda u Slavonskom Brodu, Stalna služba u Požegi (Gž Ob-24/2024-3), tiču se hitnog postupka radi zaštite interesa djeteta. S pravnog stajališta, ovaj postupak mora biti usklađen s člankom 12. Konvencije o pravima djeteta, pri tome treba imati na umu najbolji interes djeteta kao temeljnu odrednicu u svim postupcima koji se tiču prava djeteta. To uključuje procjenu potrebe za hitnom privremenom mjerom, ali i obvezu suda da omogućí djetetu izražavanje mišljenja, osim u iznimnim slučajevima kada hitnost ili opasnost za dijete opravdava privremeno donošenje

odluke bez prethodnog savjetovanja s djetetom. Sud bi trebao vagati između dva važna aspekta: hitnosti rješavanja sporne situacije kako bi se zaštitila sigurnost i dobrobit djeteta, i prava djeteta na participaciju u odlučivanju o vlastitom životu. Sud bi mogao donijeti odluku bez pribavljanja mišljenja djeteta kod odluke o privremenoj mjeri, ali samo uz obveznu procjenu hitnosti i najboljeg interesa djeteta. U predmetu Općinskog građanskog suda u Zagrebu P Ob-759/19-137. iako je sud imao dokaze o rizicima za dijete, formalno nije poštovao procesno pravo djeteta da se izrazi. Djeca nisu pasivni objekti obiteljskopравnih odluka, nego subjekti s vlastitim interesom i pravom sudjelovanja. Uostalom, članci 360. i 362. ObZ omogućuju sudu i posebnom skrbniku da zastupaju djetetovo mišljenje ako se dijete ne može izravno izjasniti pred sudom.

Praksa pokazuje da se u slučajevima koji zahtijevaju neposrednu intervenciju, posebno pri donošenju privremenih mjera, sudovi oslanjaju na *ad hoc* odlučivanje kako bi osigurali prioritetnu zaštitu najboljeg interesa djeteta. Primjerice, kada postoji indicija da bi dijete moglo biti izloženo emocionalnom ili psihičkom zlostavljanju, sud može donijeti odluku o privremenoj zabrani osobnih kontakata jednog roditelja s djetetom. Takve odluke donose se bez prethodnog pribavljanja mišljenja djeteta,¹⁵³ što predstavlja iznimku od uobičajenog postupka, ali se pritom mora pažljivo obrazložiti žurnost postupka i procijeniti pretežit interes djeteta. U pravilu će se procjena odnositi na to da očuvanje djetetova života i zdravlja, preteži nad njegovim pravom na izražavanje mišljenja. Sud pritom pribavlja mišljenje stručnog tima, primjerice psihologa ili socijalnog radnika, kako bi dobilo izvješće o djetetu i potencijalni rizik. U daljnjem tijeku postupaka, koji u pravilu ne završavaju navedenom odlukom koja je privremenog karaktera i podložna je promjenama, sud može pribaviti mišljenje maloljetnog djeteta, u skladu s odredbama čl. 360. i 536. ObZ.

Analizom slijedećih slučajeva uočava se kako žalbeni i Ustavni sud interveniraju kada prvostupanjski sud ne ispunji zakonsku obvezu pribavljanja mišljenja maloljetnog djeteta ili ne obrazloži razloge izostanka njegovog saslušanja. Pri tome žalbeni i Ustavni sud nastoje osigurati da odluke budu u skladu s načelom najboljeg interesa djeteta, pažljivo balansirajući postupovna pravila i dobrobit djeteta kao središnji kriterij pri donošenju odluka.

¹⁵³ Uporište ovakvog postupanja nalazi se u odredbi članka 360. stavka 3. ObZ: „Sud koji vodi postupak nije dužan utvrđivati mišljenje djeteta kad za to postoje posebno opravdani razlozi koji se u odluci moraju obrazložiti.“

Županijski sud u Splitu je tako u odluci broj GŽ Ob-346/2022-3 od 15. prosinca 2022. ukinuo odluku suda prvog stupnja u dijelu u kojem je odlučeno o načinu ostvarivanja roditeljske skrbi jer sud nije ni na koji način uzeo u obzir mišljenje djeteta.¹⁵⁴ Zbog toga je žalbeni sud utvrdio da prvostupanjski sud nije omogućio djetetu da izrazi svoje mišljenje u vezi odluka o susretima s ocem i ukidanju osobnih odnosa, što je povreda prava djeteta na izražavanje mišljenja iz čl. 86. i 360. ObZ. Sud naglašava da je obveza suda osigurati da dijete bude obaviješteno o predmetu, tijeku i mogućem ishodu postupka na način prilagođen njegovoj dobi i zrelosti te da se mišljenje djeteta uzima u obzir u skladu s njegovom zrelošću, osim u slučajevima opravdanih razloga za izostanak pribave mišljenja.¹⁵⁵

Iz Odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske broj U-III/2156/2020 od 4. ožujka 2021. razvidno je da u postupcima pred redovnim sudovima maloljetna djeca nisu saslušana, što je u ustavnoj tužbi podnositelj (otac) osporavao ističući da je posebna skrbnica bila prisutna samo na jednom ročištu na kojem je istaknula da je nužno saslušati stranke, ali je osporena prvostupanjska odluka donesena na temelju spisa, onemogućivši mlt. Y. i mlt. X. da ostvare svoje pravo na sudjelovanje. U konkretnom slučaju prvostupanjski sud odlučio je da su u cijelosti ispunjene pretpostavke iz članka 105. ObZ-a da tužiteljica samostalno ostvaruje roditeljsku skrb nad mlt. Y. i mlt. X. te da ih sama zastupa u bitnim osobnim pravima, a drugostupanjski sud je potvrdio takvu odluku.

Ustavni sud je zaključio da takva mjera kojom je odlučeno da podnositelj neće s tužiteljicom zajednički ostvarivati roditeljsku skrb predstavlja miješanje u pravo podnositelja na poštovanje njegovog obiteljskog života. Razmatrajući je li miješanje osnovano na zakonu i je li težilo legitimnom cilju, Ustavni sud je utvrdio da su odluke redovnih sudova utemeljene na mjerodavnim odredbama Obiteljskog zakona koje imaju za cilj zaštitu djece. Prihvatio je da je cilj osporenih odluka bio zaštita najboljeg interesa djece, a to je legitiman cilj u smislu članka 8. stavka 2. EKLJP. „Ustavni sud je, stoga, trebao ispitati jesu li redovni sudovi postigli pravičnu ravnotežu između interesa djece s jedne strane i interesa roditelja s druge. Pri tome su interesi djeteta od najveće važnosti i u pravilu će pretežati nad interesima roditelja.“¹⁵⁶

¹⁵⁴ Relevantni dio presude glasi: „U postupku nije pribavljeno mišljenje mal. L. M. iako je u tužbi to predloženo, kao i u kasnijem podnesku njezina posebnog skrbnika, a sud u odluci za to nije ni naveo razloge, na što žalba s osnovom ukazuje.“

¹⁵⁵ Upućuje se na ključni navod žalbenog suda: „Budući prvostupanjski sud, iako je to bio dužan, kod donošenja odluke o susretima i druženjima mal. L. s ocem tuženikom pod točkom II i ukidanju njezinih osobnih odnosa s ocem pod točkom III. nije mal. L. omogućio izražavanje mišljenja niti u obrazloženju odluke jasno iznio razloge zbog kojih nije utvrdio mišljenje djeteta u postupku, po stavu ovog žalbenog suda, takva odluka ima nedostatke zbog kojih se ne može ispitati, čime je počinjena bitna povreda odredaba...“

¹⁵⁶ Paragraf 22.

Nadalje, sud je naglasio: „u razrješenju obiteljskih odnosa mora polaziti od uzajamnog poštovanja i pomaganja svih članova obitelji te zaštite dobrobiti i prava djece, kao i od odgovornosti oba roditelja za podizanje i odgoj djece, a ispunjavanje tih okolnosti ocjenjuje se ovisno o specifičnim okolnostima pojedinog slučaja.“¹⁵⁷ Ustavni sud treba isto utvrditi, imajući u vidu okolnosti konkretnog slučaja i ozbiljnost odluka o kojima se radi, jesu li roditelji sudjelovali u postupku, u mjeri koja je dovoljna da im se osigura zaštita njihovih interesa. Ako nisu, to će predstavljati povredu poštovanja njihovog obiteljskog života, a miješanje se neće moći smatrati nužnim u smislu članka 8. Konvencije i članka 35. Ustava.¹⁵⁸

Konačno Ustavni sud osvrnuvši se na navedene prigovore koje su relevantne za temu navodi: „Naime, na ročištu održanom 7. veljače 2019. posebna skrbnica predložila je saslušanje stranaka (tužiteljice i podnositelja) na okolnost samostalnog izvršavanja roditeljske skrbi tužiteljice, a koje saslušanje je potom i izvršeno (v.t. 4.13.).

Ujedno se napominje da se mišljenje djeteta u obiteljskim postupcima uzima u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelošću (članak 86. Obiteljskog zakona). U konkretnom slučaju radi se o djeci u dobi od šest godina (u vrijeme podnošenja tužbe četiri godine) koja ne poznaju oca, a podnositelj nije predlagao njihovo saslušanje niti je pokazao kako bi ono moglo biti od utjecaja na odluku suda u pogledu samostalnog ostvarivanja roditeljske skrbi njihove majke.“¹⁵⁹

Mišljenja sam da činjenica da otac nije predlagao saslušanje djece ne oslobađa sud obveze da procijeni je li dijete u dobi od četiri ili šest godina sposobno i dovoljno zrelo da na primjeren način izrazi svoje mišljenje. Nije dovoljno, a suprotno je odredbama i načelima Konvencije o pravima djeteta, jednostavno tvrditi da dob djeteta nije primjerena za izražavanje mišljenja. Činjenica da je dijete vrlo malo ne uskraćuje mu pravo da iznese svoje mišljenje niti umanjuje značaj koji to mišljenje treba imati pri procjeni njegovog najboljeg interesa. Potrebno je uzeti u obzir razvojne sposobnosti djeteta kako ih ističe članak 5. Konvencije. Opći komentar br. 14 (2013.) Odbora za prava djeteta naglašava da djetetovi najbolji interesi moraju imati prednost (čl. 3. st. 1.) te da i dojenčad i mala djeca imaju jednako pravo kao i starija djeca da se prilikom odlučivanja uzme u obzir njihovi najbolji interesi, iako ne mogu izražavati svoje mišljenje ili se predstavljati na isti način kao starija djeca. Stoga smatram da u donesenim odlukama nedostaje obrazloženje koje bi jasno pokazalo razloge zbog kojih djeca u dobi od

¹⁵⁷ Paragraf 22.1

¹⁵⁸ Paragraf 22.2.

¹⁵⁹ Paragraf 23.7.

šest godina u konkretnom slučaju nisu mogla izraziti svoje mišljenje te koji su elementi bili presudni pri procjeni njihovog najboljeg interesa.

U postupku koji se vodio pred Općinskim sudom u Rijeci broj P Ob-184/2020 taj sud je cijenio mišljenje mlt. L. R. te odlučio da se osobni odnosi između njega i majke zabrane sukladno odredbi članka 123. i 536. ObZ-a, jer je smatrao da je zabrana ostvarivanja osobnih odnosa majke sa sinom razmjerna potrebi da se zaštiti dobrobit mlt. L. koji je iskazivao o neprimjerenim postupanjima majke i očuha u smislu fizičkog kažnjavanja i psihičkog nasilja nad njim te izloženosti seksualnim odnosima majke i očuha. Pri tome je vodio prvostupanjski sud i računa o navodima mlt. L. da majka nije ni bila zainteresirana za održavanje odnosa te da je više komunicirao s voditeljicom mjere nego li s majkom, pa je tako prvostupanjski sud odlučio da se zabrane odnosi između majke i sina uzevši u obzir najbolji interes mlt. L. R. u smislu odredbe članka 3. Konvencije o pravima djeteta i to unatoč odredbi članka 119. stavak 1. i 3. ObZ-a.

Županijski sud u Splitu u odluci broj Gž Ob-115/2024-3 od 9. svibnja 2024. se s tim zaključkom općinskog suda nije složio te je istakao da kada odlučuje kako će se odrediti način i vrijeme kontakata drugog roditelja s kojim mlt. dijete ne nastavlja živjeti i djeteta, sud prije svega mora voditi računa o postizanju ravnoteže interesa djeteta i roditelja, s tim da se pri tome posebna važnost mora dati najboljem interesu djeteta, a interes djeteta ovisno o njegovoj prirodi i ozbiljnosti može nadjačati interes roditelja. Nadalje, smatra da neovisno što dijete po Europskoj konvenciji o ostvarivanju dječjih prava iz 1996., ima pravo na izražavanje svoga mišljenja, ono nije obvezujuće. Županijski sud je vratio predmet na ponovni postupak radi provjere što bi u stvari za psihofizički rast i razvoj djeteta značilo da se s jedne strane osobni odnosi potpuno zabrane, ili pak da se eventualno ostvaruju na neki drugi način, nekom kraćem vremenskom trajanju, te eventualno uz suradnju „nadležnog državnog tijela“.

Za pretpostaviti je da je županijski sud htio uputiti prvostupanjski sud na ispitivanje jesu li tvrdnje djeteta koji je iskazivao o neprimjerenim postupanjima majke i očuha u smislu fizičkog kažnjavanja i psihičkog nasilja nad njim istinite, je li takve okolnosti opravdavaju zabranu osobnih odnosa majke s djetetom? Jesu li ispunjene okolnosti da se uz pomoć nadležnih institucija osiguraju na adekvatan način osobni odnosi djeteta s majkom, uz nadzor stručne osobe? Preispitati je li u interesu djeteta potpuna zabrana kontakta s majkom? Ili je u interesu djeteta pronaći način da se odnosi djeteta s majkom poprave? Je li u interesu djeteta uključiti majku i dijete u psihosocijalni tretman? Smatram da institucije u interesu djeteta

trebaju nastojati pronaći adekvatan način za uspostavu i održavanje osobnih odnosa između djeteta i majke. Tek ako, unatoč psihosocijalnim tretmanima i postupnom uspostavljanju kontakata uz podršku stručnih osoba ili osoba bliskih djetetu, prirodna povezanost s majkom ne može biti ostvarena ili se pokaže da i u kontroliranim uvjetima kontakti narušavaju djetetov razvoj, može se razmotriti odluka o potpunoj zabrani kontakata.

U prilog ovoj tezi ukazuje sadržaj odluke Europskog suda za ljudska prava Jurišić protiv Hrvatske (br. 2).¹⁶⁰ U toj odluci Sud polazi od činjenice da su sporovi o kontaktima po samoj svojoj prirodi iznimno osjetljivi za sve uključene strane te je težak zadatak za domaća tijela osigurati izvršenje sudske odluke kada ponašanje obaju roditelja nije konstruktivno, a dijete odbija susrete s ocem. Sud u tom postupku zaključuje da su domaća tijela poduzela niz koraka kako bi omogućila kontakt podnositelja zahtjeva sa sinom. Donijela su novi raspored susreta i druženja, u skladu s utvrđenim najboljim interesima djeteta, te su organizirala više pokušaja održavanja tih susreta i druženja, koji su uglavnom bili neuspješni zbog ponašanja obaju roditelja. Sud je uzeo u obzir i činjenice da majka djeteta nije imala nikakvu namjeru surađivati s djelatnicima centra za socijalnu skrb, te da je podnositelj uporno zahtijevao provođenje sudske odluke, a da pri tom nije uvažio želje svog djeteta. Iako je dijete željelo da se sastanu u liječničkoj ordinaciji, otac je to odbijao učiniti. Sud zaključuje da iz takvog stava oca sasvim jasno proizlazi da nije motiviran najboljim interesima djeteta, već namjerom da ostvari svoja prava onako kako je on zamislio da se trebaju ostvariti.

Otac je odbijao surađivati i tijekom nekoliko pokušaja ostvarivanja kontakta određenih odlukom suda od 2. studenoga 2020. Tako se u toj presudi navodi: „*Sud nadalje ponavlja da se pravo djeteta da izrazi svoje vlastito mišljenje ne smije tumačiti na način da djeci u praksi daje bezuvjetnu moć veta bez razmatranja bilo kojih drugih čimbenika i bez provođenja ispitivanja radi utvrđivanja njihovog najboljeg interesa Kada bi se odluka suda temeljila isključivo na stajalištima djece koja očigledno nisu u mogućnosti formirati i artikulirati svoje želje – primjerice, zbog sukoba lojalnosti i/ili izloženosti otuđujućem ponašanju jednog roditelja – takva bi odluka mogla biti u suprotnosti s člankom 8. Konvencije ...*“¹⁶¹

U konačnici je Sud u tom postupku zaključio, u svjetlu upitnog ponašanja samog podnositelja zahtjeva, a posebno istaknuvši da su sudovi nakon što su ispitali cjelokupnu obiteljsku situaciju jasno obrazložili razloge svojih odluka te su domaća tijela poduzela sve potrebne

¹⁶⁰ Zahtjev br. 8000/21, 7. 7. 2022., dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-218132>, dan pristupa 14.8. 2025.

¹⁶¹ *Ibid.*, Paragraf 44.

mjere kako bi mu omogućile susrete i druženja sa njegovim mlljt. sinom koji živi s majkom. Tako Sud naglašava:

„Sud je također utvrdio da u predmetima poput ovoga, gdje se djeca opiru kontaktu s jednim roditeljem, članak 8. Konvencije zahtijeva od država da pokušaju identificirati uzroke takvog otpora i da ih u skladu s tim adresiraju ... To je obveza sredstava, a ne rezultata, i može zahtijevati pripremne ili postupne mjere ... Suradnja i razumijevanje svih uključenih uvijek će biti važan čimbenik ... Međutim, budući da vlasti moraju učiniti sve što je u njihovoj moći da olakšaju takvu suradnju, pozitivne obveze iz članka 8. zahtijevaju od njih da poduzmu mjere kako bi uskladile sukobljene interese, imajući na umu najbolji interes djeteta kao primarnu obvezu“¹⁶²

Ovdje valja naglasiti da je u prvom predmetu Jurišić protiv Republike Hrvatske¹⁶³ ranije Europski sud za ljudska prava bio utvrdio povredu naglasivši:

„Sud smatra da je ta činjenica, zajedno s utvrđenjem Ustavnog suda da je pretjerana duljina provedbe odluke o kontaktu od 14. svibnja 2010. povrijedila pravo podnositelja zahtjeva na poštovanje njegova obiteljskog života ... dovoljna da mu omogući zaključiti kako u ovom predmetu domaće vlasti nisu poduzele nužne korake radi olakšavanja ponovnog povezivanja podnositelja zahtjeva sa sinom, a što se od njih razumno moglo očekivati. To je rezultiralo faktičnim odlučivanjem o predmetnom pitanju, budući da je podnositelj zahtjeva svog sina viđao samo sporadično otkako se rodio.“¹⁶⁴

Složila bih se s I. Majstorović koja u analizi presude Ribić protiv Republike Hrvatske i Jurišić protiv Republike Hrvatske iznosi mišljenje kako zakonska dužnost roditelja (odnosno drugih osoba koje s djetetom žive) koja im nalaže da omoguće ostvarivanje kontakata djeteta i drugog roditelja, ostaje mrtvo slovo na papiru ukoliko uz to ne slijedi psihosocijalna intervencija, odnosno da stručnjaci pripreme dijete i savjetuju roditelje, jer ukoliko roditelji usmjere svoje aktivnosti na izbjegavanje kontakata, a ne rješavaju problem, zakonske izmjene nisu od pomoći.¹⁶⁵

¹⁶² *Ibid.*, Paragraf 43.

¹⁶³ Zahtjev broj 29419/17, 16. 1. 2020., dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200324>, dan pristupa: 14.8.2025.

¹⁶⁴ *Ibid.*, Paragraf 102.

¹⁶⁵ Hrabar, D., Korać Graovac, A., Omejec, J., Majstorović, I., Margaletić Čulo, A., Šimović, I., Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske, Biblioteka Monografije, Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021., str. 123-124. i str. 138

Mišljenje djeteta zatražit će se i uvažiti, ako je u njegovom najboljem interesu i u ovršnim postupcima radi predaje djeteta. No, valja ukazati na otvorena pitanja koje je i S. Aras Kramar istakla¹⁶⁶ - imaju li djeca pravo na pokretanje ovršnih postupaka i kako ostvarivati samostalno i neovisno od roditelja kao zakonskog zastupnika u ovrsi radi predaje djeteta. U odredbama ovršnog postupka nije izrijekom propisano pitanje imenovanja posebnog skrbnika, u slučaju postojanja sukoba interesa između djeteta i roditelja. Smatra da treba uzeti da bi dijete bilo i procesnopravno legitimirano pokretati ovršne postupke radi svoje predaje i u njima djelovati kao postupovno sposobna stranka pod pretpostavkom da mu je sud priznao tu sposobnost. Nadalje, pita se ako se dijete koje je navršilo četrnaest godina u ovrsi radi ostvarivanja osobnih odnosa, može protiviti predaji, što je u slučajevima kada se djeca mlađa od četrnaest godina snažno protive ostvarivanju osobnih odnosa.¹⁶⁷ Slažem se s mišljenjem S. Aras Kramar da bi sudac u ovršnom postupku trebao imati ovlast donijeti odluku o obustavi ovrhe u slučaju izraženog protivljenja djeteta mlađeg od četrnaest godina ostvarivanju osobnih odnosa, kao i u postupcima ovrhe radi predaje djeteta, ukoliko bi to bilo opravdano radi zaštite dobrobiti djeteta kao temeljnog načela. Takva odluka trebala bi se donositi uz pažljivo razmatranje svih okolnosti konkretnog slučaja. Naime, jedino ovakav pristup postupanja suda u potpunosti je usklađen s odredbama Konvencije o pravima djeteta.

Županijski sud u Splitu u odluci GŽ Ovr Ob-4/2024 od 14. ožujka 2024., smatra da prvostupanjski sud nije adekvatno raspravio niti povezao mišljenje djeteta s ostalim relevantnim činjenicama, uzimajući u obzir interese i dobrobit djeteta:

„Mišljenje mlt. djeteta treba uzeti u obzir i cijeniti s ostalim čimbenicima, a da bi se utvrdilo je li izraženo mišljenje mlt. djeteta i u njegovom najboljem interesu. Naime, bezuvjetno prihvaćanje mišljenja mlt. djeteta, a bez obrazloženja o postojanju sadašnjih prilika u kojima mlt. T. živi, kako zajednički život s majkom utječe na njezin emocionalan, psihološki, socijalni razvoj, te je li izraženo mišljenje mlt. T. rezultat slobodne volje ili nečeg drugog, za sada je ostalo neraspravljeno i neutvrđeno.“

Prvostupanjski sud u svojoj odluci utemeljio se na mišljenju maloljetne T., koja nije isticala dobar odnos s ocem, ali je izrazila želju da živi s majkom. Sud je to mišljenje uzeo u obzir imajući na umu da je T. već dugi niz godina živjela s majkom, istovremeno ne zanemarujući činjenicu da je pravomoćnom i ovršnom presudom iz 2015. odlučeno da T. živi s ocem, a ta odluka do tada nije bila izmijenjena. Drugostupanjski sud je, međutim, smatrao da

¹⁶⁶ Aras Kramar, S. Ovrha radi predaje djeteta i ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom u svjetlu hrvatskih i europskih novina // Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu LIX (2020), 88; str. 165.

¹⁶⁷ *Ibid.*, str. 174.

prvostupanjski sud nije dovoljno istražio, a ako jest, nije adekvatno obrazložio, je li maloljetna T. dala svoje mišljenje slobodnom voljom te je li život s majkom u najboljem interesu za njen emocionalni, psihički i socijalni razvoj.

Tako Županijski sud u Varaždinu u odluci pod brojem GŽ Ob-103/2015 od 19. listopada 2015. navodi:

„Navedeno, obzirom na suprotstavljene tvrdnje ovrhovoditeljice (koja tvrdi da ovršenik ne postupa po nalogu suda) i ovršenika (koji tvrdi da ovrhovoditeljica izbjegava primitak djece te da i sama djeca odbijaju odlazak k majci), po ocjeni ovog suda radi utvrđivanja odlučne činjenice postupa li ili ne ovršenik po nalogu suda iz pravomoćnog rješenja o ovrsi bilo je potrebno saslušati djecu stranaka bilo izravno na sudu uz pomoć psihologa ili preko nadležnog centra za socijalnu skrb. Sve to iz razloga jer predaja djeteta ne može u svakom pojedinom slučaju ovisiti o isključivoj volji roditelja koji ga je dužan predati drugom roditelju.“

Županijski sud u Rijeci u odluci pod brojem GŽ Ovr Ob-4/2024-2 od 24. svibnja 2024. potvrdio je stajalište suda prvog stupnja koji je odbio prijedlog za ovrhu radi ostvarenja susreta i druženja oca s maloljetnim djetetom. U tom postupku ovrhe sud je saslušao mišljenje djeteta putem posebnog skrbnika te između ostalog uvažio djetetovo mišljenje:

„Protivno žalbenim tvrdnjama, sud je primijenio odredbu članka 522. ObZ-a u vezi sa člankom 360. stavak 2. i 3. ObZ-a omogućio mlljt. kćerki stranaka da izrazi svoje mišljenje putem posebnog skrbnika i mlljt. kćer izričito je izjavila da ne želi ići kod oca i da ne želi s njim pričati na telefon.“

Sud je ipak cijenio okolnosti koje postoje na strani oboje roditelja te zaključio s obzirom na činjenicu da otac nije održavao osobne odnose sukladno ranijem planu što je otežalo komunikaciju djeteta s njim, da bi bilo bolje u razdoblju četiri mjeseca uspostaviti osobne odnose „pod nadzorom stručne osobe radi ponovnog uspostavljanja kontakata između oca i mlljt. djeteta kako bi se popratio očev pristup djetetu i njegovo reagiranje na djetetove potrebe i dalo djetetu priliku da na postupan i kontroliran način ostvari kontakt s ocem.“

Analizirane odluke županijskih sudova ukazuju na ključnu ulogu mišljenja maloljetnog djeteta u obiteljskim postupcima i ovršnim postupcima radi ostvarivanja osobnih odnosa. Županijski sud u Splitu ističe da mišljenje djeteta ne smije biti uzeto izolirano, već ga je potrebno povezati s ostalim relevantnim činjenicama, uz procjenu da li dijete izražava slobodnu volju i je li ostvarenje njegovih želja u najboljem interesu za njegov emocionalni,

psihički i socijalni razvoj. Sličan princip potvrđuje Županijski sud u Varaždinu, naglašavajući da predaja djeteta ne može ovisiti isključivo o volji roditelja, već je potrebno saslušati dijete na primjeren način, uz stručnu podršku psihologa ili Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Županijski sud u Rijeci dodatno pokazuje praktičnu primjenu ovog načela, dopuštajući djetetu da izrazi mišljenje putem posebnog skrbnika, ali uz postepeno i kontrolirano uspostavljanje kontakata s roditeljem, čime se uravnotežuje pravo djeteta da bude saslušano s interesom za njegovu sigurnost i dobrobit. Sve tri odluke zajedno potvrđuju pravnu teoriju da mišljenje maloljetnog djeteta mora biti temeljito razmotreno i povezano s ostalim relevantnim okolnostima u postupku, pri čemu se osobito mora procijeniti izražava li dijete svoju volju slobodno i u skladu s najboljim interesom za svoj emocionalni, psihički i socijalni razvoj. Sudovi naglašavaju kako odluke ne smiju biti isključivo određene voljom roditelja, već zahtijevaju sustavnu procjenu cjelokupnog konteksta, uključujući razvojne potrebe djeteta, njegove dosadašnje životne uvjete i psihosocijalne čimbenike. Praksa županijskih sudova jasno pokazuje važnost usklađivanja prava djeteta na izražavanje mišljenja s načelom najboljeg interesa djeteta, kako je utvrđeno Konvencijom o pravima djeteta.¹⁶⁸

Primjer iz Županijskog suda u Splitu (Odluka Gž Ovr Ob-4/2024-2 od 14. ožujka 2024.) pokazuje da prvostupanjski sud nije adekvatno povezao mišljenje djeteta s ostalim relevantnim činjenicama, posebno ne procijenivši je li djetetova želja da živi s majkom rezultat slobodne volje i u njegovom najboljem interesu, uzimajući u obzir pravomoćnu odluku iz 2015. o životu djeteta s ocem. Slično, Županijski sud u Varaždinu (Gž Ob-103/2015 od 19. listopada 2015.) naglašava da se predaja djeteta ne može u potpunosti temeljiti na volji roditelja, nego je nužno pribaviti mišljenje djeteta, osobito u spornim situacijama kada roditelji daju suprotstavljene tvrdnje. Nasuprot tome, Županijski sud u Rijeci (Gž Ovr Ob-4/2024-2 od 24. svibnja 2024.) prikazuje primjer u kojem je mišljenje djeteta izraženo preko posebnog skrbnika uvaženo i cijenjeno, a sud je dodatno odredio nadzirane kontakte s ocem kako bi se zaštitio interes djeteta i omogućilo postupno uspostavljanje odnosa u kontroliranim uvjetima.

S pravnog teorijskog stajališta, ove odluke ilustriraju interdisciplinarni pristup u obiteljskim postupcima, gdje sud ne djeluje samo kao primjenjivač zakonskih odredbi, nego i kao zaštitnik prava djeteta, uzimajući u obzir psihološke i socijalne aspekte razvoja. Pravo djeteta

¹⁶⁸ Kako je u radu već navedeno, članak 12. Konvencije jamči djetetu pravo da sudjeluje u postupcima koji ga se tiču, a njegovo mišljenje mora se uzeti u obzir u skladu s dobi i zrelošću djeteta. Članak 3. Konvencije dodatno nalaže da se u svim odlukama koje se tiču djeteta prioritarno uvažava njegov najbolji interes.

na izražavanje mišljenja i načelo najboljeg interesa ne smiju se promatrati kao kontradiktorni, već komplementarni. Sud je dužan osigurati procedure koje omogućuju stvarno, sigurno i prikladno izražavanje djetetovih stavova, pri čemu mišljenje djeteta postaje relevantan čimbenik u donošenju odluka o njegovoj skrbi i kontaktima s roditeljima.

Iz dosadašnje prakse, kako Europskog suda za ljudska prava, tako i Ustavnog suda Republike Hrvatske te redovnih sudova, jasno proizlazi da je primarni cilj sudova omogućiti djetetu da izrazi svoje mišljenje o pitanjima koja ga se tiču. Sudovi pritom moraju jasno obrazložiti razloge zbog kojih prihvaćaju ili ne prihvaćaju djetetovo mišljenje; u slučaju neprihvatanja, potrebno je pružiti valjane argumente koji opravdavaju takvu odluku. Istovremeno, svrha postupka nije izlaganje djeteta nepotrebnom stresu samo radi ispunjenja zakonske norme, već je ključna procjena da traženje mišljenja djeteta ne izaziva emocionalni stres koji bi mogao negativno utjecati na njegov razvoj.

Pregledom sudske prakse ipak se može zaključiti da je potrebno raditi i na poboljšanju sustava zaštite prava djece u sudskim postupcima što zahtijeva više komplementarnih mjera. Prvo, institut posebnog skrbnika treba ojačati kroz stalnu, kontinuiranu i stručnu podršku tijekom cijelog postupka, uz jasno definirane odgovornosti i nadzor nad njihovim radom, čime bi se osigurao kontinuitet zaštite prava djeteta. Drugo, nužno je povećati stručnu osposobljenost sudaca, socijalnih radnika i drugih stručnjaka koji sudjeluju u postupcima, s fokusom na psihologiju djece, prepoznavanje posljedica obiteljskog nasilja, prava djeteta te standarde međunarodnih konvencija, posebno u procjeni “najboljeg interesa djeteta” u konfliktima roditelja. Treće, potrebno je uvesti standardizirane i jasne procedure za procjenu interesa djeteta, vođenje evidencije kontakata i mišljenja stručnjaka te detaljno obrazložene sudske odluke koje jasno opravdavaju kako je svaka odluka donesena u najboljem interesu djeteta. Četvrto, povećanje koordinacije među tijelima, uključujući sudove i područne urede Hrvatskog zavoda za socijalni rad, ključno je kako bi se spriječili nesporazumi i propusti, pri čemu je preporučljivo uspostaviti centralizirani sustav praćenja postupaka i redovite koordinacijske sastanke te brzu i hitnu komunikaciju. Peto, prava djece na sudjelovanje u postupku trebaju biti osigurana, pri čemu djeca koja su dovoljno zrela moraju imati stvarnu mogućnost izražavanja svog mišljenja, a neovisni stručnjaci poput psihologa ili socijalnih radnika trebaju pažljivo saslušavati djecu uz poštovanje njihove dobi i emocionalnog stanja. Šesto, izvršenje sudskih odluka mora se sustavno pratiti, uključujući sankcije za opstruiranje provedbe. Valjalo bi povećati transparentnost rada sudova i Hrvatskog zavoda za socijalni rad

te poraditi na mehanizmima koji će omogućiti žurno postupanje sudova i donošenje hitnih odluka kada je to u interesu djece, bez uobičajenih pretjeranih formalnosti.

6. Zaključak

Pravo djeteta na izražavanje mišljenja u sudskim postupcima predstavlja jedno od temeljnih prava djeteta koje proizlazi iz međunarodnih i nacionalnih izvora prava, a njegov razvoj i primjena odražavaju stupanj zaštite djece u određenom društvu. Analiza zakonodavnog okvira i prakse ukazuje na to da je ovo pravo duboko povezano s načelom najboljeg interesa djeteta, koje se mora poštovati u svim postupcima koji se na njega odnose.

Međunarodni dokumenti, prije svega Konvencija o pravima djeteta, Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava te Povelja Europske unije o temeljnim pravima, uspostavili su visoke standarde zaštite djece i prepoznali njihovo pravo da budu saslušana i da njihovo mišljenje bude uvaženo. Hrvatsko zakonodavstvo, napose Obiteljski zakon, preuzelo je ta načela i inkorporiralo ih u domaći pravni sustav, no, određene nesuglasnosti, ukazuju na potrebu dodatne usklađenosti i preciziranja pravila

Promjene u našem pravnom sustavu koje su počele donošenjem Obiteljskog zakona 2015. i osnaživanjem prava djeteta na aktivno sudjelovanje u postupku te prava izražavanja mišljenja pozitivni je pomak i u skladu s temeljnim ljudskim pravima, pravom na vlastito mišljenje i pravo na pristup sudu. Dijete ima pravo na vlastito mišljenje koje će se uzeti u obzir sukladno njegovoj dobi i zrelosti, ima ga pravo izraziti na način i u uvjetima koji štite njegove interese i psihofizički razvoj.

Provedena analiza pokazala je da postoje situacije u kojima je mišljenje ili pristanak djeteta odlučno za ishod postupka, primjerice kod posvojenja, imenovanja skrbnika ili odlučivanja o zdravstvenim zahvatima. Time se potvrđuje da dijete nije samo objekt zaštite, nego i subjekt prava. Istodobno, praksa upozorava na izazove u provedbi – od stručne osposobljenosti osoba koje razgovaraju s djecom do nedovoljne dosljednosti u uvažavanju izraženih stavova.

Posebno je važno naglasiti da izražavanje mišljenja ne smije biti samo formalnost, nego stvarna prilika za dijete da sudjeluje u postupcima koji ga se tiču. Sudovi, socijalne službe i druga nadležna tijela imaju obvezu osigurati djetetu sigurno okruženje i metode prilagođene njegovoj dobi i razvojnim sposobnostima, kako bi se mišljenje moglo izraziti slobodno i bez

utjecaja odraslih. Primjeri iz prakse Europskog suda za ljudska prava i domaćih sudova potvrđuju da je upravo pravilna i pravovremena primjena ovog prava ključna za zaštitu dostojanstva djeteta, njegovih interesa i prava. U konačnici, pravo djeteta na izražavanje mišljenja treba promatrati kao proces u kojem dijete aktivno sudjeluje u oblikovanju odluka koje utječu na njegov život. Takvo sudjelovanje ne znači da će djetetovo mišljenje uvijek biti presudno, već da će biti uvaženo i razmotreno u skladu s njegovom dobi i zrelošću. Time se ostvaruje ravnoteža između zaštite dobrobiti djeteta i poštovanja njegove autonomije.

Kroz primjere sudske prakse vidljivo je su sudovi ozbiljno shvatili konvencijsko pravo djeteta izraziti vlastito mišljenje u sudskim postupcima, promičući time aktivnu ulogu maloljetne djece. No, uvijek ima mjesta za napredak kroz poboljšani sustav komunikacije i interakcije stručnih osoba kako bi prava stranaka pa tako i djeteta bila ostvariva potpuno i ekonomično. Smatram da je važno poraditi na ubrzanju sudskih postupaka u kojima se odlučuje o pravima djece jer će na taj način i mišljenje djece biti relevantnije i neće biti pod utjecajem i sugestijom roditelja s kojim provodi više vremena.

Analiza sudske prakse pokazuje napredak u pribavljanju mišljenja djeteta na sudovima, gdje se mišljenje najčešće dobiva putem posebnog skrbnika, što je dobar pristup s obzirom na ograničene uvjete u sudovima. Potrebno je povećati broj posebnih skrbnika, osigurati im dovoljno vremena za individualni rad s djecom te kontinuirano educirati skrbnike i suce. Važna je i brza suradnja sudova s Hrvatskim zavodom za socijalni rad kako bi se interesi djece što prije zaštitili.

Nakon osnivanja obiteljskih odjela, sudovi su zaposlili psihologe koji bi trebali pomagati sucima u postupcima vezanim uz prava djece. Međutim, svi suci nisu prilikom utvrđivanja mišljenja djeteta osobito skloni koristiti psihološku stručnu pomoć i češće se oslanjaju na posebne skrbnike. Smatra se da bi, nakon prilagodbe sudova djeci, psiholozi trebali imati veću ulogu u ispitivanju mišljenja djece, što bi rasteretilo skrbnike i bolje iskoristilo kompetencije psihologa. Zakonsko ili podzakonsko detaljnije uređenje njihove uloge moglo bi potaknuti suce da češće koriste stručnost psihologa.

Budući razvoj pravnog sustava u Republici Hrvatskoj trebao bi ići u smjeru jačanja mehanizama koji omogućuju djeci da izraze svoje stavove, uklanjanja preostalih nedosljednosti u zakonodavstvu te sustavne edukacije sudaca, socijalnih radnika i drugih stručnjaka o pristupima prilagođenim djeci. Samo tako će se u potpunosti ostvariti svrha prava

na izražavanje mišljenja – zaštita djeteta i njegova integracija u pravni i društveni poredak kao ravnopravnog subjekta prava.

Pravo djeteta na izražavanje mišljenja u sudskim postupcima temeljno je načelo Konvencije o pravima djeteta, povezano s načelom najboljeg interesa djeteta i pravom na slobodno izražavanje mišljenja. Hrvatski pravni sustav pokazuje napredak kroz uključivanje posebnih skrbnika i psihologa, ali ostaju izazovi u resursima, edukaciji stručnjaka i ubrzanju postupaka. Pravilna primjena ovog prava omogućuje da dijete bude ravnopravni subjekt prava, a ne samo objekt zaštite. Time se u potpunosti ostvaruje zaštita interesa, dostojanstva i prava djeteta u skladu s konvencijskim načelima.

Literatura:

- Aras Kramar, S., Položaj djeteta u postupku prema novom Obiteljskom zakonu, Novo uređenje obiteljskih sudskih postupaka, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2014., str. 35-65.
- Aras Kramar, S., Ovrha radi predaje djeteta i ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom u svjetlu hrvatskih i europskih novina, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu - Collection of papers, Faculty of Law, Nis, LIX 88, 2020., str. 157-178.
- Čulo Margaletić, A., Prava djeteta u obiteljskoj medijaciji, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, vol. VIII, Posebni broj, Zagreb, 2017., str. 151-170.
- Čulo Margaletić, A., Pravo djeteta pacijenta na informirani pristanak, u Dijete i pravo, Rešetar, B. (ur.), Pravni fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2009., str. 139-160.
- Hrabar, D. (ur.), Obiteljsko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2021.
- Hrabar, D., Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava-novi prilog promicanju dječjih prava, Hrestomatija hrvatskog obiteljskog prava, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2010., str. 291-304.
- Hrabar, D., Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava – poseban zastupnik djeteta, u: Dijete u pravosudnom postupku – Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu. Zagreb: Ured pravobranitelja za djecu Republike Hrvatske, 2012., str. 103-116.
- Hrabar, D., Prava djece u obitelji, Revija za socijalnu politiku, 1 (3), Zagreb, 1994., str. 263-267.
- Hrabar, D. i drugi, Prava djece u Europskoj uniji-pravni okvir, Europsko obiteljsko pravo, Zagreb, 2013., str. 52-71.
- Hrabar, D., Korać Graovac, A., Omejec, J., Majstorović, I., Čulo Margaletić, A., Šimović, I., Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske, Biblioteka Monografije, Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021., str. 115-140.
- Knol Radoja, K., Pravo na saslušanje i izražavanje mišljenja u posebnim ovršnim postupcima radi predaje djeteta i ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 42, br. 1, Rijeka, 2021. str. 167-185.
- Korać Graovac, A., Povelja o temeljnim pravima Europske unije i obiteljsko pravo, u: Europsko obiteljsko pravo, Zagreb, 2013., str.25-51.
- Korać Graovac, A., Pravo djeteta da bude saslušano - Opći komentar br. 12 Odbora za prava djeteta (2009.) u Dijete u pravosudnom postupku – Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu, Ured pravobranitelja za djecu Republike Hrvatske, Zagreb, 2012., str. 117-137.
- Majstorović, I., The realisation of the right of the child to express his/her views– how »visible« are children in croatian family judicial proceedings?, Ljetopis socijalnog rada 24 (1), 2017., str. 55-71.

- Majstorović, I., Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija de lege lata i de lege ferenda, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske = Yearbook Croatian Academy of Legal Sciences, 8, 2017., str. 129-150.
- Medić, I. i Sedlar, K. Ususret novom režimu u europskim obiteljskim postupcima. Zagrebačka pravna revija 11(1), 2022., str. 45-65.
- Mišić Radanović N.: Pravni aspekti odbijanja medicinskog postupka, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, vol.XII, br. 1., 2021., str. 263-287.
- Parać Garma, M. Položaj djeteta i pravo na izražavanje mišljenja u sudskim postupcima u kojima se odlučuje o pravima djeteta, Dijete u pravosudnom postupku, Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Zbornik priopćenja sa stručnih skupova pravobraniteljice za djecu, Pravobranitelj za djecu Republike Hrvatske, Zagreb, 2012., str. 139-148.
- Radina, A., Praksa suda i posebnog skrbnika u postupcima radi odlučivanja o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, u: Represivne mjere za zaštitu osobnih prava i interesa djeteta, Osijek, Pravni fakultet Osijek, 2014., str. 23-39
- Rešetar, B., Dijete i pravo - Interdisciplinarni pristup, Dijete i pravo, Pravni fakultet u Osijeku, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, 2009. str. 297-310.
- Rešetar B. i Aras S: Represivne mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta. Interdisciplinarni, komparativni i međunarodni osvrti, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2014.
- Rešetar, B. i Lucić, N., Pravo djeteta na izražavanje mišljenja u pravu i socijalnom radu, Dijete i obitelj u suvremenom društvu, vol. 1, br. 1, 2024, str. 63-92.,
- Rešetar B.: Pravna zaštita prava na susrete i druženje, Pravni fakultet u Osijeku Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, 2011.,
- Rešetar, B., Rupiće, D.: Posebni skrbnik za dijete u hrvatskom i njemačkom obiteljskopравnom sustavu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 37. (3.), 2016., str. 1175-1200.
- Rešetar, B. Komentar obiteljskog zakona., Organizator, Zagreb, 2022.,
- Šantek, R. i Parać Garma, M., Sudjelovanje djeteta u sudskim postupcima te zaštita prava i dobrobiti djeteta u tim postupcima, Pravosudna akademija, Zagreb, 2016.
- Šimović, I., Utjecaj dobi na poslovnu i parničnu sposobnost. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 61 (5), 2011. str. 1625-1686.
- Vranjican, D., Prijatelj, K., Kucalo, I.: Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece, Napredak 160 (3-4), Zagreb, 2019., str. 319-338.
- Uzelac, A., Novo uređenje obiteljskih sudskih postupaka - glavni pravci reforme obiteljskih parničnih postupaka u trećem Obiteljskom zakonu, u: Barbić, J. (ur.), Novo uređenje obiteljskih sudskih postupaka, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2014., str.3-15.
- Uzelac A. i Rešetar, B., Procesni položaj i zastupanje djeteta u sudskom postupku prema hrvatskom i komparativnom pravu – neka otvorena pitanja, Dijete i pravo, Zagreb, 2009., str. 163-194.
- Župan, M., Medić, I., Korać Graovac A., Majstorović I., Europsko obiteljsko procesno pravo, Priručnik za polaznike, Pravosudna akademija, Zagreb, 2015.
- Župan, M., Kokić, T., Uredba Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću te o međunarodnoj otmici djece, Pravosudna akademija, Zagreb, 2022.

Propisi:

1. Konvencija o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, br. 15/1990, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br.12/93, 20/97.
2. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.
3. Konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 1/10, 3/10.
4. Zakon o potvrđivanju Konvencije o kontaktima s djecom iz 2003., Narodne novine RH, Međunarodni ugovori, 7/09.
5. Zakon o provedbi Konvencije o građanskopravnim vidovima međunarodne otmice djece, Narodne novine br. 99/18.
6. Konvencija o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini, sastavljena u Oviedu, 4. travnja 1997.
7. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 8/98 – pročišćeni tekst, 113/00, 124/00 – pročišćeni tekst, 28/01, 41/01 – pročišćeni tekst, 55/01 – ispravak, 76/10, 85/10 – pročišćeni tekst, 05/14.
8. Obiteljski zakon, Narodne novine br. 103/15., 98/19., 47/20., 49/23., 156/23.
9. Zakon o parničnom postupku Službeni list SFRJ" br. 4/77., 36/77., 36/80., 6/80., 69/82., 43/82., 58/84., 74/87., 57/89., 20/90., 27/90., 35/91., Narodne novine br. 53/91., 91/92., 112/99., 129/00., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 96/08., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11. - službeni pročišćeni tekst, 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22.
10. Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22., 145/23., 155/23.
11. Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece, Narodne novine br. 18/78.
12. Zakona o presađivanju ljudskih organa u svrhu liječenja, Narodne novine, br. 144/12.
13. Zakon o primjeni ljudskih tkiva i stanica, Narodne novine, br. 144/12.
14. Pravilnik o načinu pribavljanja mišljenja djeteta, Narodne novine" br. 123/15.
15. Pravilnik o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost za posvojenje, sadržaju stručnog mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje, metodama utvrđivanja podobnosti i prikladnosti, sadržaju izvješća o djetetu, vođenju registra o potencijalnim posvojiteljima te načinu vođenju registra o posvojenjima, Narodne novine br. 56/25.
16. Pravilnik o edukacijama, stručnim znanjima i vještinama potrebnim za komunikaciju s djetetom i odraslom osobom pravnika s položenim pravosudnim ispitom te dodatnim stručnim znanjima, vještinama i kompetencijama socijalnog radnika, psihologa i socijalnog pedagoga zaposlenog u centru za posebno skrbništvo, Narodne novine br. 2/21., 131/21., 21/24.
17. Pravilnik o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika Centra za socijalnu skrb i policijskog službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta, Narodne novine br. 48/16., 112/18.
18. Pravilnik o obiteljskoj medijaciji, Narodne novine br. 123/15., 132/15., 132/17., 29/21.
19. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja Registra obiteljskih medijatora, uvjetima stručne osposobljenosti obiteljskih medijatora, prostornim uvjetima i načinu provođenja obiteljske medijacije, Narodne novine, br. 29/21.
20. Pravilnik o obveznom sadržaju obrasca plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, Narodne novine br. 123/15.

Ostali izvori:

- Opći komentar Odbora UN-a za prava djece br. 12(2009) o pravu djeteta na izražavanje mišljenja (General Comment no. 12 (2009): The right of the child to be heard), CRC/C/GC/12, 20. srpnja 2009.

- Odluke Europskog suda za ljudska prava, dostupno na: [ECHR - Homepage of the European Court of Human Rights - ECHR - ECHR / CEDH](#)

1. Sahin protiv Njemačke, presuda od 8. 7. 2003., zahtjev br. 30943/96.
2. Sommerfeld protiv Njemačke, presuda od 8. 7. 2003., zahtjev br. 31871/96
3. M. i M. protiv Hrvatske, presuda od 3. 9. 2015., zahtjev br. 10161/13.
4. Jurišić protiv Hrvatske, presuda od 16. 1. 2020., zahtjev br. 29419/17.
5. C protiv Hrvatske, presuda od 8. 1. 2021., zahtjev br. 80117/17
6. Jurišić protiv Hrvatske (br. 2), presuda od 7.6.2022., zahtjev br. 8000/21.

- Odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske:

1. U-III/5779/2020 od 14.10. 2021.
2. U-III/2700/2022 od 5.3.2024.
3. U-III/6756/2022 12.7.2023.
4. U-III/2156/2020 od 4. 3. 2021.

- Odluke županijskih sudova:

1. Županijski sud u Varaždinu, Gž Ob-103/2015, odluka od 19. 10. 2015.
2. Županijski sud u Zagrebu, Gž Ob-20/20-2, odluka od 21. 1. 2020.
3. Županijski sud u Splitu, Gž Ob-346/2022-3, odluka od 15. 12. 2022.
4. Županijski sud u Splitu, Gž Ovr Ob-4/2024, odluka od 14. 3. 2024.
5. Županijski sud u Zagrebu, Gž Ob-179/2024-2, odluka od 16. 4. 2024.
6. Županijski sud u Slavonskom brodu, Stalna služba u Požegi, Gž Ob-24/2024-3, odluka od 7. 5. 2024.
7. Županijski sud u Splitu, Gž Ob-115/2024-3, odluka od 9. 5. 2024.
8. Županijski sud u Rijeci, Gž Ovr Ob-4/2024-2, odluka od 24. 5. 2024.